

ҲУҚУҚҲОИ ИНСОН ДАР ОСИЁИ МАРКАЗӢ

Бюллетени ахборотӣ-таҳлилии ҳар семоҳа

Лоиҳаи «Ҳифзи ҳуқуқҳои инсон ва маълумотнокии ҳуқуқӣ тавассути ВАО дар кишварҳои Осиёи Марказӣ»

Наشري № 6 [май-июни соли 2010]

Иттиҳоди
Аврупо

INSTITUTE FOR WAR & PEACE REPORTING

Намояндагии институт оид
ба тавзеҳи ҷанг ва сулҳ

ХОНАНДАГОНИ ГИРОМӢ!

Ба диққати Шумо нашри шашуми бюллетени иттилоотӣ-таҳлилоӣ пешкаш менамоем, ки масоили мубрамро дар соҳаи ҳуқуқҳои инсон дар кишварҳои Осиёи Марказӣ равшанӣ меандозад.

Аз моҳи апрели соли қорӣ тамоми ҷаҳон раванди ҳодисаҳоро, дар Қирғизистон бодикқат мушоҳида менамояд, июни соли қорӣ ҷануби кишварро ҳодисаҳои фоҷиаангезтарин аз замони муноқишаи Ош дар солҳои 90-ум ба ларзиш овард. Шаби 10 ба 11 июн дар Ош бетартибҳои бо истифодаи силоҳи оташфишон оғоз ёфтанд, ки сипас ба Ҷалол-Обод паҳн гаштанд. Зимни маълумотҳои охири Вазорати тандурустии ҚҚ то 6 июл, задухӯрд ҳаёти 309 нафарро рабуд. Тавре дар мусоҳиба бо рӯзномаи «Коммерсант» сарвари ҚҚ Роза Отунбоева қайд намуд, рақамҳои расмии фавтидагон ҳангоми бетартибҳои оммавӣ дар ҷануби кишвар, пеш аз ҳама, саҳт кам карда шудаанд. Аз рӯи баҳодиҳии Комиссари олии СММ оид ба корҳои гурезагон (UNHCR), қариби 400 ҳазор одам хонаҳои худро тарк карданд. Ўзбекистон ба таври расмӣ 45 ҳазор одамро қабул кард, дар асл бошад гурезагон бештар буданд. Пас аз мӯтадиллави вазият онҳо ба ҚҚ баргаштанд сар карданд.

Ҳамзамон пас аз оғози бесарусомониҳо дар қойи фоҷиа вақти комендантӣ қорӣ карда шуд. Дар вилояти Ош он то 10 август идома меёбад. Бетартибҳои, ки онҳоро аъзоёни ҳукумати муваққати ҚҚ «дар заминаи миллатгарой ба саҳна гузошташуда» номиданд, ба он оварда расониданд, ки намояндогони миллатҳои гуногун зарар диданд: аксарият беҳонаву дар монда, ҳешовандонашонро гум карданд. Тахминҳои гуногун изҳор карда мешаванд, ки дар ташкили чунин иғвогарӣ дар ҷануб метавонистанд нерӯҳои сеюм дахлат дошта бошанд: ҷӣ дохила ва ҷӣ беруна.

Яке аз мушкилиҳое, ки бо он ҳукуматдорон дучор шуданд, тақсимои кӯмаки башардӯстона ба зарардидагон гашт. Масоили баргаштани аҳолии таҳҷой ва барқароршавии рӯҳии зарардидагон, инчунин барқарорсозии сохтори шаҳрҳои ҷанубӣ, ки дар натиҷаи бетартибҳои хароб гаштаанд, боз ҳам тезутунд меистад. Ҳамаи ин масъалаҳо дар назди ҳукумати нави Қирғизистон, ки бо раъйпурсии умумихалқӣ қонунигардонидашуда, ки 27 июн гузашт, пеш меистанд. Ҳамзамон, аз муқобилати Президенти Ҷумҳурии Қазоқистон нигоҳ накарда 13 май ислоҳот ба Сарқонун қабул карда шуд, ки ба Нурсултон Назарбоев мақоми пешвои миллат дода мешавад ва ба ӯ имкон медиҳад таъсири сиёсӣ ва дахлнопазирӣ ҳуқуқиро нигоҳ дорад.

Ҳомиёни ҳуқуқи тамоми манотиқи осиемарказӣ бонги хатар мезананд ва аз ҳукумати Қазоқистон, ки айни замон кишвари раисикунандаи САҲА мебошад, хоҳишдоранд, боз ҳам

бештар ба гурезагон аз Ўзбекистон диққат диҳад. Шумораи пешкашшудаи бюллетен ба Шумо имкон медиҳад, то бо ҳодисаҳои қорӣ сиёсӣ ва иҷтимоӣ, ки дар Осиёи Марказӣ рӯй медиҳанд, шиносӣ пайдо кунед.

Хотиррасон мекунем, ки бюллетен дар доираи лоиҳаи «Ҳифзи ҳуқуқҳои инсон ва маълумоти ҳифзиҳуқуқӣ дар кишварҳои Осиёи Марказӣ» нашр мегардад, ки он аз ҷониби Институти Бритониёгии инҷилои ҷанг ва сулҳ дар кишварҳои Осиёи Марказӣ бо дастгирии Комиссия Аврупо амалӣ гардонда мешавад. Яке аз мақсадҳои асосии лоиҳа ин баландбардорӣ сатҳи маълумотнокии ҷамъиятӣ доир ба мушкилиҳои қорӣ дар соҳаи ҳифзи ҳуқуқҳои инсон дар кишварҳои осиемарказӣ мебошад.

Айни ҳол лоиҳа майдони гуфтугӯро барои ҳалли масоили дастрасии кӯдакон ба таълимгирӣ дар Қирғизистон, мушкилии шумораи афзудаистодаи худкушиҳо дар Тоҷикистон ва масоили озодии сухан дар Қазоқистон таъмин месозад. Дигар самти фаъолияти лоиҳа ин омӯзиши намояндогони ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ дар масоили дастгирии муносибат бо ҷомеа, баҳамтаъсиррасонӣ бо васоити ахбори омма ва инчунин гузаронидани тренингоҳо барои рӯзноманигорон дар соҳаи меъёрҳои байналмиллалии ҳуқуқҳои инсон ва қонунгузори миллӣ мебошад.

Имрӯз IWPR фаъолияти худро дар Аврупо, Афғонистон, Эрон, Ироқ, Сирия, Филиппин, Уганда, Африкаи Шимолӣ, Зимбабве, Қазоқ ва кишварҳои Осиёи Марказӣ бомуваффақият амалӣ мегардонад. Дар минтақаи Осиёи Марказӣ IWPR фаъолияти худро аз соли 1999 бомуваффақият амалӣ мегардонад ва дар ин муддат Институт ба роҳандозии робитаи созанда бо секторҳои давлатӣ, ғайриҳукуматӣ ва медиа сохторҳоро муваффақ гаштааст. IWPR яке аз нахустини шуда бо рӯзноманигорони маҳаллӣ ҳамкорӣ намуда, ба онҳо дар барқарорсозии муносибот бо ҳамкорони хориҷӣ кӯмак намуд. Минбаъд ин ҳамкорӣ ба муносибатҳои қарин касбӣ табдил гашт.

Чунин корбарӣ боиси пайдошавии алоқаҳои нав, мубодилаи доимии ғояҳо, дониш ва малакаҳо гашт. Натиҷаи он, ба монеаҳои забонӣ ва гуногунфикрӣ нанигариста, пайдошавии бисёр мақолаҳои ҳамҷоя дар сомонаи www.iwpr.net гаштааст. Ба шарофати ин кор, IWPR дар равшанкунии масъалаҳои ҳуқуқҳои инсон, демократия ва дигар мавзӯҳои доғ саҳми арзандаеро гузашт. Дар ҳар як шумора мо кӯшиш менамоем, шуморо бо фаъолияти лоиҳа, ҳодисаҳои алоҳида ва системавии вайронкунии ҳуқуқҳои инсон дар Қазоқистон, Қирғизистон, Тоҷикистон, Туркменистон ва Ўзбекистон шинос намоем.

ДАР ШУМОРА:

МУСОҲИБАИ АКТУАЛӢ:

- 7 Мусоҳиба бо Зариф Ализода: Омбудсмени Тоҷикистон: «Мо аз ҳама аризаҳоро қабул мекунем»

ГУЗОРИШИ МАХСУС:

- 9 Кишварҳои Осиеи Марказӣ аз зиёдшавии бемории БНМБ (СПИД) дар изтиробанд
14 Даъват ба бознигарии парвандаҳои собиқ зиндонии Гуантанамо

ҚАЗОҚИСТОН:

- 16 Афзоиши шумораи эътирозҳои ҷамъиятӣ дар Қазоқистон
17 Ба президенти Қазоқистон мақоми пешвои миллат дода шуд

ҚИРҒИЗИСТОН:

- 19 Умедҳои собиқ ангиштканон барои гирифтани ҷубронпулӣ торафт камтар мешаванд
20 Бесарусомонӣ дар Ош
22 Қаҳрамонони ноҳондае, ки аз ӯҳдаи издиҳоми одамон дар Қирғизистон баромаданд

ТОҶИКИСТОН:

- 23 Тоҷикистон пас аз офати табиӣ кӯмак мепурсад
25 Ихтилофот атрофии истифодабарии телефонҳои мобилӣ дар Тоҷикистон

ТУРКМАНИСТОН:

- 26 Ваколатҳои ҳокимияти маҳаллӣ васеъ гардиданд.
27 Ҷидду ҷаҳди намоишкорона дар Туркменистон

ЎЗБЕКИСТОН:

- 28 Оё мамлакати раискунандаи САҲА ба садои ҳомиёни ҳуқуқ гӯш медиҳад?
29 Ҳомиёни ҳуқуқи Ўзбекистон барои озодшавии рӯзноманигори варзишӣ мубориза мебаранд

АНОНСҶО БО ИШОРАИ САҲИФАҶО

Тренинг «Чустуҷӯи иттилоот, чустуҷуи мавзӯ, саводнокии ҳуқуқи ВАО»

11-12 июн дар Алмаато дар доираи лоиҳаи «Ҳифзи ҳуқуқҳои инсон ва маълумоти ҳифзиҳуқуқӣ тавассути ВАО дар Осиеи Марказӣ» тренинги дурӯзаи «Чустуҷӯи иттилоот, чустуҷуи мавзӯ, саводнокии ҳуқуқи ВАО», бо ташкили намоёндагии IWPR дар Қазоқистон баргузор гашт.

Тренингро ҳомииҳуқуқ ва рӯзноманигори машҳур дар Қазоқистон Андрей Гришин гузаронид. Иштирокчиёни тренинг рӯзноманигорон аз Шимкент, Тироз ва Алмаато буданд. Тренер ба поймолсозии ҳуқуқҳои нисбатан муҳими шаҳрвандон муттаваҷеҳ шуд: Озодии гирдиҳамоиҳои осоишта (ҷамъомадҳои эътирозии сиёсӣ ва иҷтимоӣ), Дин (таъқиби гурӯҳҳои ғайрианъанавии динӣ идома доранд). Мақсади асосии тренинг баландбардории сатҳи сифати саводнокии рӯзноманигорон ва омӯзиши онҳо ба шаклҳои асосӣ ва услухи корбарӣ бо маълумоти ҳифзиҳуқуқӣ дар мисолҳои беҳтарини рӯзноманигорӣ гаштанд.

Гришин диққати иштирокчиёни тренингро ба мисолҳои рӯзноманигории ғайриирфоқӣ ва пешкашсозии бесаводонаи мавод ҷалб намуд.

Рӯзноманигорон мубрам будани мавзӯи тренингро қайд намуданд. Николай Сой изҳор намуд, ки дар замони мо аз ҳифзи ҳуқуқҳои инсон сухан рондан зврур аст, «маҳорати

тренингер дар корбарӣ бо аудитория оличаноб аст. Мехостам, ки маҳз ба масоили ҳифзи ҳуқуқӣ ва равшаниандозӣ бештар диққат ҷалб гардад. Маводҳои дидани ва лаҳзаҳои гуногуни бозӣ бамаварид буданд. Хоҳишмандам, ки мавзӯҳои мазкур ҳарчи бештар ва амиқтар омӯхта шаванд», – шарҳ дод рӯзноманигор.

Татьяна Мухина, рӯзноманигори мустақил аз Чимкент низ омузандагӣ ва дастрасии маводҳои пешкашшударо қайд намуд.

«Маводи олиҷаноби тақсимотӣ. Мавзӯи хеле муҳим ба онҳое, ки хоҳиши кор карданро дар рӯзноманигории байналмиллалӣ доранд. Тамоми масоили шавқвар ва мавзӯҳои муҳокима карда шуданд. Ҳамааш бамеъёр буд, назария бо таҷрибаомӯзӣ бо ҷой доштани лаҳзаҳои бозӣ, тасдиқ карда мешуд». Ба иштирокчиёни тренинг сертификатҳо супорида шуданд.

Кормандони хадамоти матбуотии давлатӣ асосҳои PR-и зиддибӯҳрониро омӯхтанд

28-29 май дар клуби матбуотии Бишкек (ВРС) семинар-таҷрибаомӯзӣ «Кор бо ВАО дар вазъияти бӯҳронӣ. PR-и зиддибӯҳронӣ» барои кормандони хадамоти матбуотии давлатӣ баргузор гашт. Аз семинар ҳамчунин намояндагони ташкилотҳои ҷамъиятӣ дидан карданд. Гузаштани чорабиниро Гурӯҳи мустақили тренерӣ-машваратӣ, Ҳазинаи «Сорос Қирғизистон» ва Намояндагии Институти инҷилои ҷанг ва сулҳ (IWPR) дар Қирғизистон (лоиҳаи IWPR «Ҳифзи ҳуқуқҳои инсон ва маълумоти ҳифзиҳуқуқӣ тавассути васоити ахбори омма дар Осиеи Марказӣ», ки аз ҷониби Комиссияи Аврупо ва Вазорати корҳои дохилаи Норвегия маблағгузорӣ мешавад) таъмин намуданд.

Ба сифати тренерон дар семинари дурӯза мутахассисони таҷрибадор оид ба низоъшиносӣ, рӯҳшиносии иҷтимоӣ ва менеҷменти иҷтимоӣ Татьяна Виговская ва Иван Каменко аз ОФ «Egalité» ва мутахассиси PR ва маркетинг Екатерина Филиппова аз ширкати медиамашваратии «APRA Group» баромад намуданд.

Дар семинар-таҷрибаомӯзӣ ба кормандони хадамотҳои матбуотии давлатӣ пешниҳод карда шуд, то тарзи дар дохили системаи сиёсӣ гардиш ёфтани маълумоти аз идораҳо ҷамъомадаро таҳлил кунанд. Диққати алоҳида ба таркибидиҳандаи эҳсосоти таъсири сиёсӣ ба маълумот дода шуд.

Ҳамчунин дар семинар тавсияҳои амалӣ оид ба роҳ мондани муносибат бо ВАО дар вазъи бӯҳронӣ тавассути ташкили нишастҳои матбуотӣ, навиштани варақаҳои матбуотӣ ва дигар усулҳо дода шуданд. Ҳангоми таҳлили мисолҳо, иштирокчиён машқ мекарданд

то маълумотро чунон пешкаш намоянд, ки то ба нишон расад ва низоъ барангез набошад.

Яке аз тавсияҳои, ки дар семинар-таҷрибаомӯзӣ садо дод, ин ташкили муносибатҳои шахсӣ бо ВАО буд. Тренер-мушовирон ҳамчунин муҳим будани ба роҳ мондани муносибатҳои дохилро дар муассисаҳо барои ташкили имичи мусоиди ташкилот қайд намуданд, ки дар натиҷа дар обрӯю эътибори он инъикос меёбад.

«Воқеаҳои охирин бори дигар нишон доданд, ки то чӣ андоза муассисаҳои давлатӣ бо ВАО алоқамандии зич доранд, ва дар дасти мо – таъсирирасонӣ ба афкори ҷамъиятӣ мебошад. Аз ин семинар ман бештар дар бораи он фаҳмидам, ки чӣ гуна бо ВАО алоқа бастан мумкин, чӣ гуна дуруст маълумотро расонидан лозим, чӣ гуна бо рӯзноманигорон рафтор кардан лозим», – гуфт иштирокчи семинари амалӣ Светлана Байтикова, котиби матбуотии Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Қирғизистон.

«Пештар мо варақаҳои иттилоотиро доир ба фаъолияти худ паҳн мекардем, вале воқуниш кам буд. Акнун ман барои худ фаҳмидам, ки агар ба мо натиҷаи ҳақиқӣ лозим бошад, ба маълумот аҳамияти дигар додан лозим аст: муҳим аст нафақат маълумотро паҳн кард, балки онро пешкаш карда тавониста, гурӯҳбандӣ кардан лозим», – гуфт Нурия Темирова, менеҷери шӯъбаи иҷтимоии Иттиҳодияи ҷамъиятии «Ариш», ки дар корбарӣ бо муҳоҷирони дохила махсус гардонидани шудааст.

Ба фикри ҳамоҳангсози семинари амалӣ Елена Воронина, гузаронидаани чунин чорабиниҳои омӯзишӣ барои кормандони хадамотҳои матбуотии давлатӣ «саривақтӣ» буд, зеро дар давраи гузариш нақши хадамотҳои матбуотии сохторҳои расмӣ афзуда аст.

«Замона тағйир меёбад. Аксари хадамоти матбуотӣ, ҳамчунин рӯзноманигорон ва ҷамъияти мо умуман, ба ин вазъ омода набуданд. Фикр дорам, ки ин семинар – нуқтаи оғоз барои чорабиниҳои минбаъдаи омӯзишӣ дар ин самт мегардад. Имрӯз донишҳо оид ба муносиботи зиддибӯҳронӣ ва малақаҳои корбарии тахассусӣ дар чунин шароит, чӣ ба кормандони хадамоти матбуотӣ, ки афкорро атрофи муассисаҳои давлатӣ дар ҷомеа ташкил медиҳанд, чӣ барои ҳамаи дигар иштирокчиёни медиафазо лозим ҳастанд», – хотима гузошт Елена Воронина.

Тренинг «Фаъолияти иттилоотӣ-маърифатӣ барои ТҒҲ-ҳои ҳифзиҳуқуқӣ (Public Outreach)

4-5 июн дар ш. Ош ва 11-12 июни соли 2010 дар ш. Бишкек барои ҷомеани ҳуқуқ оид ба банақшагирии маърақаҳои иттилоотӣ-маърифатӣ ва истифодабарии маркетинги иҷтимоӣ дар фаъолияти ҳифзиҳуқуқӣ тренингҳо гузаронида шуданд.

Мақсади асосии тренинг омӯзонидани кормандони ТҒҲ-ҳои ҳифзиҳуқуқӣ дар коркарди медиастратегияҳо бо назардошти талаботи аудиторияҳои худ ва тарзи сармашқ қарор додан дар ин талабот дар оянда гашт.

Дар рафти машғулиятҳои амалии интерактивӣ малакаи истифодабарии усулҳои маркетинги иҷтимоӣ дар корбарии ТҒҲ-ҳо, тақсмоти нақшҳо ҳангоми банақшагирии медиамаярақаҳо, таҳияи матнҳои варақаҳои матбуотӣ ва ғ. тақмил дода шуданд.

Ба сифати тренерон Ирина Чистякова, тренер-мушовир дар соҳаи муносибатҳо, менеҷер оид ба рушд ИҶ «КУТ-Консалт», омӯзгори кафедраи рӯзноманигории байналмиллалӣ Донишгоҳи Қирғизӣ-Русӣ ва Славянӣ ва Ойгул Болотова, ҳамоҳангсози лоиҳаи IWPR «Ҳифзи ҳуқуқҳои инсон ва маълумоти ҳифзиҳуқуқӣ тавассути васоити ахбори омма дар Осиеи Марказӣ», ки дар соҳаи «public relations» зиёда аз 5 сол кор кардааст, буданд.

Ба гуфтаи тренер Ирина Чистякова, аксари кормандони ТҒҲ-ҳо усулҳои корро намедонанд. «Матнии маркетинги иҷтимоӣ ин беҳгардонии раванди корбарӣ бо гурӯҳҳои мақсаднок тавассути истифодабарии усулҳои бозорӣ мебошад. Ҳангоми пешниҳоди молҳо, бизнеси дилхоҳ ба талаботи аудиториянигаронида шудааст. Барои ТҒҲ-ҳо чунин усулҳои маркетингӣ, ки хароҷотҳои калонро наметалабанд, ба монанди BTL-маркетинг, маркетинги партизанӣ,

маъракаҳое, ки на майдони медиавиро истифода мебаранд, балки бештар ба алоқаи шахсӣ бо аудитория асос ёфтаанд, самарабахш мебошанд», – мегӯяд Ирина Чистякова.

«Дар рафти тренинг ман барои гузаронидани маъракаҳо дар корхонаи худ идеяҳои зиёдеро пайдо кардам», – гуфт иштирокчиҳои тренинг, ҷамоҳангсози барномаи ҳуқуқии ИЧ «Эгл» Алмаз уулу Атай. Ӯ қайд кард, ки тренинг барои батадриҷ васеъ кардани назари худ оид ба маркетинг кӯмак расонид ва ӯ дарк кард, ки васоити ахбори омма чӣ гуна фаъолият мекунанд.

Нагима Абдилдаева аз ТЧ «Келечек дорӯ», ки бо маълумотнокунии ҷавонони деҳот саруқор дорад, қайд намуд, дар тренинг ӯ тавсияҳои арзишнок доир ба ҷалби рӯзноманигорон дар рӯшансозии фаъолияти худ, пайдо кард.

«Ман фаҳмидам, ки мо аз аксари муносибатҳои ба рӯзноманигорон доштаи худ, чандон самаранок истифода намебарем, дар ҳоле ки ҷангоми ташкили дурусти муносибат, мо метавонистем бе хароҷотҳои иловагӣ ҳамкориҳои муфиди тарафайнро ба роҳ монем. Ба наздикӣ мо нақша дорем маъракаи экологиро оид ба тозакунии соҳили Иссиқ-Кул гузаронем ва дар ин самт ният дорем, донишҳои худро аз BTL-усулҳо, ки дар ин тренинг аз худ кардам, истифода барем», – қайд кард Нагима Абдилдаева. Ӯ ҳамчунин афзуд, ки ба нақша дорад, то маълумоти гирифтааш доир ба маркетинги иҷтимоиро ба ҳаммаслақони ташкилоташ дар минтақаҳо омӯзонад, то ин ки «онҳо тавонанд дар минтақаҳо ин усулро истифода баранд».

Тавре Абдуназар Маматисломов аз шӯъбаи ФЧ «Килим Шами» дар вилояти Ҷалолобод қайд кард, усулҳои маркетингии пешкашшуда дар замони мо хеле таъсирнок ҳастанд, агар инро аз нуқтаи назари самаранокӣ ва амалӣ

дида бароем, ҳамчунин дар фаъолияти ҳифзиҳуқуқӣ истифода барем».

«Тавассути тренинги мазкур ман ҷиҳатҳои сусти фаъолияти иттилоотӣ-маърифатии худро ҳамчун рӯзноманигор ва ҳамчун ҳомиихуқуқӣ навкор дида тавонистам. Дар оянда фикр дорам, ки банақшагириҳои дурусти ҷунин фаъолият дар пешгирикунии поймолкунии ҳуқуқҳои инсон кӯмак мерасонад», – гуфт Музаффар Турсунов, шабакаи «Лигаи муҳофизони ҳуқуқҳои кӯдак», рӯзноманигори «Open.kg».

Иштирокчиёни тренинг таманно намуданд, ки минбаъд тренингҳо доир ба ҷабҳаҳои ҳуқуқии ташкилкунӣ маъракаҳо, BTL-чорабиниҳо ва асосҳои ҳуқуқҳои корбарӣ бо ВАО гузаронида шаванд.

Коршиносони Қирғизистон ва ИМА вазъияти сиёсии ЧҚ-ро дар формати видеоконфронс муҳокима намуданд

23 июни соли 2010 дар Намояндагии Институти инҷилои ҷанг ва сулҳ (IWPR) дар Қирғизистон видеоконфронси «Қирғизистон дар арафаи раъйпурсӣ» баргузор гашт. Видеоконфронс аз ҷониби IWPR дар яқҷоягӣ бо Ҳазинаи Карнеги (Вашингтон) ташкил карда шуд.

Дар муҳокима аз ҷониби Қирғизистон: коршиносон Ишенбой Абдуразоқов, Валентин Богатирев, Тамерлан Иброимов, Марс Сариев, Элмира Ногойбоева ва Қодир Маликов иштирок намуданд. Аз ҷониби Амрико дар муҳокима намояндагони Ҳазинаи Карнегӣ ба тарафдори Сулҳи байналмиллалӣ, Департаменти давлатии ИМА, ЮСАИД, Комиссияи ИМА оид ба озодии байналмиллалӣ динӣ (USCIRF) ва тадқиқотчиёни мустақил ширкат варзиданд.

Дар рафти видеоконфронс ҷонибҳои атрофи вазъият ва ояндаи Қирғизистон

фаъолона мубодилаи афкор намуданд. Муҳокимаронӣ атрофи раъйпурсӣ ба Қирғизистон чӣ меорад бахшида шуда буд. Вазъии умумии ҷорӣ сиёсӣ дар кишвар, бо тавваҷӯҳ ба манфиатҳои бозингарони дохила ва берунаи минтақа, баён гардид. Таҳлилгарон ҳамчунин нуқтаи назари худро доир ба вазъии баамаломата дар ҷануби кишвар, сабабҳои тезуғундшавӣ ва ояндаи мӯътадилшавии вазъ пешниҳод намуданд.

«Муҳокимаи вазъии ҷорӣ сиёсӣ дар Қирғизистон дар арафаи раъйпурсӣ бо ҳамкорон аз Вашингтон хеле пурмӯҳтаво гузашт. Видеоконфронс – шакли хеле сермаҳсул ва шавқовари мубодилаи афкор мебошад», – изҳор намуд яке аз иштирокчиёни вохӯрӣ аз ҷониби қирғиз, сиёсатшинос Марс Сариев.

Ба ақидаи Марс Сариев, дар рафти ҳодисоти июн дар ҷануби Қирғизистон мо шоҳиди он гаштем, ки дар майдони иттилоотӣ моделисозии саҳт мерафт ва бо ин сабаб «ба ҷомеаи ҷаҳонӣ маълумоти яктарафа дар бораи ҳодисаҳои Қирғизистон мерасид».

Коршиносон ба хулосае омаданд, дилхоҳ муноқишае, ки хусусияти қавмиро соҳиб мегардад ба осонӣ аланга мегирад ва имрӯз вазъият аз мӯътадилшавӣ хеле дур аст.

«Айни ҳол ҷомеа дар ҷануб бо худташкилкунӣ машғул аст, гурӯҳҳои худмудофия, гурӯҳҳои оштиқунанда аз шумори оқсақолон таъсис меёбанд, вале тамоюли дигар низ ҷой дорад. Аҳолӣ аз ҳодисаҳои рӯйдод хеле дилшикаста шудааст ва одамон барои ҳифзи ҳаёт ва моликияти худ кӯшиш менамоянд, то силоҳи оташфишон дастрас кунанд», – қайд кард директори маркази таҳлилии мустақил «Дин, ҳуқуқ, сиёсат» Қодир Маликов.

Иштирокчиёни видеоконфронс аз ҷониби амрикоӣ аз ҳамкорони қирғизашон доир ба таъсирпазирии кишварҳои ҳамсоя аз воқеоти Қирғизистон, сатҳи огоҳии шаҳрвандон аз тағйирот дар қонуни асосии кишвар, аз он ки иттиҳоди байналмиллал дар ҳалли муноқиша ва масъалаи гурезагон чӣ гуна нақшо мебозад, пурсон шуданд.

Таҳлилгарони қирғиз нуқтаи назареро иброз доштанд, ки барои шаҳрвандони Қирғизистон раъйпурсӣ – ин овоздиҳӣ барои «босуботӣ, бехатарӣ ва боварӣ ба ҳукумати муваққатӣ аст».

Ба маънои аслии таҳаввулот аксари аҳолӣ сарфаҳм мераванд, – мешумо-

ранд сиёсатшиносон аз Қирғизистон. Тавре роҳбари консорсиуми таҳлилий «Перспектива» Валентин Богатирев қайд намуд, дар Сарқонуни нави ЧҚ як тағйироти асосӣ ҳафт: назорат аз болои ҳукумат аз зиммаи президент ба парламент мегузарад. Аз гуфтаҳои Богатирев, инро ҳам бозингарони дохила ва ҳам беруна дарк мекунанд.

Ҳамчунин дар вохӯри мавзӯи махсусиятҳои сохтмони ҳизбӣ дар Қирғизистон, вобаста ба шахсиятҳо, қобилиятҳои менеҷерии ҳукумат, гуфта гузашта шуд. Таҳлилгарон ба хатари мавҷудбудаи, он ки ҳизбҳо дар асоси миллӣ ва динӣ метавонанд бо назардошти вазъи минтақа, ба ҳаракатҳои сепаратистӣ табдил ёбанд, диққатро ҷалб намуданд.

Коршиносон ҳамчунин шароитҳои мавҷудбударо барои ташкили ҳокимияти оянда муҳокима карда, пешгӯӣ намуданд, ки интихоботи парламентӣ чӣ гуна мегузарад, ва дар оянда институтҳои ҳукуматӣ чӣ гуна таъсис дода мешаванд.

Ақидае садо дод, ки «ҳоло вазъият нисбати соли 2005 ва аз он пештар беҳтар аст, ба он маънӣ, ки дар ин ҳукумат ҳизбҳои рақобаткунанда вуҷуд доранд ва беш аз ин, теъдоди зиёди ҳизбҳои, ки бо ҳизбҳои дар ҳукуматбуда рақиб ҳастанд, дар интихобот иштирок мекунанд. Дар яқоягӣ бо нозирони байналмиллалӣ (дар интихобот) онҳо сатҳи кофӣ назоратро аз рӯи он, ки дастгоҳҳои маъмури истифода бурда нашаванд, мебаранд. Ҳатто кӯшишҳои хурдтарини қардани ин метавонанд ба таркиш оварда расонанд».

Дар баробари ин, коршиносон нигарони худро аз он, ки пас аз интихоботи парламентӣ ислоҳоти минбаъдаи кишвар осон намешавад, изҳор доштанд. Ҳамин тариқ, ба ақидаи як қатор коршиносон, бо назардошти конюктурҳои кунунии сиёсӣ, дар парламенти Қирғизистон, аз афташ, ягон ҳизби аксарият буда наметавонад. Дар чунин ҳолат забонякунӣ доир ба сари таркиби ҳукумат ва сарвари ҳукумат душвор мегардад. Тибқи сарқонуни нави имконияти се кӯшиши таъсисдиҳии ҳукумат пешбинӣ карда шудааст, вале истис-

но нест, ки дар натиҷаи он забонякунӣ ба даст оварда намешавад. Он гоҳ парокандашавии парламент имкон дорад, ё эҳтимол дар ҳукумати нави одамони тамоман нави пайдо мешаванд. «Ҳатто агар таъсисдиҳии чунин ҳукумат имконпазир гардад, он лаҳтаки мешавад», – қайд намуданд иштирокчиёни видеоконфронс аз ҷониби Қирғизистон.

«Гуфтугӯи коршиносон хеле муҳим аст. Коршиносони хориҷӣ вазъияти Қирғизистонро аз дигар қанор мебинанд. Ҳарчанд онҳо имконияти доимии дидан қарданро аз Осиеи Марказӣ надоранд, тавассути видеоконфронсҳо онҳо метавонанд алгоритми мафкураи маҳаллиро ҳис намуда, қараёнҳои дар инҷо рӯйдодаистодаро бо ёрии ҳамкасбон аз марказҳои таҳлилии маҳаллӣ дарк намоянд.

Мубодилаи босуръати афкор, таҷриба ва нуқтаи назар имкон медиҳад, ҳодисаҳои монанд ба ҳодисаҳои моҳи июн дар Қирғизистон рӯйдода, пешгирӣ карда шавад. Бинобар ин, инҷо майдони қалон барои ҳамкорӣ ва қарқарди ҳалҳои дуруст бо ҳамкасбон аз кишварҳои гуногун фароҳам оварда мешавад.

«Ҳар қадаре зудтар чунин гуфтугӯи коршиносӣ байни ҳамкасбон аз кишварҳои гуногун дар чунин шакл баргузор гардад, ҳар қадаре, ки доираи масъалаҳои гузашташуда васеътар бошанд, ҳамон қадар ба худи иштирокчиёни муҳокимаҳо ва ба таври умумӣ барои дарки қараёнҳои рӯйдодаистода дар кишвар ва робитаҳои сиёсӣ байни давлатҳо хубтар мегардад», – гуфт аз рӯи натиҷаи видеоконфронс ходими ҷамъиятӣ Ишенбой Абдуразақов.

Лексияи ҷамъиятӣ «Дастрасии духтарон барои гирифтани маълумоти миёна дар Тоҷикистон»

24 май дар Душанбе, дар Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ ба номи С. Айни лексияи кушодаи ҷамъиятӣ дар мавзӯи «Дастрасии духтарон барои гирифтани маълумоти миёна дар Тоҷикистон» баргузор гашт.

Лексия дар доираи лоиҳаи Институти инҷилои ҷанг ва сулҳ (IWPR) «Ҳифзи ҳуқуқҳои инсон ва маълумоти ҳифзиҳуқуқӣ тавассути ВАО дар Осиеи Марказӣ», ки аз ҷониби Иттиҳоди Аврупо маблағгузорӣ мешавад, гузаронида мешавад.

Ба сифати лектор раиси ташкилоти ҷамъиятии «Занҳо бо маълумоти

олӣ», профессори кафедраи ЮНЕСКО Гулҷаҳон Бобосодиқова баромад намуд.

«Соли қорӣ дар Тоҷикистон соли таълим эълон шудааст, ки мавзӯи моро дар ин ҷода боз ҳам саривақтӣ мегардонад», – гуфт лектор ба аудитория. Дар он зидда аз 50 донишҷӯ аз факултаҳои гуногуни ДДОТ иштирок доштанд. – «Но-

вобаста аз қонунҳои мавҷудбуда оиди баробарҳуқуқии гендерӣ ва ҳуҷдатҳои байналмиллалӣ оид ба ҳуқуқҳои инсон, ки Тоҷикистон ба тавсиб расонидааст, дар раванди таҳсил писарону духтарон имкониятҳои гуногун доранд».

Ба гуфтаи Г. Бобосодиқова ба ин омилҳои бисёре мусоидат мекунанд, аз ҷумла пастшавии сатҳи зиндагии аҳолии барқароршавии тасаввури анъанавии нақши зан дар оила, пастшавии сатҳи таълимот.

«Бисёр дар ин масоил аз муаллимон вобастагӣ дорад», – гуфт ӯ. – «Шумо, омӯзгорони оянда, бояд бидонед, ки хусусан нисбати толибаҳои худ муносибати боодобона қардан лозим, зеро бевзъинӣ боз як сабаби он мегардад, ки духтарон ба мактаб намераванд».

Ба фикри донишҷӯён, мушкилие, ки дар рафти лексия бардошта шуд, дар ҳақиқат хеле мураб аст.

«Лексия хеле шавқовар буд, вақте ман ба ҳайси омӯзгор қар мекунам, баъзе маслиҳатҳоро албатта дар таҷриба истифода мебарам. Масалан, нисбати қор бо волидон талабагон ва бевосита дар мактаб», – гуфт яке аз донишҷӯён.

Семинарҳо дар мавзӯи «Ҳамкории ҳадамоти

матбуотии мақомоти давлатӣ бо ВАО» 28 ва 30 июн дар Душанбе ва Хуҷанд як қатор семинарҳо дар мавзӯи «Ҳамкории ҳадамоти матбуотии мақомоти давлатӣ бо ВАО» барпо гардиданд.

Чорабиниҳо аз ҷониби намоёндагии Институти инҷилои ҷанг ва сулҳ (IWPR) дар Тоҷикистон дар доираи лоиҳаи

«Ҳифзи ҳуқуқҳои инсон ва маълумоти ҳифзи ҳуқуқӣ тавассути васоити ахбори омма дар Осиёи Марказӣ», ки аз ҷониби Комиссияи Аврупо дар якҷоягӣ бо Ассотсиатсияи миллии ВАО-и мустақили Тоҷикистон (НАНСМИТ) дар доираи лоиҳаи «Фаъолгардони шабакаи озодии суҳан дар Тоҷикистон»

маблағгузорӣ мешавад, бо дастгирии Интернус аз ҳисоби воситаҳои USAID, ташкил карда шуд.

Мақсади семинарҳои гузашташуда беҳгардони дастрасӣ ба сарчашмаҳои иттилооти расмӣ ва рушди малақаҳои ҳамтаъсиррасони самараноки ҳадамотҳои матбуоти мақомоти давлатӣ, ТҒҲ ва ВАО гашт.

Ба гуфтаи Давлат Назриев – роҳбари департаменти иттилооти Вазорати корҳои хориҷии Тоҷикистон, зарурият дар гузаронидани чунин чорабиниҳо ҳамеша саривақтӣ аст. «Ин имконияти хубест барои баҳодиҳии вазъият ва ёфтани роҳҳои ҳамкории минбаъда байни ВАО ва сарчашмаҳои иттилоотӣ мебошад». Дигар иштирокчиҳои семинар дар Душанбе, раиси шӯро оид ба ВАО ҶТ, профессор Иброҳим Усмонов, аз рӯи хулосаҳои вохӯрӣ, натиҷаи хубро интизор аст. «Агар ақаллан якчанд иштирокчиҳои ин чорабинӣ тавсияҳои моро дар қори минбаъдаи худ дар назар гиранд – мо аллақай натиҷаашро ҳис мекунем».

Дар Хуҷанд, чорабинӣ тақоӣ боз ҳам зиёдтарро ба миён овард. Ҳангоми кушодани семинар, раиси НАНСМИТ Нуриддин Қаршибоев нақши муҳими ҳадамоти матбуотиро оид ба дастрасии

сарвақтии ВАО ба иттилооти расмӣ ва таъмини шаффофияти фаъолияти мақомоти ҳукумати давлатӣ, қайд намуд. Дар навбати худ, ҷонишини аввали раиси шаҳри Хуҷанд Иброҳимҷон Иброҳимов, коргарони ҳадамоти матбуотиро ба ҳамтаъсиррасонӣ бо рӯзноманигорон ва ВАО даъват намуд.

сохторҳои расмӣ ва рӯзноманигорон ба миён меоянд, ҷой дорад.

Ба фикри Илҳоми Ҷамолиён, директори генералии агентии «Вароруд», зарурият дар гузаронидани чунин семинарҳо қайҳо боз пухта расидааст.

«Дар мақомоти ҳокимияти давлатии сатҳи вилоятӣ аллақай ҳадамоти матбуотӣ вуҷуд доранд, вале аксари кормандони онҳо таҷрибаи корбарӣ ва ҳатто ҳамкории оддиро бо рӯзноманигорон дар ВАО надоранд ва барояшон ин таҷрибаи хуб гашт. Мақсади тренинг – беҳгардони ҳамкории байни мақомоти давлатӣ ва рӯзноманигорон, бо назардошти он ки ин чорабинӣ ҳусни тавваҷӯхро ба миён овард, ба даст омад. Фикр мекунам, дар оянда ин корро идома бояд дод.

Иштирокчиёни дигари семинар ҳамчунин доир ба самаранокии чунин вохӯриҳо изҳори ақида намуданд: «Чунин вохӯриҳоро ҳарчӣ зудтар ташкил намудан лозим аст – ин ба баҳамоӣ ва мустақамгардони ҳамдигарфаҳмӣ мусоидат менамояд, – мешуморад Азамхон Акбаров, директори ширкати телевизиониву радиои «Азия» дар Хуҷанд. – Дар чунин вохӯриҳо ҳамеша имкони муҳокима кардан ва дидабаромадани вазъиятҳои баҳсшавандае, ки дар раванди қорӣ байни намоёндагони

МУСОҲИБАИ АКТУАЛӢ

Омбудсмени Тоҷикистон: «Мо аз ҳама аризаҳоро қабул мекунем»

Охири майи соли гузашта дар Тоҷикистон нахустин бор омбудсмен таъйин шуда буд. Дар бораи натиҷаҳои кори солона, нақшаҳои оянда ва баҳогузориҳои худ вобаста ба вазъи ҳуқуқҳои инсон дар кишвар дар мусоҳиба бо IWPR Зафар Ализода, Вакилолатдор оид ба ҳуқуқҳои инсон дар Тоҷикистон, нақл кард.

Мусоҳиб Парвина Ҳамидова, муҳаррири IWPR дар Тоҷикистон.

IWPR: *Моҳи май як сол мешавад, ки Шумо ба сифати омбудсмен тайин шудаед. Худро дар нақши ҳомиихуқуқ чӣ гуна ҳис мекунед?*

Ализода: Ин солро ман барои ташкилоти худ ҳамчун имтиҳон ҳоҳам номид. Фикр дорам, дар ин сол мо корҳои бисёреро ба анҷом дода тавонистем. Пеш аз ҳама, мо марҳилаи сохторсозиро гузашта, масоили зиёди ташкилиро ҳал намудем... Ғайр аз ин, мо нақшаи калонеро барои соли 2010 баррасӣ намудем. Он самтҳои асосии кори моро муайян месозад ва фикр дорам барои мустаҳкамгардони минбаъдаи дастгоҳи ваколатдор оид ба ҳуқуқҳои инсон мусоидат менамояд.

Алалхусус, он таъсис намудани қабулгоҳҳои ҷамъиятиро дар ҷойҳо, минтақаҳои ҷумҳурӣ дар назар дорад. Ҳоло шумораи аниқӣ онҳо маълум нест, ҳамааш аз имкониятҳои ташкилий ва моддӣ-техникии мо вобаста мешавад. Ҳоло мо дар ҷустуҷӯи донорҳо мебошем, ки ба мо чунин дастгириро расонида метавонистанд. Қабл аз ҳама, мехостем қабулгоҳҳо дар марказҳои вилоятӣ – Хучанд, Қургонтеппа ва Хоруғ, инчунин дар дигар шаҳрҳо – Ваҳдат, Турсунзода, Кӯлоб ва ноҳияи Рашт кушоём.

Ғояи асосии кушодани намоёндагии мо дар вилоятҳо – ба қадри имкон сафарбар кардани (ба кор андохтани) фаъолияти мо мебошад. Яъне масоили маҳаллиро дар ҷойҳо ҳал намуда, боқимондари ба офиси марказӣ равон кардан.

Ғайр аз ин, мо ҳуҷҷатҳои дигарро низ баррасӣ намудем. Аз ҷумла, Низомнома дар бораи шӯрои коршиносон дар назди институти мо, тавре дар қонуни ҚТ «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқҳои инсон» қайд шудааст. Ин мақомоти машваратие мегардад, ки аз намоёндагони сохторҳои гуногун, аз ҷумла ташкилотҳои ғайриҳуқуматӣ, ки бо ҳуқуқҳои инсон машғул ҳастанд, мебошад. Дар назди шӯрои коршиносон, агар лозим ояд, гурӯҳҳои корӣ аз рӯи самтҳои алоҳида таъсис дода мешаванд. Айни ҳол ин сохтор дар марҳилаи ташаккулёбии қарор дорад.

Дигар аз самтҳои фаъолияти ваколатдор – ин омодагисозии маърузаи ҳарсола мебошад, ки ман ният дорам, онро моҳи феврал пешноҳод намоям. Бояд гуфт, баҳри ин қабулгоҳҳои ҷамъиятии мо низ кор мебаранд, ки имкон медиҳад онро боз ҳам объективӣ, бо маълумоти дақиқи вазъ дар манотиқ омода созем.

Ҳамин тариқ, Институти ваколатдор оид ба ҳуқуқҳои инсон бояд худ мақоми ҳамоҳангсозанда байни тамоми сохторҳои давлатӣ оид ба риояи ҳуқуқҳои шаҳрвандон гардад.

Сохтори мо нав аст ва барои он ки дар бораи мо бештар огоҳӣ ёбанд, мо брошюра ва буклетҳо бо маълумоти муфассал омода сохтаем. Аз моҳи июн як қатор семинарҳо дар манотиқи кишвари мо бо мақсади шинос намудани аҳолии бо корбарии мо, вазифаҳои мо ва тарзҳои корбарӣ, инчунин имконияти ҳамкорӣ намудан оғоз меёбанд.

Нисбати таассуроти худ – аз ҳама хурсандиовар дар ин кор он аст, вақте мо тавонем ба одамон дар масоили ҳифзи ҳуқуқҳои инсон кӯмак расонем. Вале мушкилӣ дар он аст, ки на ҳама дар даъвогарихоҳон ҳақ ҳастанд. Бовар кунонидани одам, ки ӯ аз рӯи қонун ҳақ нест, душвор аст...

IWPR: *Натиҷаҳои асосии кори Шумо ба сифати ваколатдор оид ба ҳуқуқҳои инсон аз рӯи рақамҳо ва мисолҳо чӣ гуна аст?*

Ализода: Новобаста аз он, ки ба вазифа таъйин шудани ваколатдор 27 май гаштааст, дар асл, институти мо моҳи сентябри соли гузашта ба кор шурӯъ намудааст. Дар ин муддат, мо 895 муроҷиати шаҳрвандонро қабул намудем, ки аз онҳо 300-тоаш хаттӣ ва боқимонда даҳонӣ ҳастанд.

Шаҳрвандонро дар қабулгоҳ навбатдор пешвоз мегирад, ғайр аз ин роҳбарияти институт низ ҳамарӯза қабул ташкил мекунад. Рӯзҳои қабули ман, масалан, чоршанбе ва шанбе мебошанд. Дигар рӯзҳо роҳбари дастгоҳи ваколатдор ва сардорони шӯъбаҳо қабул мекунанд.

Ба мо қисматҳои гуногуни шаҳрвандон муроҷиат мекунанд. Масоили хеле зиёд аз рӯи санадҳои судӣ ба миён меоянд. Чунин муроҷиатҳо қариб ними шумораи умумиро ташкил медиҳанд. Ба ҳукмҳои додгоҳҳо даъвогарӣ намуда, қонунӣ будани онҳоро инкор менамоянд. Одамоне нисбати мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия, ба кордиҳандагон оиди аз кор озод кардани ғайриқонунӣ, иддао доранд.

Ғайр аз шаҳрвандони Тоҷикистон ба мо хориҷӣ низ муроҷиат мекунанд, ҳамчунин шахсони шаҳрвандӣ надошта метавонанд муроҷиат намоянд. Мо аризаҳои ҳамаро қабул мекунем.

Аз муроҷиаткунандагони хориҷӣ бештар аризаҳо аз шаҳрвандони Афғонистон мебошанд, ки нисбати масоили сафар кардан ба кишварҳои сеюм, масалан, Канада, кӯмак мепурсанд. Дар ин сурат мо метавонем танҳо доир ба имконияти чунин сафар аз Идораи Комиссари Олии СММ оид ба корҳо бо гурезагон маълумот пурсем. Дар ин масъала аксаран бештар корҳо аз ҷониби қабулкунанда вобаста аст.

Ҳамчунин якчанд муҷриятҳо аз ҳам-ватанони мо, ки ба Россия кӯчидаанд баррасӣ мешаванд. Масалан, ба мо шаҳрванди Россия муҷрият кард, ки пештар дар Тоҷикистон иқомат дошт. Ӯ ибтидои солҳои 90-ум дар ҷои қораш маъноб шудааст, вале бо сабабҳои маълум (ҷанги шаҳрвандии солҳои 1992-1997), ҳамаи ҳуҷҷатҳояшро, ки ин далелро исбот мекунад, гум кардааст. Мо ба ӯ кӯмак расонидем, ки ин ҳуҷҷатҳо бо мусоидати Вазорати адлия ва Шӯрои адлияи Тоҷикистон барқарор карда шаванд.

IWPR: *Шумо дар бораи омадасозии ҳисоботи худ ёдрас намудед. Қадом лаҳзаҳо дар он асосӣ мегарданд? Дар қадом самт поймолкунии ҳуқуқҳо ниғарони бештари Шуморо ба амал овардааст?*

Ализода: Дар ҷамъбасти ҳар як семоҳа мо кори худро натиҷагузорӣ менамоем. Вале муайян кардани танҳо як самт душвор аст. Тибқи муҷриятҳои ба мо расида, одамонро қарорҳои мақомоти судӣ ба таҳриқ меоранд. Фикр дорам, инҷо алоқамандӣ бо тағйиротҳо дар қонунгузори кишвари мо, вобаста ба амалигардонии Барномаи ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ, вучуд дорад.

Соли ҷорӣ Кодекси нави ҷиноӣ-мурофиавӣ ба қор даромад, ки ба судҳо ваколатҳои навро (масалан, иҷозатнома барои дастгиршавӣ ва ғ.)-ро додаст. Фикр дорам, маҳз бо ҳамин сабаб, даъвогарӣ нисбати мақомоти судӣ бештар шудаанд. Беш аз он фикр мекунам, онҳо боз ҳам зиёд мешаванд. IWPR: Оё гуфтан мумкин аст, ки дар Тоҷикистон дар судҳо ҳуқуқҳои инсон бештар поймол карда мешаванд?

Ализода: Не, ман ин тавр нагуфтаам. Муҷриятҳои зиёд маънии онро надорад, ки судҳо гунаҳкор ҳастанд. Онҳо соҳиби ваколатҳои бештар шуданд, бинобар ин, масъулиятшон бештар гашт. Ин муҷриятҳо на ҳамавақт заминаи пайдордоранд. Дар суд ҳамеша ҷониби мағлуб ҳаст, ки норозӣ менамояд.

Мо чунин мисолҳо доштем, вақте масалан, одам аз ҳукм норозӣ аст. Мо ҳамаро санҷидем ва бо қонунгузорӣ ягон зиддиятро наёфтем, кӯшиш намудем ба ӯ фаҳмонем, вале одам боисрор танҳо худро ҳақ ҳисоб мекунад.

IWPR: *Новобаста аз он, ки мақоми Шумо оммавӣ аст, нисбати дигар сохторҳои давлатӣ, соли сипаришуда Шумо ба баъзе, ҳатто ҳодисаҳои аёни поймолкунии ҳуқуқҳои инсон ягон гуна воқуниш нанамудед: маса-*

лан, дар ҳолати ба зӯрӣ паҳнгардонии саҳмияҳои НОБи Роғун, ки чандин бор дар ВАО навишта шуданд. Чаро Шумо бо изҳоротҳо, тавсияҳо баромад намекунед?

Ализода: Ман гуфта наметавонам, ки саҳмияҳо ба таври зӯрӣ паҳн карда мешаванд. Бале, албатта, ман дар матбуот чунин мақолаҳоро дидаам. Вале ба мо касе бо чунин далел муҷрият накардааст.

Нисбати сухан рондан оиди изҳоротҳо, меҳоҳам гуфтам, ки албатта ман метавонам воқуниш намоям. Вале ҳоло ин қорро накардаам, зеро чунин шуморидам, ки дар ин зарурият набуд. Агар гуфтугӯҳои гуногун ва ғ. паҳн гашта бошанд, ин маънии онро надорад, ки бо изҳорот баромад намудан лозим аст.

Хусусан, нисбати саҳмияҳои НОБи Роғун, пеш аз ҳама, худи президент Раҳмон чандин бор ба таври расмӣ баромад намуд, ки онҳо тариқи ихтиёрӣ бояд паҳн карда шаванд. Онҳое, ки Ватани худро дӯст медоранд ва чунин имконият доранд, бояд саҳмияҳоро харидорӣ намоянд. Ва ман бо ин розӣ ҳастам. Роғун – лоиҳаи тақдирсоз барои Тоҷикистон буда, барои онҷандаи кишварамон аҳамияти муҳим дорад.

Дар бораи бармало будани худ метавонам гуфтам, ки соли гузашта чандин бор дар матбуот баромад карда будам.

IWPR: *Доир ба дигар ҳодисаҳои пушовоза алоҳида пурсидан мехостам. Дар назар дорам парвандаи маҳкумшавии қариб 30 сокини Исфара, ки ба адолати он, ҳатто собиқ додситони генералӣ (Бобоҷон Бобоҳонов) шубҳа дошт. (Шарҳи редакция: июни соли 2009 31 сокини Исфара ба мӯҳлатҳои маҳбусшавӣ то 25 сол маҳкум шуда буданд, новобаста аз он ки додситонӣ мӯҳлатҳои камтареро талаб дошт. Онҳо дар роҳзанӣ, нигоҳдориҳои ғайриқонунии силоҳ, шустанӣ пулҳо, гораггарӣ ва насупоридани андоз муттаҳам карда шуда буданд).*

Инчунин доир ба мурофиаи судии пас аз ин ба амал омада, нисбати се рӯзнома [«Азия-Плюс», «Фараж» ва «Озодагон»], ки дар онҳо аризаи ҳимоятгари маҳкумшудагон ба таъби расида буданд. Ин парвандаро чӣ гуна шарҳ медиҳед, алаҳусус, ки аризаи (ҳимоятгар) Ҷӯраев ба Шумо низ равона карда шуда буд?

Ализода: Нисбати исфарагиҳо: онҳо дар вақташ ба мо муҷрият карданд, вале азбаски парванда дар дидабароии судӣ буд, мо ҳамаи аризаҳои онҳоро ба рои қорбарии суд супоридем.

Ба худи исфарагиҳо мо тавсияҳои худро пешкаш намудем, ки чӣ гуна манфиатҳои худро дар суд ҳимоя намоянд, чӣ гуна ҷониби худро дар ин муҷрият пешниҳод намоянд.

Дар боби аризаи ҳимоятгар бошад, ин ҷо масоили хеле ҷиддии ҷиноятҳо оварда шуданд – ба монанди ришвахӯрӣ ва ғайра. Аз рӯи қонун мо наметавонем парвандаҳои ҷиноиро дида бароем, бинобар ин, ин аризаро мо ба Додситонии генералӣ ирсол намудем, то аз назар гузаронанд.

IWPR: *Ба фикри Шумо мурофиае, ки нисбати се рӯзнома рафта истодааст, онро ҳамчун фишор ба озодии суҳан баҳозгузори қардан мумкин аст?*

Ализода: Намояндаи мо дар ин мурофиаи судӣ ширкат дорад. То анҷом ёфтани суд, мо ин парвандаро шарҳ дода наметавонем. Ва онро фишор гуфта низ наметавонем.

IWPR: *Вазъи маҳбусшудагон дар зиндонҳои тоҷик – боз як мушкилии дигар... Бигӯед, оё Шумо ба муассисаҳои ислоҳоти ҳуқуқи ташрифи бемамониатро доред? Дар бораи вазъи маҳбусшудагон ба Шумо чӣ маълум аст? Чӣ гуна чораҳоро меандешед, то шароити онҳо ба талаботҳои ҳуҷҷатҳои байналхалқӣ, ки Тоҷикистон ба имзо расонидааст, ҷавобгӯ бошад?*

Ализода: Аз рӯи қонун ман ҳуқуқи ташриф овардан ба ҳамаи муассисаҳои ислоҳотӣ ва шинос шудан бо шароитҳои нигоҳдорӣ ҳуқуқ дорам. Дар нақшаҳои аввалинам нияти ба онҷо ташриф оварданро дорам. Ман инро шахсан иҷро қардан меҳоҳам.

Бале, ман медонам, ки онҷо мушкилиҳои муайяне ҷой доранд. Аксари ин муассисаҳо хеле пеш, ҳаҷӯз солҳои 30-юми асри гузашта бунёд шуда буданд. Биноҳо барои ин функсияҳо на он қадар мутобиқ ҳастанд. Замоне расидааст, ки ин масоилро ҳал бояд кард. Давлати мо аллакай дар ин масъала ба донорон бо хоҳиши расонидани кӯмак, вобаста ба сохтмони биноҳои нав барои муассисаҳои ислоҳотии кишвари мо, муҷрият намудааст. Институтҳои ваколатдор ҳадаф дорад ин масъаларо бардошта, аз рӯи имкон матраҳ намояд.

Нисбати шиканҷаҳо бошад, ин мушкилӣ натавонанд дар ин муассисаҳо вучуд доранд...

IWPR: *Хуб, нисбати шиканҷа муфассалтар мегуфтаед. Ба фикри Шумо, то чӣ дараҷа ин мушкилӣ дар мо рӯзмарра аст?*

Ализода: Ин мушкилӣ ҳаст. Ба мо якчанд аризаҳо аз шаҳрвандон расидааст, ки ҳангоми боздошт ва пурсишҳо нисбати онҳо шиканҷаварӣ карда шудааст. Мо ният дорем дар ин самт кор ба-рем, аз ҷумла бо он ташкилотҳое, ки ба ин дахлдор ҳастанд.

IWPR: Ҳангоми боздиди Котиби генералии СММ Пан Ги Мун аз Тоҷикистон, ки ба наздикӣ буд, дар изҳороти худ ӯ ба он далел диққат намуд, ки дар ҷумҳурӣ то ҳол Санади факултативӣ ба Конвенсияи зидди шиканҷа ва дигар шаклҳои муносибати бераҳмона, ғайриинсондӯстона ва таҳқиркунандаи шаъну шараф ба тасвиб расонида нашудааст ва даъват намуд, ки он ниҳоят қабул карда шавад. Фикри Шумо дар ин бобат?

Ализода: Айни ҳол мо масъалаи ба қадри имкон батасвибрасонии ин ҳуҷҷатро мавриди омӯзиш қарор додаем. Дар нақша гузаронидани якчанд мизҳои мудаввар барои муҳокимаи ин масъала бо ҳамаи ҷонибҳо дорем: сохторҳои давлатӣ, ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ ва байналхалқӣ. Тамоми фикрҳои онҳо ниёз ба таҳлили муфассал доранд.

Гап дар сари он ки, батасвибрасонии ин ҳуҷҷат тарафи молиявиро дорад, масалан, ҷубронпулӣ дар сурати истифодаи шиканҷа. Бинобар ин, мо пеш аз додани тавсияҳо, ҳамаашро бояд муфассал омӯзем.

IWPR: Боз як ҳуҷҷати байналхалқӣ, ки кишвари мо онро ҳоло ба тасвиб нарасонидааст – ин Санади конвенсияи барҳамдиҳии зӯроварӣ нисбати занон. Мушкилии поймолсозии ҳуқуқҳои занон дар кишвари мо хеле тезутунд исто-

дааст. Бо ин сабаб Шумо метавонистед, ки лоббии батасвибрасонии ин Санадро ба ӯҳда гиред?

Ализода: Мо хеле хуб бо ташкилотҳои занонаи худ кор мебарем. Ин мушкилиро низ муҳокима намуда будем ва масоили баробарҳуқуқии ҷинсӣ ва пешгирии таҷовузро нисбати занон ва дигар мушкилиҳоро бардошта меистем. Ҳоло сухан рондан дар бораи ҳаргуна мӯҳлатҳои батасвибрасонии эҳтимолии ин ҳуҷҷат барвақт аст.

Ҳуҷҷатҳои байналхалқӣ оид ба ҳуқуқҳои инсон, ки бо онҳо Тоҷикистонро ҳоло кор кардан дар пеш аст, кифоя ҳастанд: масалан, ин Санади факултативии ба Пакти байналхалқӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ, ки ба манъ кардани ҳукми қатл тааллуқ дорад, Конвенсия оид ба ҳуқуқҳои маъъубон. Мо аз рӯи ҳамаи ин самтҳо кор мебарем.

IWPR: Тоҷикистон, дар баробари дигар кишварҳои собиқ Шӯравӣ, мунтазам қонунгузории ҷиносро ба сӯи инсондӯстӣ тағйир дода истодааст. Ба фикри Шумо, кишвари мо аллакай омода аст, ки пурра аз чунин тарзи ҷазодиҳӣ, ба монанди ҳукми қатл даст кашад?

Ализода: Ин саволи оддӣ нест, махсусан барои кишварҳои собиқ шӯравӣ. ҷавоби яқсон додан душвор аст. Барои ин бисёр чизҳоро омӯхта, таҳлил кардан лозим. Ба ин савол якуяқбора ҷавоб дода наметавонам. Ин мушкилии хеле ҷиддӣ аст.

IWPR: Боз як мушкилии дигар дар кишвар – ин муҳоҷирони меҳнатӣ мебошанд. Дар муруҷиатномаи охирини худ ба парламон президент Эмомалӣ

Раҳмон гуфт, ки сохтори махсусро таъсис додан лозим аст, ки ин масъаларо идора намояд. Ба сохтори оянда чӣ маслиҳатҳо дода метавонед? Кишвар ҳуқуқҳои шаҳрвандони худро, ки аз ватан хеле дур ҳастанд, чӣ гуна бояд ҳифз намояд?

Ализода: Ин ташаббуси президенти мо хеле бамаврид аст. Муҳоҷирон барои кишвари мо ва иқтисодиёт хеле муҳим ҳастанд. Сохтори алоҳидаи ҳукуматӣ ҳоло ниҳоят зарур аст, зеро имрӯз аксари муассисаҳои гуногун бо ин масъала машғул ҳастанд ва ҳамоҳангсозии он душвор аст.

Ташкилоти мо низ дар канор намеистад. Мо дар ҳудуди ваколатҳои худ дар масоили ҳифзи ҳуқуқҳои муҳоҷирон дар хориҷа мусоидат менамоем. Мо бо омбудсменҳои якчанд манотиқи Русия, ки онҳо шаҳрвандони мо кор мекунанд, муносибатҳои хуб бастаем. Ба мисли худи ваколатдор оид ба ҳуқуқҳои инсо-ни Федератсияи Русия...

Дар худи Тоҷикистон низ корҳои зиёдеро кардан мумкин аст. Пеш аз ҳама, ба тартибу низом даровардани масоили ташкили ба кор қабул кардани замонавии ҳамшаҳриёни мо, бо бастани шартномаву созишномаҳои асли. Аксари мушкилиҳо маҳз барои набудани чунин ҳуҷҷатҳо ба миён меоянд. Дигар масъала – оморасозии касбии кадрҳо – боз ҳам бештар таъсис додани марказҳои таълимӣ. Саводнокии ҳуқуқии муҳоҷирони моро баланд бардоштан лозим аст, ки вобаста аз ин, онҳо ҳолати мубориза бурдан барои ҳуқуқҳои худ надоранд. Ҳамчунин сатҳи омӯзиши забони русиро баланд баровардан лозим аст.

ГУЗОРИШИ МАХСУС

КИШВАРҲОИ ОСИЁИ МАРКАЗӢ АЗ ЗИЁДШАВИИ БЕМОРИИ БНМБ (СПИД) ДАР ИЗТИРОБАНД

Муҳоҷирати оммавии аҳоли ба паҳншавии васеъи ин вирус мусоидат менамояд.

Дина Токбаева, Бексултан Садиркулов, Аслибегим Манзаршоева – Осиеи Марказӣ

Дар моҳи ҳафтуми ҳомиладорӣ, баъд аз супоридани хун барои таҷзияи Нигора фаҳмид, ки гирифтори ВНМБ (ВИЧ) аст. Вақте пизишкон дар ин бора ба шавҳараш хабар доданд, ӯ иқрор шуд, ки замони мардикор дар хориҷи кишвар буданаш алқои ҷинсии бемуҳофизат дошт. Таҷзияи хуни ӯ низ ба ВМНО мусбат баромад.

«Ман ҳатто дар бораи ин гуна беморӣ тасаввурот надоштам ва барои муҳофизат чора надидам» - мегӯяд шавҳари Нигора. Кӯдаки Нигора бемубтало аз ВМНО таваллуд шуд, лекин фарзанди нахусташ тавассути шири сина сироят ёфт.

Қиссаи Нигора намунаест аз шумораи зиёди чунин ҳодисаҳо дар ин минтақа. Садҳо ҳазор одамон аз Тоҷикистон, Қирғизистон ва Ўзбекистон, ки аксари онҳо мардон мебошанд, муддати тӯлонӣ дар хориҷ – бештар дар Русия иқомат мекунанд. Дар он ҷо, бо хатари сирояти ВМНО тавассути алоқаи ҷинсии бемуҳофизат, ё дар баъзе ҳолатҳо, тавассути сӯзан ҳангоми бо роҳи тазриқӣ истифодабарии нашъа, дучор мешаванд. Баъди бозгашт ба ватан онҳо метавонанд, бо сабаби надоништан ё аз муҳокимаи бемориашон шарм доштан, ҳамсарашонро бо вирус сироят кунонанд.

Аз рӯи маълумотҳои оморӣ, давлатҳои осиемарказӣ аини замон зиёдшавии босуръати сироятшавӣ ба ВМНО-ро аз саргузаронида истодаанд. Омор нишон медиҳад, ки паҳншавии ин беморӣ тавассути якҷоя истифодабарии сӯзанҳо байни нашъамандон, инчунин алоқаҳои ҷинсии бемуҳофизат, дар баъзе ҳолатҳо ҳангоми истифодабарии хизматрасонии алоқаи ҷинсии тичоратӣ ба амал меояд. Ба маълумотҳои нопурра нигоҳ накарда, маълум аст, ки ВМНО бемории паҳншуда танҳо байни муҳоҷирон, чун гурӯҳи алоҳидаи иҷтимоӣ, нест.

Аммо муҳоҷирон аз дигар гурӯҳҳо бо он фарқ мекунанд, ки ҳангоми сироят ёфтанд, оилаҳои онҳо дар шаҳр ва деҳоти саргарасти Осиеи Марказӣ билкувва шармсор мегарданд.

Қирғизистон, Тоҷикистон ва Ўзбекистон – давлатҳои, ки дар ин мақола сухан дар бораашон меравад, аз байни панҷ давлати минтақа ҷудо шуда меистанд, зеро гурӯҳҳои калони аҳолии ин кишварҳо ӯ муҳоҷирони меҳнатӣ, ӯ аъзои оилаҳои онҳо мебошанд. Бо назардошти маърифатнокии пасти аҳоли дар ин боб, бештар чунин ҳолат рӯй медиҳад, ки то зани муҳоҷир ҳангоми ҳомиладориаш таҷзияи хун насупорад, на ӯ ва на оилааш аз гирифтани сироят ба ВМНО метавонанд хабардор нашаванд.

Маркази БНМБ/ВНМБ дар шаҳри Ош, ҷануби Қирғизистон ба наздикӣ барои гузаронидани таҷзияҳои хунӣ таҷҳизоти нав гирифтааст (Сурати Исомиддин Аҳмедҷонов)

Ба ақидаи таҳлилгарон, муҳоҷирати аҳоли нисбати дар якҷоягӣ истифодабарии сӯзандорӣ, ки ба паҳншавии беморӣ дар гурӯҳи маҳдуди аҳоли оварда мерасонад, метавонад тезтар ва дар миқёси калон ба паҳншавии беморӣ оварда расонад.

«Агар мо ба шумораи муҳоҷирони меҳнати аз Осиеи Марказӣ назар кунем, ин рақам аз рӯи ҳисобот аз панҷ як ҳиссаи аҳолии Қирғизистон ва Тоҷикистонро ташкил медиҳанд, – он гоҳ аҳамиятнокии ин масъаларо ба худ тасаввур кардан мумкин аст, – мегӯяд Василий Эсенаманов, эдвайзери барномавӣ аз рӯи масоили ВМНО-и офиси осиемиёнагии DanChurchAid ва Конфронси байналмилалӣ ташкилотҳои башардӯстонаи католикони аз Дания, Нидерландҳо мувофиқан. – Муҳоҷирони меҳнатӣ қишри умумии аҳоли мебошанд – онҳо ҷудогона дар ҳудуди худ, мисли нашъамандони тазриқӣ ӯ мардон бо дигар мардон алоқаи ҷинсӣ дошта, зиндагонӣ намекунанд».

«Аз оморӣ расмӣ бармеояд, ки вирус оҳишта-оҳишта байни аҳоли паҳн шуда истодааст ва ин маънии онро дорад, ки ҳодисаҳои нави сироятшавӣ нафақат байни чунин гурӯҳҳои хатарнок, мисли нашъамандони тазриқӣ, балки байни занони ҷавоне, ки нашъаро истифода намебаранд ва қӯдакони дида мешавад. Ин масъалаи муҳим аст, зеро вирус метавонад байни тамоми аҳоли паҳн гардад».

Ба гуфтаи Замира Акбагишева, сардори Конгресси занони Қирғизистон, «муҳоҷирони меҳнатӣ, назар ба аҳолии қаторӣ ба бемории ВМНО бештар мутаваҷҷиҳ ҳастанд. Зудҳаракатӣ... ба он оварда мерасонад, ки рафтор таваккалӣ ва хатарнок мегардад. Бо оила ва шарикони доимӣ дар ҷудодан, ҳиссиёти аз меъёрҳои пештараи иҷтимоӣ озод будан, таъсирпазирӣ ба таъсироти нави атрофиён – ҳамаи ин боиси тез-тез иваз кардани ҳамхобогон мегардад».

ВМНО дар осиеи марказӣ саёҳат мекунанд

Мувофиқи ахбори авохири декабр дар Тоҷикистон 1853 шахси гирифтӣ ба ВМНО, ки 80% онро мардон ташкил медиҳанд, ба қайд гирифта шудааст. Моҳи март соли 2010 дар Қирғизистон ин адад ба 2837 нафар – 70% -ашон мардон, баробар шуд.

Дар ҳарду кишвар яке аз роҳҳои паҳншавии сироятшавӣ ин истифодабарии дубораи сӯзандорӣ зерипӯстӣ мебошад. Шумораи зиёди сироятшавӣ байни нашъамандони тазриқӣ мушоҳида карда мешавад. Дигар роҳи сироят истифодабарии сӯзанҳои ифлос дар беморхонаҳо мебошад, бо ин роҳ соли 2006 дар ҷануби Қазоқистон 120 қӯдак ва ду сол баъдтар

дар Қирғизистон 170 қӯдак мубтало гаштанд. Моҳи март сайти минтақавии иттилоотӣ Fergana.ru аз сироят гаштани 150 қӯдак дар вилояти Намангон, Ўзбекистони шарқӣ дар солҳои 2007 ва 2008 хабар дод.

Дар Тоҷикистон ва Қирғизистон сироятшавӣ тавассути алоқаи ҷинсии бемуҳофизат чоряки ҳамаи ҳодисаҳоро дарбар мегирад. Яке аз рақамҳои оморӣ охири аз Ўзбекистон ин маълумоти соли 2008 мебошад, ки мутобиқи он дар кишвар ба таври расмӣ 1250 нафар мубталои ВМНО доранд ва ин адади сироятшудагон хеле кам нишон дода шудааст, бо дарназардошти он, ки худӣ ҳамоно сол аҳолии Ўзбекистон 27 миллионро ташкил кард, муқобили 7 миллион дар Тоҷикистон ва 5 миллион дар Қирғизистон.

Ҳомии ҳуқуқ ба IWPR нақл кард, ки шумораи умумии сироятшавии ВМНО/БМНО хеле паст нишон дода шудааст, зиёда аз он, дар ду соли охир ягон санади оморӣ ба гурӯҳҳои осебпазир тақсимшуда нест.

ӯ ҳамчунин қайд намуд, ки таҳқиқоти ӯ ва ҳамкоронаш нишон дод, ки муҳоҷирон фоизи ками сироятшудагонро, назар ба рақамҳои ҳақиқӣ, ташкил медиҳанд. Аини замон, «бо дарназардошти он, ки шумораи муҳоҷирони меҳнатӣ аз гурӯҳҳои осеб-

пазир зиёдтаранд, шумораи умумии муҳоҷирони сироятбардошта хеле зиёд аст. Дигар тарафи ин масъала он аст, ки то рафт шумораи зиёди занон ба хориҷи кишвар барои мардикорӣ муҳоҷир мешаванд ва қисми зиёди онҳо бо фоҳишагӣ машғул мешаванд, ки ин хатари сироятро бо ВИЧ боз ҳам зиёдтар мегадонад».

Таҳлилгари ӯзбек, ки номи худро ифшо кардан нахост, мегӯяд, ки аз рӯи натиҷаи тадқиқотҳои ТҒҲ-ҳои маҳаллӣ, соли 2009 шумораи ба ВМНО мубталоғаштагон дар мамлакат на кам аз 7500 нафар мебошад, ки ҳиссаи муҳоҷирон дар он «тахминан 25-30 фоизро» ташкил медиҳад.

Дар Тоҷикистон шумораи ба қайд гирифташудагон соли 2009 дар муқоиса бо 35 фоизи соли 2008, 30 фоиз зиёд шудааст. қисман зиёдшавиро табибон бо дуруст ба роҳ мондани ташхис мефаҳмонанд, ки ин тӯфайли маблағгузори Хазинаи Глобалии Созмони Милали Муттаҳид оид ба мубориза бо БНМО, сил ва табларза имконпазир шудааст.

Доктор Катаён Фаромузова, ҷамоҳангсози миллии лоиҳаи минтақавии Ташкилоти байналмилалии муҳоҷират дар Тоҷикистон қайд менамояд, ки ба ақидаи баъзе коршиносон барои дастрас намудани шумораи аниқ сироятшудагон, адади омории расмиро ба даҳ зарб задан лозим аст. Вале ба фикри худ Фаромузова, нишондодҳои расмӣ ба ҳақиқат наздиканд, вобаста ба гузаронидани таҷзияҳои амиқ, ки чунин гурӯҳҳоро, ба мисли ҳомиладорон дарбар мегиранд.

Зӯхро Нурляминова аз Маркази ҷумҳуриявии БМНО дар Тоҷикистон бо он нукта розӣ аст, ки одамон айни замон бештар барои ташхиси ВМНО омода ҳастанд ва дар кишвар даҳҳо беморхонаҳои қобили чунин ташхис мавҷуданд.

«То имрӯз дар мамлакат экспресс-тестҳо набуданд. Таҷҳизоти лозимӣ набуд. Маълумотнокии аҳоли хеле паст буд, – мегӯяд Нурляминова. – ҳоло бошад, рекламаи иҷтимоиро тавассути телевизион, баннерҳо дар кӯчаҳои шаҳр мебинанд, муроҷиат зиёдтар шудааст. Агар пештар ба ҳуҷраҳои анонимӣ ҳеҷ кас сар намедаровард, ҳоло бошад, муроҷиатҳо хеле зиёд шудаанд».

Нақши муҳоҷират то чӣ андоза дар паҳншавии вмно муҳим аст?

Муайян намудани шумораи муҳоҷирони меҳнатии мубталоғашта дар хориҷи кишвар – хеле ҳам масъалаи душвор аст. Расман нишондоди ин ҳодисаҳо соли 2009 дар Тоҷикистон ба 197 нафар баробар буд, ё 11 фоизро аз шумораи умумӣ ташкил меод. Қирғизистон шумораи алоҳидаи мубталоғаштагонро байни муҳоҷирони меҳнатӣ ба қайд намегирад, лекин ҳукуматдорон иқрор мешаванд, ки ин қабил шахсон зиёдтар осебпазиранд.

Ба гуфтаи Сагинбу Абдувалиева, мудири шӯъбаи бемориҳои навзодони Маркази миллии ҳифзи модару кӯдак, муҳоҷирони меҳнатӣ 20 фоизро аз шумораи умумии ВМНО-сироятшудагон дар мамлакат, ташкил медиҳанд.

Таҳлилгари IWPR дар Ўзбекистон мегӯяд, ки нишондодҳои мавҷудбуда ба он ишора мекунанд, ки дар тамоми минтақа наҷамандони тазриқӣ гурӯҳе ҳастанд, ки ба хатари зиёдтар гирифтдор ҳастанд, лекин «муҳоҷирон ва фоҳишаҳо баробар ҷои дуюмро ишғол менамоянд». Инчунин ӯ қайд намуд, ки шумораи умумии муҳоҷирон аз Ўзбекистон, ки бештар аз коргарони беиттисоси ҷинси мард иборат аст, дар таркиби худ занҳоро низ дорад, ки ба дигар давлатҳо барои фоҳишагӣ мераванд.

Ошкоркунии шахсони сироятшуда байни оилаҳои муҳоҷирон бо сабаби норасоии омори расмӣ, душвор аст, қайд намуд коршинос. «Маҳз, вирусдорони «оилавӣ» аз ҷама пӯшидаанд ва гурӯҳҳои барои омори расмӣ дастнарас мебошанд, зеро гурӯҳи дохилӣ буда, аз рӯи одат ба гурӯҳи осебпазир дохил намешаванд», – гуфт таҳлилгар.

Ба гуфтаи Эсенаманов, дар Тоҷикистон ва Қирғизистон «далелҳои бо омори расмӣ тасдиқшаванда нестанд. Лекин бисёри ташкилотҳо, ки фаъолиятшон бо масъалаҳои ВМНО вобаста аст, дар Қирғизистон ва Тоҷикистон далели онро, ки байни занҳои шавҳарашон аз муҳоҷирати меҳнатӣ бозгашта шумораи сироятшудагон зиёд шуда истодааст, тасдиқ менамоянд. Ин ишора ба он аст, ки шумораи сироятшавӣ дар натиҷаи муҳоҷирати меҳнатӣ тез баланд шуда, ВМНО оҳиста-оҳиста байни аҳоли паҳн шуда истодааст».

Мутахассис оид ба пешгирии сирояти ВМНО-и Маркази ҷумҳуриявии БМНО дар Тоҷикистон Моҳира Ҳомидова, низ тавассути байни муҳоҷират ва баландшавии сироятро бо вирус тавассути алоқаи ҷинсӣ, тасдиқ мекунанд.

«Агар пештар ҳиссаи сироят тавассути роҳи тазриқӣ зиёда аз 70%-ро ташкил меод, ҳоло ин ҳисса то 54 % кам шуда, ҳиссаи сироятшавӣ тавассути алоқаи ҷинсӣ зиёд шуда истодааст», – мегӯяд Ҳомидова.

«Ман бо занҳои ҳомилае, ки гирифтори сирояти ВМНО ҳастанд, кор мебарам, – мегӯяд ӯ. – Айни ҳол аз шумораи умумии занҳои дар маркази ҷумҳуриявӣ дар назорат буда – 102 нафар ҳомиладоранд. Аз ин ҳисоб, 70 фоизи онҳо занҳои муҳоҷирони меҳнатӣ мебошанд. Мо онҳоро аз ҳисоби занҳое, ки дар дармонгоҳҳо пурсишнома мегузаранд, ошкор менамоем, баъд маълум мешавад, ки онҳо аз шавҳарашон, ки муҳоҷири меҳнатӣ аст, сироят бардоштаанд.

Нурляминова нисбати он, ки муҳоҷирон дар паҳншавии вирус нақши асосиро мебозанд, нобоварӣ изҳор намуд. «Гуфтан, ки асоси он – муҳоҷирати меҳнатӣ аст, нодуруст аст. Зеро асосро наҷамандон ташкил медиҳанд. Муҳоҷирони меҳнатӣ бошанд, танҳо 11%-ро ташкил медиҳанд», – мегӯяд Нурляминова.

Фаромузова бошад, фикр дорад, ки дар Тоҷикистон муҳоҷирони меҳнатӣ, ба ҳар ҳол гурӯҳи осебпазирро ташкил медиҳанд.

«Агар мардони ҷавон аз оилаашон канда шуда, мӯҳлати дароз дар сафар бошанд, онҳо ба хатар дучоранд, – мегӯяд ӯ. – Аз як тараф, ин аз он рӯй медиҳад, ки онҳо ба чунин шароити иҷтимоӣ меафтанд. Аз тарафи дигар, онҳо аз оила канда мешаванд, вале талаботҳои нафс ва дигар талаботҳо боқӣ мемонанд. ҷавонон аз таъсири волидайнашон дур шуда, худро озод ҳис мекунанд, яъне аз ин ҷиҳат дар гурӯҳи осебпазир мебошанд».

Сабаби он ки муҳоҷирон барои назорат бурдан гурӯҳи зарурӣ мебошанд, аз рӯи фикри Эсенаманова, дар он аст, ки онҳо гурӯҳи калонтарин – панҷяки аҳолии Қирғизистон ва Тоҷикистонро аз шумораи умумии аҳоли ташкил медиҳанд.

Шумораи одамони дар муҳоҷирати меҳнатӣ буда, аз 400 ҳазор то як миллион аз Қирғизистон, аз 600 ҳазор то 1,5 миллион аз Тоҷикистон ва аз як то чор миллион аз Ўзбекистон, мебошад. Қисми зиёди онҳо ба Россия мераванд, қисми камтар ба Қазоқистон. Тавре Эсенаманов қайд кард, «ин аз шумораи коргарони танфуруш, наҷамандони тазриқӣ, гомосексуалистон ва дигар гурӯҳҳои осебпазир бениҳоят зиёд аст».

Муҳоҷирон дар бораи вмино маълумоти кам доранд

Муҳоҷирони меҳнатӣ дар Россия ва Қазоқистон одатан кори бе-ихтисос ва беқадрро иҷро менамоянд, ҳар дам бо поймолкунии ҳуқуқҳои худ аз ҷониби кордиҳандагон ва милитсияи маҳаллӣ дучор мегарданд.

Гарчанде ҳукуматдорони муҳоҷиратӣ дар Россия ва Қазоқистон талаб менамоянд, ки муҳоҷирон яке аз шартҳои асосии воридшавӣ ба давлат – таҳлилҳои ВМНО-ро супоранд, фоизи баланди коргарон аз Қирғизистон, Тоҷикистон ва Ўзбекистон ин талабро иҷро намекунанд ва ба таври махфӣ дар муҳити иқтисодӣ ғайрирасмӣ кор мекунанд.

Матлуба Раҳмонова аз Маркази БНМО-и Тоҷикистон мегӯяд, ки клиникаи ӯ ҳар рӯз таҷзияи хуни даҳҳо муҳоҷиронро, ки ба таври расмӣ мераванд, мегузаронанд ва танҳо як фоизи онҳо ВМНО -мусбат мебароянд. «Фаромӯш накунед, – мегӯяд ӯ, – ки қисми муҳоҷирон бе ин ҳуҷҷат муҳоҷир мешаванд, инҳо шахсоненаанд, ки дар хориҷа ғайрирасмӣ кор мекунанд».

«Фаҳмидан зарур аст, ки муҳоҷирони меҳнатӣ гурӯҳи осебпазир мебошанд, – мегӯяд Эсенаманов. – Онҳо дар хориҷа барои таъмини оилаҳояшон кор мекобанд, корҳои кампардохт ва муваққатино иҷро намуда, ба он дучор мегарданд, ки ҳокимияти маҳаллӣ ва шаҳрвандони Россия онҳоро озор медиҳанд. Аксарияти онҳо, на ҳама, камсаводанд ва аз деҳотҷой мебошанд. Барнома ё ҳуҷҷатҳои равшаннамо оиди саломатии репродуктивӣ – бемориҳои тавассути алоқаи ҷинсӣ гузаранда ва роҳҳои пешгирии онҳо каманд, ва тадқиқоти аввалаи мо сатҳи пасти донишро дар бораи хатари сирояти ВНМО ва дигар бемориҳои тавассути алоқаи ҷинсӣ гузаранда, нишон медиҳад, ки ин ва инчунин, рафтори хатарноки сексуалӣ, ба мисли истифоданабарии ҳифзпуфакҳо, хатарро дучандон баланд мекунад».

Ба гуфтаи Эсенаманов сирояти ВИЧ метавонад баъди алоқа бо фоҳиша низ ба амал ояд. Хотиррасон намуд, ки аз рӯи тадқиқоти Хазиначи «Гуманитарное действие» дар Санкт-Петербург 50 % коргарони секси тиҷоратӣ нашъамандони тазриқӣ мебошанд, ки 95 % ин гуна одамон – секс-коргар-нашъамандон – мубталои ВМНО мебошанд.

«Аз ин рӯ, ҳангоми истифодабарии хизматрасони коргарони секси тиҷоратӣ, хатари сирояти ВНМО хеле зиёд аст. Муҳоҷирон аз ҳифзпуфакҳо истифода намебаранд, зеро инро намедонанд ва дар бораи эҳтиётот фикр намекунанд, бинобарин, ба ВНМО мубтало мегарданд, – мегӯяд Эсенаманов. – Беҳабар аз он, ки ВНМО доранд, онҳо баъди ба хона баргаштан, ҳамсаронашонро сироят мекунанд».

Муҳоҷирони меҳнатие, ки нашъамандони тазриқӣ мебошанд ва сӯзанҳои умумиро истифода мебаранд, метавонанд бо ВНМО сироят шаванд ва аз онҳо ба занҳояшон гузаранд.

Мусоҳибае, ки рӯзноманигорони IWPR бо муҳоҷирони меҳнатии қаблӣ ва ҳозира гузарониданд, нишон медиҳад, ки онҳо дар бораи ҷи будани ВНМО, роҳҳои сироят ва пешгирии он ба таври оммавӣ тасаввурот надоранд.

«Мардикорони мо дар ҳолатҳои фаврӣ барои кӯмак муроҷиат менамоянд, масалан, ҳангоми осеббардорӣ дар истеҳсолот, – мегӯяд Юлдош, ҷавоне, ки аз Маскав бозгашта дар Чалолободи Қирғизистони ҷанубӣ зиндагонӣ менамояд. – Қисмате ҳастанд, ки соҳибмаърифатанд ва аз ВНМО худро эмин медоранд, нафароне, ки бемаърифатанд пешгирии намекунанд».

Ҷасур, донишҷӯи тибб аз пойтахти Қирғизистон, Бишкек, низ мӯҳлате дар Россия кор кард. Ба гуфти ӯ аксарияти муҳоҷирони шиносаш каммаърифат буданд, дар бораи ВНМО намедонистанд. Ҳарчанд баъзеи онҳо худро зеро хатар гузошта, ба таври тазриқӣ истеъмоли нашъа менамуданд, Ҷасур гумон дорад, ки «дар байни муҳоҷирон тариқи ҷинсии сирояти ВМНО дар ҷои аввал меистад».

Ҳуқуқшинос аз Ўзбекистон бо он розӣ аст, ки «қисми зиёди муҳоҷирони меҳнатӣ ҷи будани ВНМО/БНМО-ро дуруст намефаҳманд, хатари он, роҳҳои сироят, пешгирии онро намедонанд. Аксарият умуман дар бораи ВНМО тасаввурот надоранд».

Набудани маълумотнокӣ; занҳо аз гуфтан шарм медоранд

Занҳо дар ҷамъияти деҳоти анъанавӣ, мегӯяд Эсенаманов, «наметавонанд талаб кунанд, ки шавҳарашон аз ташхис гузарад ё ҳифзпуфакро истифода барад; онҳо низ дар бораи ВНМО огоҳманд нестанд. Занҳое, ки аз шавҳарашон сироят ёфтанд, кӯдакони ВНМО-мусбатро таваллуд мекунанд, зеро ин занҳо роҳи пешгирии сирояти вертикалӣ – аз модар ба кӯдакро намедонанд».

Нурламинава бо он розӣ аст, ки мардҳо – муҳоҷирони меҳнатӣ, одатан, дар бораи ВНМО-ҳолати худ намедонанд. «Онҳо аз бемор буданашон танҳо он вақт огоҳ мешаванд, вақте зани ҳомиладорашон ташхиси ВНМО-ро мегузарад, », – мегӯяд ӯ.

ӯ гуфт, ки мулоқот бо ҷуфтҳо нисбатан кушода мегузарад, вақте, ки мард дар бораи ВНМО-мусбӣ буданаш медонад. Лекин, афзуд ӯ, «душвортар аст дар сурате, ки зан яқум шуда аз сироят доштани огоҳ мегардад. Аз тарси он, ки ноҳақ дар хиёнат гунаҳкор карда мешавад, ӯ хомӯш монда, моҳҳои дароз фикр мекунад, ки ҷи тавр дар ин бора ба шавҳараш хабар диҳад».

Дар деҳотҷой, дар ҷои аслии муҳоҷирон, сатҳи иттилоотнокӣ, ҳамчун қоида, паст аст.

«Шаҳриҳо атрофи ин масъала беҳтар бохабаранд. Онҳо дар бораи ВНМО шундидаанд, роҳҳои сироятро медонанд ва ҳангоми алоқаи ҷинсӣ пешгирии карда метавонанд», – гуфт Нурламинава ва илова намуд, ки аксари ҷавонони деҳот, одатан, дар бораи он қариб чизе, ё умуман ҳеҷ чизро намедонанд».

«Дигар хусусияти муҳоҷирон дар он аст, ки аксарияти ин мардон соддаи деҳот ҳеҷ вақт ҳифзпуфакҳоро истифода намебаранд. Ҳангоми сӯҳбат, қисме аз онҳо, мисли занҳояшон, ҳатто ҷи будани онро намедонанд».

Пия Дюрхаген, ки то декабри соли сипарӣ ҷамоҳангсози барномавӣ дар лоиҳаи кӯмаки калисои Дания буд, дар яқҷоягӣ бо ташкилотҳои маҳаллӣ ду сол пеш лоиҳаи ВНМО/муҳоҷиратро оғоз намуд. Ба гуфтаи ӯ қадом инсон набошад, ҳангоми ҳолати ВНМО–мусбӣ буданаш, бо дараҷаи баланди дискриминатсия дучор мегардад. «Ҳамсояҳо, ҳамқишлоқиҳо ва ҳатто аъзои оилашон бо онҳо гап задан намехоҳанд, ҳангоми вохӯрӣ дар кӯча пуштанишонро мегардонанд, – мегӯяд ӯ. – Ҳолатҳое ҳастанд, ки ҳангоми директор аз ВНМО–мусбӣ буданаш бохабар шуда, кӯдакро ба мактаб намонд. Дар Тоҷикистон шарикони мо (ТҒҲ-ҳо) дар бораи ҳодисаҳои худкушӣ байни занони ҷавон, ки аз шавҳарони муҳоҷирашон сироят ёфтанд, нақл мекунанд».

«Ҳамаи ин аз номаълумотнокии кофии одамон дар бораи ин вирус мебошад», – илова намуд ӯ. Чунин ҳолати набудани маълумот қисман бо он сабаб рӯй дод, ки барномаҳои маърифатӣ танҳо бо кам кардани ин қабил гурӯҳҳои хатар машғул буданд.

«Далели он, ки ин роҳи сироятгирӣ байни аҳолии ҷой дорад – аз ҳама масъалаи муҳим аст, – мегӯяд Эсенманов. – Дар ҳоле, ки нашъамандони тазриқӣ ва коргарони секси тиҷоратӣ дар Осие Марказӣ дар муддати ҳафт сол ахбори махсусро мегиранд, ҳеҷ кас маълумотро дар бораи бемориҳои тавассути алоқии ҷинсӣ гузаранда дар байни аҳолии паҳн намекунад. Ба ҳар ҳол, ин маълумот бе таркиб аст ва диққатро ҷалб намекунад, зеро ин гурӯҳ ба номгӯи гурӯҳҳои бартариятноқ барои ташкилотҳои донорӣ тааллуқ надорад. Азбаски атрофи мавзӯи секс ва истифодабарии ҳифзпуфак манъкуниҳои бисёр мавҷуд ҳастанд, муҳокимаи ин мавзӯё душвор мегардад, махсусан дар мактабҳо ё дигар муассисаҳои давлатӣ».

ӯ қайд намуд, одамоне, ки мубталои ВМНО ҳастанд зери таъзиқ қарор доранд, «дар муассисаҳои табобатӣ, байни намояндогони ҳукумат ва пешвоёни дин, инчунин байни аҳолии маҳаллӣ». «Барои кам намудани паҳншавии ВМНО ҳамаи ҷонибхоро ба гуфтугӯ ҷалб намудан лозим аст, ки дар он ҳамаи масъала ва душворииро кушода ва бо эҳтирмои тарафайн муҳокима кардан мумкин аст». – илова намуд ӯ.

Ҳукуматдорон чорабиниро оғоз намуданд

Ҳукуматдорони кишварҳои минтақа ҳарчи бештар дарк намуда истодаанд, ки муҳоҷирон гурӯҳи хатарро ташкил медиҳанд ва барои онҳо чорабиниҳои махсуси баланд бардоштани маълумотнокиашон гузаронидан лозим аст.

Ҳомидова қайд кард, ки дар Тоҷикистон занҳои муҳоҷирони меҳнатӣ акнун ба яке аз панҷ гурӯҳи занҳое, ки ташхиси ҳатмии ВМНО-ро дар таваллудхона ё ҳангоми ташрифи табиби бемориҳои занона бояд гузаранд, дохил мешаванд.

«Бе ин ташхис табибон аз муоинаи онҳо даст мекашанд», – гуфт ӯ ва илова намуд, ки таъминоти ҳамаи муассисаҳои табобатӣ бо реактивҳо барои экспресс-таҳлили ВМНО, соли гузашта ба ошкоркунии адади зиёди занҳои сироятёфта, ҳамчунин занҳое, ки ба панҷ гурӯҳи асосӣ дохил намешаванд, ки ба он занҳои нашъамандон, ки нашъаро бо роҳи тазриқӣ истифода мекоранд, худи занҳо-нашъамандон ва коргарони секси тиҷоратӣ, мусоидат намуд.

Ба гуфти Эсенманов. «Ҳукуматдорони Қирғизистон ва Тоҷикистон дар стратегияҳои давлатии худ оид ба ВМНО муҳоҷиронро гурӯҳҳои бартаридошта карданд». ӯ гуфт, ки ташкилоти ӯ ақсуламали ҷавобиро аз ҷониби ҳукуматдорони Қирғизистон ва Тоҷикистон ҳис кард ва мушкилии асосӣ, айни замон, ин «ёфтани чораҳои самаранок барои кам кардани паҳншавии ВМНО ва ҷустуҷӯи маблағҳо барои гузаронидани ин чорабиниҳо мебошад».

Зимни қонуни бақарибӣ қабулшуда дар Ўзбекистон, гузаронидани ташхис барои ВМНО бояд роӣгон ва махфӣ бошад. Вале ба он боз лозим меояд, ки диққатро ба муҳоҷирон, ҳамчун гурӯҳи махсус, ҷалб намояд.

«Он далел, ки ҳукуматдорони ўзбек муҳоҷиронро гурӯҳи хатар, ба мисли фоҳишаҳо ва нашъамандон, ҳисоб намекунанд, яке аз сабаби он аст, ки онҳоро то ҳол ба фаъолияти асосӣ барои пешгирӣ ва бақайдгирии ВМНО ворид нанамудаанд», – гуфт таҳлилгар аз Ўзбекистон.

Ҳуқуқшинос аз Ўзбекистон гуфт, ки новобаста аз он, ки ҳукуматдорон ҳаракат доранд бо паҳншавии ВМНО мубориза баранд, онҳо ба омор ва иттилоот монеъаҳои саҳт гузоштаанд. Варақаҳое, ки бояд ин масъаларо оммафаҳм намоянд, аз ҷониби ҳукуматдорон «фаҳш» эълон карда шуданд, қайд намуд ӯ.

Дар як ҳодиса, ки дар бораи он IWPR чанде пеш хабар дода буд, рӯҳшинос Максим Попов ба ҳафт сол маҳкум шуда, аз озодӣ маҳрум гашт. Зеро суди Ўзбекистон китоби ӯро, ки мақсади баланд бардоштани маълумотнокии ҷавонон дар бораи бемориҳои тавассути алоқии ҷинсӣ гузаранда, истифодабарии сӯзанҳои умумӣ, дошт, бо баҳонаи он, ки гӯё кӯдаконро ба истифодабарии нашъа ташвиқ мекунанд, ғайриқонуний донист. Попов сарвари гурӯҳи «Изис» буд, ки он бо нашъамандон, секс-коргарон барои пешгирии ВМНО\БМНО кор мекорд ва барномаи иваз намудани сӯзанро барои нашъамандон амалӣ сохт.

Эсенманов ба IWPR гуфт, ки ташкилотҳои донорӣ дар Осие Миёна то ба қарибӣ муҳоҷиронро ба гурӯҳҳои осебпазир таалуқ намекарданд. Акнун вазъият дигар шудааст, як қатор ташкилотҳои ғайриҳукумати байналмилалӣ ва маҳаллӣ барои паст кардани сатҳи паҳншавии ВМНО байни муҳоҷирони меҳнатӣ ва нафароне, ки метавонанд бо онҳо алоқа дошта бошанд, ҳамкорӣ доранд.

Аксари муҳоҷирон саёҳати дуру дарози худро ба Россия бо автобус мекунанд (Сурати Бексултон Садирқуллов)

«Холо – як сол пас аз оғози лоиҳа – бисёр натиҷаҳои мусбӣ ҳастанд, ва умед дорем, ки давом додани лоиҳа ва инчунин вазъият намудани миқёси он имконпазир аст», – гуфт ӯ.

Бонивур Ишемкулов, ҷамоҳангсози лоиҳаи Ҳазинаи Глобалии СММ дар мубориза бо ВМНО\БМНО (ВИЧ\СПИД), сил, вараҷа, гуфт, ки як қатор ТҒҲ-ҳо акнун диққати худро ба муҳоҷирон низ ба монанди гурӯҳҳои дигар, ҷалб менамоянд.

Лоиҳа барои пешгирии ВМНО махсус байни муҳоҷирон, моҳи декабри соли гузашта, ҳамчун қисми лоиҳаи Осиемарказии назорат аз болои ВМНО – ташаббус оғоз шуд, ки буҷети он 27 миллион доллари амрикоӣ буда, аз ҷониби Ассотсиатсияи байналмилалӣ рушд ва департаменти Бритонии рушди байналмилалӣ маблағгузорӣ карда мешавад. Маркази маърифатнокӣ дар Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе ҷамоҳангсози фаъолият аст ва Қирғизистон, Қазоқистон ва худи Тоҷикистонро дарбар мегирад. Дар ин байн, лоиҳаи пешгирии ВМНО, ки аз ҷониби Конгресси занон дар Қирғизистон моҳи феврал оғоз гардидааст, мақсад дорад, ки малумотро ба муҳоҷирон бевосита диҳад.

«Тренерони мо ба бозорҳо, фурудгоҳҳо, стансияҳои роҳи оҳан рафта, варақа, плакатҳоро тақсим мекунанд, то муҳоҷирон нонанд ва донанд, ки чӣ тавр худро ҳимоя намудан мумкин аст», - гуфт намояндаи Конгресс.

Аксари коршиносони пурсидашуда ҳаракат карданд махсус қайд намоянд, ки маъракаи баланд бардоштани маълумотнокӣ лозим аст, вале ин маънои онро надорад, ки ӯзбекон, қирғизҳо ва тоҷиконе, ки ба хориҷа барои мардикорӣ мераванд, ҳамчун як гурӯҳи хатарнок ба ҳисоб раванд.

Доктор Фаромузова изҳори ақида кард, ки муҳоҷирон – қисми нисбатан фаъоли ташаббускори қувваи корӣ – набояд ҳамчун нишони «дискриминатсия, тарс ва шармандагӣ» гарданд.

Даъват ба бознигари парвандаҳои собиқ зиндониёни Гуантанамо

Ду марде, ки дар ҳамдастӣ ба ҷангиёни исломӣ гунаҳкор доништа мешаванд, ба бознигари парванда ва кам кардани мӯҳлати ҳабс сазовор гаштаанд, мегӯянд ҳуқуқшиносон.

Дабири Кабир, Далер Ғуфронӣ, Парвина Хамидова – Осиеи Марказӣ

Ҳуқуқшиносон чунин мешуморанд, ки барои нигоҳдории минбаъдаи собиқ зиндониёни Гуантанамо, ки пас аз интиқол шудан аз ИМА ба Тоҷикистон ҳанӯз дар зиндонанд, асосҳои кофӣ мавҷуд нестанд.

Муқит Воҳидов ва Рукниддин Шарофови 29-сола пас аз бозгашт ба Тоҷикистон март соли 2007 дастгир карда шуда, зуд ба мурофиаи судӣ фиристода шуданд, ки ба миқдори умумӣ панҷ солу чор моҳ аввал дар Афғонистон, сипас дар зиндони Гуантанамо гузаронидаанд. Онҳо барои иштирок дар амалиётҳои Ҳаракати исломии Ӯзбекистон (ҲИӮ) ва убури ғайриқонунии марз ба миқдори 17 сол маҳкум карда шуданд.

IWPR имконпазир будани онро, ки Тоҷикистон метавонад парвандаҳоро аз сари нав дида барояд ва дар натиҷа мӯҳлати ҳукмиро кам намоянд, қобили қабул мешуморад.

Воҳидов ва Шарофов дар шаҳри Қундуз дар шимоли Афғонистон ноябри соли 2001 аз ҷониби нерӯҳои зиддитоли-

Муруфиаи судӣ доир ба парвандаи Воҳидов ва Шарофов дар Душанбе (сурати радиои «Озодӣ»)

бони Аянси шимолӣ дастгир шуда, дертар онҳо ба нигоҳдории ИМА супорида шуданд.

Ҳукуматдорони ИМА ҳуҷҷатҳои кушодаро оммавӣ намуданд, ки онҳо иборат аз нишондодҳои шохидии ду дастгиршуда дар соли 2004 буда, нишон медиҳанд, ки онҳо дар иштирок дар ҲИӮ, ки дар рӯйхати ташкилотҳои террористии ҳукумати ИМА ҷойгир аст, гунаҳкор доништа мешаванд.

«Кам он аст, ки аз як тараф оилаҳои худро таъмин менамоянд, аз тарафи дигар шиддатнокии иҷтимоиро паст мекунанд, сеюм ба тараққиёти кишварашон мусоидат менамоянд, боз ба онҳо чунин тамға мезананд», - гуфт ӯ.

Акбагишева бо ӯ розӣ аст. «Мо наметавонем роҳ диҳем, то муҳоҷиронро ангуштнамо кунанд. Вале мо бояд бо онҳо кор барем», - гуфт ӯ.

Дина Токбаева, муҳаррири IWPR дар Қирғизистон. Бексултон Содирқулов – тахаллуси хабарнигор дар Бишкек ва

Аслибегим Манзаршоева – рӯзноманигор дар Душанбе, ки аз тренинҳои IWPR гузаштааст.

Аз ин ҳуҷҷатҳо маълум мешавад, ки Воҳидов бо чархбол аз қисмати ғарбии Тоҷикистон ба Афғонистон январи соли 2001 гузаронида шуд ва тахминан ҳуди ҳамон замон ба онҳо Шарофов расида омадааст.

Ин нишондодҳои шохидӣ аз бознигари парвандаи Воҳидов дар суди Гуантанамо, ки дар он Шарофов ҳамчун шохид мегузашт, ишора бар он ҳастанд, ки соли 2000 ҲИӮ онҳоро киро намуда, сипас ба шарқи Тоҷикистон гузаронид. Баъд аз ин, шиносномаҳояшонро гирифта, пеш аз ба Афғонистон бурдан, онҳоро маҷбур сохтанд, корҳои гуногунро иҷро намоянд.

Дар суд ин ду нафар иброд доштанд, ки гумон мерафт, онҳоро барои хизмат дар артиш киро менамоянд ва то ба Афғонистон афтодан, ҳеҷ гоҳ дар бораи ҲИӮ нагуфтаанд.

Ҳаракати ҲИӮ аз гурӯҳи исломӣ ташкил ёфта, дар шаҳри Ӯзбекистон Намангон дар оғози солҳои 1990 фаъолият дошт ва сипас, пас аз ҷорабиниҳои ҳукумати Ӯзбекистон бар зидди ҳаракат ба Тоҷикистон гузашт. Он замон дар Тоҷикистон ҷанги шаҳрвандӣ дар авҷ буд ва ҲИӮ ба нерӯи партизанӣ табдил ёфт, ки дар ҷониби оппозитсия амал мекард. Пас аз анҷом ёфтани низоз соли 1997 ҲИӮ нерӯи алоҳидае гашт, ки мубориза бо ҳукуматҳои ҷумҳуриҳои осиеимарказӣ ва пеш аз ҳама бо Ӯзбекистонро дар нақша дошт. Бо ин мақсад партизанҳои ҲИӮ якҷанд рейдҳоро ба Ӯзбекистон ва Қирғизистон солҳои 1999-2000 пешбинӣ намуданд.

Пайравони ҲИӮ, ки аз Осиеи Марказӣ берун карда шуданд ба Афғонистон гузашта, дар он ҷо ба нерӯҳои Толибон пайвастанд. Вақте коалитсияи амрикоӣ охири соли 2001 ба кишвар ворид гашт, ҷангиёни ҲИӮ ба он муқобилати шадидро дар шаҳри Қундуз нишон доданд. Баъзеи онҳо кушта шуда, дигарон асир шуданд, вале аксарият ба бунгоҳи нав дар шимолу ғарби Покистон фирор карданд.

Ҳамагӣ дар Гуантанамо 12 зиндонӣ аз Тоҷикистон нигоҳ дошта мешуд. 11 нафари онҳо ба Тоҷикистон баргардонида шуданд, ки ҳамаашон ғайри се нафар, аз ҷумла Воҳидов ва Шарофов, озод карда шуданд, 12-ум Умар Абдуллоев, то ҳол дар Гуантанамо ҷойгир аст. Ҳимоятгари ӯ Метью О'Хара мегӯяд, ки Абдуллоев аз он чӣ ки бо Воҳидов ва Шарофов руҳ дод хавотир аст ва хоҳиш намуд, ки ӯро ба Тоҷикистон нафиристонанд.

Ба фикри О'Хара, ба мизочи ӯ паноҳгоҳ дар кишвари сеюм бояд муҳайё карда шавад.

«Мансабдорони амрикоӣ ӯҳдадориҳои ҳуқуқӣ... ва маънавия доранд, ки бо назардошти мавридҳои парвандаи ӯ, Умарро ба Тоҷикистон барнагардонанд», – гуфт ӯ ва афзуд, ки ӯҳдадориҳои ҳукуматдорони тоҷик дар ҳифзи ҳуқуқҳои мизоҷи ӯ «ҳамоно имконнопазир буда, дар таҷриба иҷро карда намешаванд».

«Департаменти давлатии ИМА, мисли ҷомеаи рӯшанфикр медонанд, ки вазъият бо риояи ҳуқуқи инсон дар муассисаҳои ислоҳоти Тоҷикистон ва системаи ҷазодиҳӣ дар Тоҷикистон ба қадри кофӣ номусоид аст. Таҳдидҳои дахлатнопазирӣ комилан ҷой доранд. Ҳамаи ин, боиси пайдошавии нигаронию мо бояд гардад», – илова намуд О'Хара. Дар маърузаи худ оид ба риояи ҳуқуқҳои инсон дар соли 2009, ки март соли ҷорӣ интишор шудааст, Департаменти давлатии ИМА хабар дод, ки вазъият бо риояи ҳуқуқҳои инсон дар Тоҷикистон номусоид боқӣ мемонад, инчунин чунин мушкилиҳо бо ҷой доштани шиканҷаҳо, муносибати бади ҳадамоти амнияти миллӣ бо дастгиршудагон, инкор намудани ҳуқуқи дидабароии боадолатонаи судӣ, шароитҳои номусоид ва хатарнок барои ҳаёти нигоҳдорӣ дар маҳбасхонаҳо, инчунин набудани дастрасӣ ба маҳбасшудагон аз ҷониби чунин нозирони байналмиллалӣ, ба монанди Салиби Сурх.

Маъракаи озодкунӣ дар асоси ҳолатҳои сабуқкунанда

Волидони Воҳидов ва Шарофов барои азнавдидабароии парвандаҳои онҳо аз замоне, ки онҳо ба зиндон афтодаанд, мубориза мебаранд. Соли гузашта модарони зиндонӣ ба президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон мактуб навиштанд, ки он дар рӯзномаи маҳаллӣ ба таъб расид.

Онҳо таъкид доранд, ки далолатҳои дар Гуантанамо овардашуда ва мурофиаи минбаъда дар Тоҷикистон ишора бар он надоранд, ки маҳбасшудагон, ҳарду бо соли таваллуди 1981, дар амалиётҳо ё терактҳо иштирок доштанд, бинобар ин, мӯҳлатҳои маҳбасшавияшон хеле калон ҳастанд.

Ба гуфтаҳои Валихон Воҳидов, падари Муқит, суди тоҷик ҳолатҳои сабуқкунандаро ба эътибор нагирифт.

«Ин ҳарду зиёда аз панҷ сол азобу шиканҷа кашиданд. Онҳо хеле ҷавон ва бетачриба буданд, – гуфт ӯ ба IWPR. – Онҳо дар ягон ҷанг иштирок накарданд ва касеро накуштаанд. Ин беадолатона аст».

Дигар собиқ зиндонии Гуантанамо, ки ба Тоҷикистон баргардонида шуда буд,

Иброҳим Насриддинов, соли 2007 ба 23 соли маҳрумшавӣ аз озодӣ барои куштор ва ҷиноятҳо вобаста ба нигоҳдорӣ, гузаронидан ва интиқоли силоҳ маҳкум шуда, худро гунаҳкор эътироф кард.

Ҳуқуқшиносон таъкид доранд, ки бо назардошти хусусияти ҷиноидошта ва дигар ҳолатҳо, Воҳидов ва Шарофов ҷазоҳои хеле бераҳмона гирифтанд; ғайр аз он, ки ҳангоми баровардани ҳукм мударра, ки онҳо дар зиндони Гуантанамо гузарониданд, бояд ба ҳисоб гирифта мешуд.

Ҳуқуқшинос аз Душанбе Абдуқайюм Юсуфов мегӯяд, ки мувофиқи созишномаҳои байналмиллалӣ, суди тоҷик бояд панҷ соли дар Гуантанамо гузаронидаи онҳоро аз ҳукми баровардашон тарҳ мекард.

Маҳмадалӣ Ватанов, вакили парламент ва собиқ ҷонишини раиси Суди олий, нисбати ин парвандаҳо ягон шарҳ дода натавонист. Вале ӯ бо он розӣ шуд, ки мувофиқи қонунҳои Тоҷикистон, мӯҳлати гуногун, ки гунаҳкоршуда дар маҳбас гузаронидааст, бояд ба назар гирифта шавад.

Паём Фурӯғӣ, коршиноси мустақил ва то соли гузашта корманди САҲА доир ба риояи ҳуқуқи инсон дар Тоҷикистон аз болои ин ҳодисаҳо назора мекард ва чунин мешуморад, ки тамоми амалиётҳои лозима риоя карда нашуда буданд.

«Аз афташ, онҳо (ҷавобдиҳандагон) имкони лозима надоштанд то бо интиҳоби худ пеш аз мурофиаи судӣ, парвандаи худро бо вакили Ҷимоя ба таври ҷиддӣ ва муфассал муҳокима намуда омода созанд, – гуфт ӯ ба IWPR. – Ба фикри ман, эҳтимол суд барои нигоҳ доштани онҳо паси панҷара далелҳои кофӣ надорад, ва бинобар ин онҳо сазовори озодшавӣ мебошанд, зеро комилан имконпазир аст, ки онҳо на барои ҳукумат ва на барои ҷомеа хатар надоранд».

Ҳамзамон пас аз бозгашт ба Тоҷикистон март соли 2007, ин шахсон дастгир шуданд ва нисбати онҳо парвандаи ҷиноӣ кушода шуд ва аллакай августи ҳуди ҳамамон сол суд ҳукм баровард.

Ба фикри Фурӯғӣ, суд бояд тафтишот мебард, оё Воҳидов ва Шарофов аъзоёни ҶИҶ ба таври ихтиёрӣ шуданд ё на. «Далелҳо ҳатто ба он ишора мекунанд, ки онҳо қурбони одамфурӯшӣ шудаанд», – гуфт Фурӯғӣ, ва қайд кард, ки нофаҳмо он чиз монд, ки оё ҳуди онҳо медонистанд, ки кадом ташкилот онҳоро киро менамояд.

«Онҳо таъкид доранд, ки гумон доштанд, онҳоро артиши тоҷик киро кар-

да истодааст ва ин ба ҳақиқат монанд аст. Эҳтимолияти баланди он ҷой дорад, ки онҳоро фиреб доданд ва вақте фаҳмиданд, ки онҳоро киро намудааст, шиносномаҳои онҳо аллакай гирифта шуда, онҳоро маҷбур сохтанд ба дигар ҷо сафар кунанд, ки он тавре онҳо фаҳмиданд, Афғонистон буд ва аз онҳо онҳо баргашта натавонистанд. Хуллас, онҳоро фиреб дода, ба дигар ҷо гузарониданд ва дар ҳамамон ҷо нигоҳ медоштанд», – гуфт ӯ.

Мусомир Уроқов, судяе, ки дар мурофиаи Воҳидов ва Шарофов раисӣ мекард, ҳамаи таҳминҳоро нисбати он, ки мурофиаи судӣ дар асоси далелҳои нокифоя гузашта буд, инкор менамояд.

«Ҳангоми дидабароии парванда дар зинаи аввал ва кассатионӣ ҳамаи далелҳои онҳо (Ҷимоя) тафтиш карда шуданд ва ман, ҳамчун раиси мурофиаи судӣ метавонам гӯям, ки ҳукм боадолатона бароварда шуда буд, – гуфт Уроқов. – Он ҷиҳат, ки даъвоҳо вуҷуд доранд, ин таҷрибаи маъмулист. Ман фикр дорам, ки норозигии дигар иштирокчиёни мурофиа бо (ҳукмнома) дар он асос меёбад, ки на ҳама қонун ва нишонаҳои таҳассусиро медонанд».

Ба савол, ки чаро мӯҳлате, ки Воҳидов ва Шарофов дар Гуантанамо гузарониданд ба ҳисоб гирифта нашуд, Уроқов ҷавоб дод, ки суд ҳуҷҷатҳои исботкунандаи нигоҳдорию онҳоро дар он ҷо надошт.

«Моҳаттотавассутигунаҳкоршавандагон муқаррар карда натавонистем, ки дар кадом асос, ба маънии ҳуқуқӣ, онҳоро

Гуантанамо (сурати радиои «Озодӣ»)

дар Гуантанамо нигоҳ дошта ҷавоб доданд. Мо ягон ҳуҷҷат дастрас карда натавонистем. Ва бинобар ин, ҳукм вобаста аз он ҳуҷҷатҳо, ки мо доштем, бароварда шуд», – гуфт судя.

Ба гуфти ҳуқуқшинос аз Душанбе, ки аз муаррифӣ кардани худ худдорӣ намуд, набудани ҳуҷҷатҳо аз Гуантанамо мушкилии тез-тез дучор мешуда дар кишварҳо, ки дастгиршудагон баргардонидани мешаванд, мебошад.

«Агар гуноҳ пешниҳод карда нашавад, асосан онҳоро ба хона бармегардонанд ва ягон ҳуҷҷати тасдиқунанда намедиханд», - қайд мекунад ҳуқуқшинос.

Хабарнигорони IWPR бо сафорати ИМА дар Тоҷикистон дар тамос шуданд, вале кормандони он гуфта натавонистанд, ки собиқ зиндонияни Гуантанамо бо ҳуҷҷатҳои тасдиқунандаи нигоҳдории онҳо дар он ҷо баргардонида шуданд ё на.

Вале Азизмат Имомов, ки соли 2007 вазифаи ҷонишини вазири адлияи Тоҷикистонро ишғол мекард ва ҳоло вакили парламони тоҷик аст, ба он исрор дорад, ки дастгиркунӣ, пурсиш ва кашидани ин шаҳрвандон пас аз бозгашт барои ҷавобарӣ чораи дуруст буданд ва илова мекунад, ки тибқи қонунгузори давлатӣ, онҳо гунаҳкор буданд.

«Новобаста аз он, ки ин шаҳрвандон дар хориҷа бегуноҳ эътироф шуда буданд, дар ҳуди Тоҷикистон онҳо амалҳои содир карданд, ки ба қонунгузори кишвар муҳолифат мекунад ва бояд ҷазо баранд», - гуфт ӯ.

Додситонон бознигари парвандаро интизоранд

Вале ҳоло ба ҳар ҳол умеде пайдо шудааст, ки парвандаҳои ин ду нафар аз нав дида баромада мешаванд. 26 май волидони онҳо бо додситони генералӣ Шерхон Салимзода вохӯрда, хоҳиш намуданд, ки парвандаҳои фарзандонашон аз нав дида баромада шаванд, инчунин имконияти ихтисор кардани мӯҳлатҳои маҳбасшавии онҳо бо назардошти он мӯҳлати дар Гуантанамо гузаронидашуда, дида баромада шаванд.

Корманди додситонии генералӣ, ки худро муаррифи кардан нахост, ба IWPR нақл кард, ки пас аз вохӯрии мазкур додситонӣ ба Суди олий дархост бо талаби пешкаш намудани ҳуҷҷатҳои доир ба ин парванда бо имкони азнавдидабароӣ равон кард.

«Мо бори дигар ният дорем тамоми тафсилоти ин парвандаро омӯзем ва сипас ҷавоби бештар муфассал медиҳем», - гуфт намояндаи Додситонии генералӣ.

Дабири Кабир – таҳаллуси рӯзноманигор аз Тоҷикистон; Далер Гуфранов – рӯзноманигор, ки аз тренинги IWPR гузаштааст; Парвина Ҳамидова – муҳаррири лоиҳаи ИА дар Тоҷикистон.

ҚАЗОҚИСТОН:

Афзоиши шумораи эътирозҳои ҷамъиятӣ дар Қазоқистон

Торафт гурӯҳҳои бештар норозигии худро тавассути гузаронидани эътирозҳои ҷамъиятӣ изҳор менамоянд

Андрей Гришин, аъзои Идораи Қазоқистони Ҷуғуқи инсон ва риояи қонуният.

Эътирозҳои ҷомеа дигар бо гурӯҳҳои оппозиционӣ маҳдуд нестанд, ба он ҳарчи зиёдтар гурӯҳҳои гуногуни одамон, ки оқибатҳои бӯҳрони иқтисодиро ҳис кардаанд, даст мезананд, мегӯянд таҳлилгарон.

Ба гуфтаи онҳо талаботҳои, ки гурӯҳҳои гуногуни эътирозӣ пешниҳод мекунад, ранги сиёсӣ мегиранд ва ҳарчӣ зиёдтар барномаи оппозиция расмиро дастгирӣ менамоянд. Эътирозҳо бо пойтахти кишвар шаҳри Остона ё маркази молиявии он Алмаато маҳдуд намегарданд.

Се тазоҳуроти ба наздикӣ гузашта шуда, гуногуншаклии масоилро, ки иштирокчиёни он бардоштанд, намоиш дод. Яке аз гирдиҳамоиҳои охирин, ки 19 май гузашт, аз ҷониби саҳмдорони (қариб 50 нафар) ширкати сохтмонӣ, ки бо сабаби бӯҳрони молиявии ҷорӣ фаъолияти худро ба монанди садҳо дигарон қатъ намудааст, баргузор гашта буд. Саҳмдорон дар назди бинои ҳукумати Остона ҷамъ омаданд, то эътирози худро нисбати тақсмоти беадолатонаи ҳуҷраҳо аз нуқтаи назари онҳо, ки ба саҳмдорон ба сифати ҷуброн барои манзили сохтанашуда ҷудо карда шуд, баён намоянд.

Тазоҳурот аз ҷониби кормандони полиси таъиноти махсус пароканда карда шуд.

Давоми ду рӯз дар шаҳри Кокчетаве дар шимоли мамлакат, даҳҳо савдогарон, ки аз басташавии бозори маҳаллӣ норозӣ буданд, даст ба тазоҳурот заданд. Ин гирдиҳамоӣ бо задухӯрд бо кормандони полис ва ҳабсӣ 25 нафар ба анҷом расид.

Моҳи апрел задухӯрд байни 70 сокинони деҳаи Шанирак, ки онро ишғолгарони худсаронаи замин дар канори Алмаато ташкил додаанд ва кормандони полис ба амал омад, ки кӯшиши ворид шудани онҳоро ба бинои мири шаҳр пешгирӣ кард. Онҳо мехостанд ба маҷлиси он замон гузаштаистода ворид шаванд, то қонунгузори заминро муҳокима намоянд — масъалаеро,

ки барои ишғолгарони замин хеле муҳим буд, зеро онҳо хона сохта, расман моликияти шахсиашонро ба қайд гирифта наметавонанд. Чунки ҳукуматдорон мегӯянд, ки ишғолгарон ба ин ҳуқуқ надоранд.

Торафт бештар гурӯҳи одамон аз рӯи манфиатҳои муайян муттаҳид гашта, даст ба даст бо оппозиция кор мекунад. Ба тазоҳуротҳои, ки 1 май дар Алмато аз ҷониби блоки «Народовластие» гузашт, саҳмдорон, фермерон ва шаҳрвандоне, ки бо пардохти ипотека душворӣ доранд, ҳамроҳ шуданд.

Зиёда аз 500 нафар нисбати масъалаи моликияти хусусӣ гирдиҳамоӣ гузарониданд, вале чун одат гирдиҳамоӣ дар задухӯрд бо полис анҷом ёфт, ки кӯчаҳоро маҳкам карда ба одамон имкони пароканда шуданро надод.

Се рӯз пас дар назди утоқи кории «Темирбанк» задухӯрд байни полис ва қарздороне, ки аз онҳо барои насупоридани қарз амволи ғайриманқулашонро мусодира намуда буданд, ба вуқӯъ

омад. Иштирокчиёни намоиши эътирозӣ бонкаҳои шишагиро, ки системаи бонкии Қазоқистонро таҷассум менамуд, шикастанд. Вале вақте полис кӯшиши дастгир кардани онҳоро кард, иштирокчиён тавонистанд сарварони худро аз дасти полис халос кунанд.

Ба гуфтаи таҳлилгарон, аз апрел пас полис боз ҳам саҳтгиртар гаштааст. Пештар полис аксаран ба рафти тазоҳурот даҳлат намекард.

Барои фаҳмидани он, ки эътирозгаронро чи ба ҳаракат меорад, IWPR бо ташкилотчи Айнури Қурмонов мусоҳиба дошт. Ӯ сарвари гурӯҳи ташаббусии «Муқобилати сотсиалистии Қазоқистон» буда, инчунин иштирокчиҳои ду ҳаракати дигар - «Талмас» ва «Қазоқистон — 2010» мебошад. Моҳи апрел ӯ ба 15 шабонарӯз бо айби ташкили гирдиҳамоии беиҷоза, маҳкум шуда буд.

«Мабаҳои шиддати иҷтимоӣ қишрҳои зиёди ҷомеаро фаро гирифта истодааст, - гуфт ӯ. - Ҳоло мо дар мавҷи сеюми бӯҳрон қарор дорем: агар солҳои 2007-2008 бӯҳрон соҳаи молияро фаро гирифта бошад, акнун он ба сектори аслии иқтисодиёт гузашта, боиси камшавии истеҳсолот ва афзоиши бекорӣ гашт... Охири соли гузашта ва оғози соли равон мавҷи нави муфлисшавии соҳибкорони инфиродӣ ва корхонаҳои хурдро нишон дод».

Тазоҳуроти саҳмдорони худро фирефта шуморида, замоне ба вуқӯъ омад, ки ташкилотҳои бузурги индустриалӣ гарониро ҳис мекунанд, гуфт Қурмонов дар боби корпартоии сеҳафтаина дар аввали март аз ҷониби якҷанд ҳазор нафтчиён дар Жанаозени вилояти Мангишлак дар ғарби кишвар, ки баландшавии музди меҳнат ва таъиноти нави роҳбариятро талаб доштанд.

Корпартоӣ пас аз оне хотима ёфт, ки ҷонибҳо ба созиш омаданд, вале ба ин нигоҳ накарда 21 нафар ба ҷавобгарӣ кашида шуданд — онҳоро барои гузаронидани корпартоии ғайриқонунӣ ҷаримабандӣ намуданд.

Ба гуфтаи Қурмонов: «Дар мо дилхоҳ баромади иҷтимоӣ иқтисодӣ зуд хусусияти сиёсӣ мегирад. Зеро дастгоҳи давлатӣ ширкатҳои калони хусусиро дастгирӣ менамояд, байни бизнеси калон ва ҳукумат иттиҳод ба амал омадааст ва фаҳмоист, ки ҳукумат ҳамеша манфиатҳои худро ҳимоя менамояд».

«Бинобар ин, одамон дигар имконияти муҳофизати ҳуқуқҳои худро, ғайр аз гузаронидани тазоҳуротҳои оммавӣ надоранд», - гуфт ӯ.

Сиёсатшинос Эдуард Полетаев ишора бар он дорад, ки ҳодисаҳо дар Қирғизистони ҳамсоя, ки дар натиҷаи бесарумомониҳо 6-7 апрел президент Қурмонбек Боқиев сарнагун карда шуд, ҳукуматдорони Қазоқистонро маҷбур сохт вобаста ба гузаронидани тазоҳурот нигарон бошанд.

«Ҳукумат дар навбати худ ҳушёр шудааст: ӯ ба онҳо бо нобоварӣ менигарад», - гуфт ӯ.

Назариявӣ Қазоқистон қонунро оиди гирдиҳамоиҳо риоя мекунад, вале дар асл тазоҳурот доимо паҳш карда мешаванд.

Дар Алмаато хоҳишманде, ки тазоҳурот гузаронидани аст, бояд аз ҳукуматдорони шахрӣ иҷозат бигирад.

Олег Сидоров аз ҳукумати шахр шарҳ дод, ки мувофиқи дастури ҳукуматдорони шахрӣ чунин чорабиниҳои ҷамъиятӣ метавонанд танҳо дар ҷои махсус ҷудокардашуда — майдони паси кинотеатри «Сари-арка» гузаранд. «Агар дархост ба дигар ҷо қабул шавад, он ба таври автоматикӣ ба ҷавобӣ рад маҳкум аст», - гуфт ӯ.

Ҳамзамон Сидоров таъкид дорад, ки амрномаҳо оиди рад кардани гузаронидани тазоҳуротҳои ҷамъиятӣ нестанд ва аз аввали сол ҷавоби рад танҳо ба як ариза аз панҷто барои гузаронидани тазоҳурот дода шуда буд.

Ба президенти Қазоқистон мақоми пешвои миллат дода шуд

Аз афташ, мақсади чунин иқдом – фароҳамсозии шароит дар сурате, ки президенти Қазоқистон Нурсултон Назарбоев қарори супоридани ваколати президентиашро барорад.

Ярослава Науменко ва Антон Фрид – рӯзноманигорони берунӣ дар Қазоқистон. Евгения Плахина – рӯзноманигори рӯзномаи «Голос республики». (сурати Н.Назарбоев)

Ба Нурсултон Назарбоев, ки давоми 20 соли охир сарвари Қазоқистон аст, мақоми пешвои миллат дода шуд, ки ба ӯ нигоҳ доштани таъсири аҳамиятноки сиёсӣ ва даҳлатнопазирӣ ҳуқуқро дар сурати рафтан аз ин мансаб, имкон медиҳад. Ба ақидаи таҳлилгарони қазоқ, ин ислоҳоти конститусионӣ, ки 13 май қабул карда шуд, як навъ эътирофи хизматҳои Назарбоев мебошад. Ғайр аз ин, ин метавонад ҳушдор аз он диҳад, ки президент дар интиҳоботи соли 2012 имконияти нагузоштани номзадӣ худро дар назар дорад ва барои ҳамин ҳам хоҳиши гирифтани кафолати қавии пас аз мансаб рафтанро дорад.

Назарбоев аз лаҳзаи интиҳобшавии худ ба сифати президенти мамлақати соҳибистиклол дар соли 1991 то ҳол сарвари ивазшавандаи Қазоқистон мебошад. То он дам ӯ мансаби котиби якуми ҳизби коммунистро дар кишвар ишғол менамуд.

Ҳангоми баромади худ дар назди Сенат, маҷлиси олии парламенти қазоқ, рӯзи қабули ин ислоҳот, яке аз ташаббускорон ва аъзои ҳизби Назарбоев «Нур Отан» Розақул Холмуродов

изҳор дошт, ки унвони якумра як навъ эътирофи саҳми президент мебошад.

«Мо бояд аз кишварҳои муосири ҷаҳон эътиром ва иззати сарвари худро омӯзем», - қайд кард Холмуродов. — «Дар ҳуди Аврупои муосир, подшоҳонро ба сифати сарварони давлат эътиромӣ баланд мекунанд».

Ба сифати пешвои миллат Назарбоев дорои ҳуқуқи сухани охири дар масоили сиёсати дохиливу беруна, инчунин амният, ҳатто пас аз он ки мансабашро тарк кунад, мегардад. Инҷо иммунитет аз ҳабсшавӣ ва таъқиботи судӣ, инчунин иммунитет барои аъзоёни наздики оила ва даҳлатнопазирӣ моликиятро дарбар дорад.

Ҳамзамон ислоҳот ба дигар қонунҳо бо мақсади ба мувофиқа овардани онҳо бо низомномаҳои сарқонун — ба он ҷиноватҳои нав ба монанди осеб расонидан ба тасвирҳои Назарбоев ва ғалатоварии далелҳои тарҷумаи ҳоли ӯ дохил низ карда шуданд.

Ин бастаи қонунҳо айни ҳол барои тавсиб ба ҳуди Назарбоев пешниҳод карда шудаанд.

Ғояи чунин дарозкунии ваколатҳои Назарбоев пас аз он, ки ӯ мансаби худро тарк мекунад, ба наздикӣ пайдо шуд. Таҳлилгарони аз ҷониби IWPR пурсишшуда қайд мекунад, ки аҷибаш дар интихоби замони қабули чунин як иқдом, дар пешниҳод кардани дахлнопазирӣ ба Назарбоев ва оилаи ӯ мебошад.

Онҳо ҳамчунин қайд мекунад, ки тағйиротҳои мазкур ҳамзамон пас аз бетартибӣ дар Қирғизистони ҳамсоя, пас аз сарнагуншавии президент Қурмонбек Боқиев дар натиҷаи эътирозҳои оммавӣ ва баъдтар маҳрумкунӣ аз дахлнопазирӣ, пайдо шуданд.

4 май, як рӯз пеш аз пешниҳоди ин лоиҳаи қонун ба парламони Қазоқистон, ҳукумати муваққатии Қирғизистон тасвибномаи маҳрум сохтани Боқиев аз дахлнопазирӣ президентро баровард ва ба додситонӣ дастгир намудани ӯро фармуд. Боқиев, ки ин лаҳза дар ҳудуди Беларус қарор дошт, дар фармон додан ба нерӯҳои бехатарӣ барои кушодани оташ бар зидди гирдиҳамомадагон 7 апрел айбдор карда мешавад. Се бародари ӯ ва писараш Максим Боқиев ҳамчунин ба ҷустуҷӯ эълон карда шуданд.

Ёрмуҳаммет Ертисбоев, мушовири президент доир ба масоили сиёсӣ, ба он исрор мекунад, ки додани чунин мақом дар ягон сурат бо воқеаҳои ахир дар Қирғизистон вобастагӣ надоранд.

Қонун ҳамин тариқ, пешакӣ нақшаи таҳминии супоридани ҳокимиятро пешниҳод менамояд, ҳарчанд ҳатто ҳуди Назарбоев ҳоло ба таври оммавӣ ниятҳои худро ифшо накардааст.

Дар мусоҳибаи худ ба агентии иттилоотии Интерфакс-Қазоқистон Ертисбоев ишора кард, ки рафтани Назарбоев аз мансаби президентӣ комилан имкон дорад.

«Назариявӣ ин метавонад ҳамин сол рӯй диҳад, вале ман қатъиян инро намехостам», - мегӯяд Ертисбоев. – «Дар ниҳоят, халқи қазоқ барои Назарбоев моҳи декабри соли 2005 (дар интихоботи президентӣ) дараҷаи олитарини боварӣ ва дастгириашро ифода намуд. Ва ӯ вазифадор аст, ки то декабри соли 2012 иҷрои вазифаашро давом диҳад».

Ҳарчанд президентҳои минбаъдаи Қазоқистон дар сари ҳокимият аз ду мӯҳлат бештар истода наметавонанд, соли 2007 ба Сарқонуни Қазоқистон ба ҳар ҳол тағйиротҳо дароварда шуданд, то ба Назарбоев имкон диҳанд, ки номзадии худро чӣ қадаре хоҳад, пешбарӣ карда тавонад. Ҳамин тариқ, барои пешбарӣ кардани номзадии худ соли 2010 ӯ ягон монеа надорад ва метавонад ба осонӣ ғолиб ояд.

Алихон Байменов, сарвари ҳизби оппозитсионии «Ак Жол» гумон мекунад, ки ҳукуматдорон якҷанд паёмади раванди воқеотро пешбинӣ доранд ва барои пешгирӣ аз тасодуф роҳҳои

гуногунро дида мебароянд.

«Дар маҷмӯъ ин маънии онро дорад, ки президент шаклҳои гуногунро ба андеша дорад, ки имконпазир ҳастанд, ва нафақат банақшагирифташуда, балки ҳамчунин берун аз нақша буда-ро», - қайд мекунад ӯ.

Максим Казначеев, ки шӯъбаи сиёсати дохилии Институти қарорҳои сиёсиро сарварӣ менамояд, боварӣ дорад, ки на ҳуди президент, балки атрофиёни ӯ ба чунин фикр омадаанд ва он бо хоҳиши Назарбоев ҳамеша дар сари қудрат истодан мувофиқа карда шудааст. Ва ҳуди элитаи ҳукмрон дарк мекунад, дар оянда замони ҳамоҳангшудаи гузариши ҳокимият мерасад.

«Ин фаҳмиши онҳо сари гузариши марҳилавӣ ва «мулоими» ҳокимият ба ворис мебошад», - мегӯяд Казначеев. Ба ҳама фаҳмоист, ки президент аз мансаби худ ҳеҷ гоҳ намеравад».

ӯ ҳамчунин консепсияи пешвои миллатро бо таҷрибаи Сингапур муқоиса кард, вақте пас аз хатми ваколати нахуствазириаш соли 1990 Ли Куан Ю аввал ба мансаби сарвазир ва сипас вазир-мушовир таъйин карда шуд.

Ба гуфтаи Казначеев, намоёнҳои сиёсии Қазоқистон мехоҳанд аз такроршавии воқеаҳои, ки дар Қирғизистон рух доданд, вақте ҳарду президент – Боқиев ва аз ӯ пештар Аскар Акаев аз мансаби худ сарнагун карда шуданд ва тамоми ихтоси онҳо маҷбур шуданд аз паси ӯ раванд, эмин монанд.

Иқдомҳои барои нигоҳдории ҳокимияти Назарбоев, ба назар мерасад, ки бо ваъдаҳои гузаронидани

ислоҳотҳо, ки Қазоқистон бо мақсади гирифтани маснади раисикунанда дар САҲА муҳолифат доранд. Ба фикри Казначеев, ҳукумат метавонад бо мушкилиҳои ҷойдошта дучор шавад, зеро ӯ маҷбур мешавад, ба имзорасонии ҳуҷҷати мазкурро то даме, ки ҷаласаи ҳарсолаи САҲА тирамоҳи соли ҷорӣ нагузарад, ба таъхир гузорад. Ғайр аз ин, ҳарчанд вориси ба ҳама маълум домоди Назарбоев Тимур Кулибоев мебошад, чунин шуда метавонад, ки барои пешгирикунии айбдоркуниҳои дар ҳукмронии авлодӣ ба таври расмӣ мансаби президентро шахсе ишғол намояд, ки аъзои оилаи президент набошад.

Нисбати он, ки ин амал дар ҷомеаи Қазоқистон чӣ гуна пазируфта мешавад, Казначеев изҳор дошт, ки он аллакай чанде пеш баён карда шуда буд, то воқуниши аҳолӣ санҷида шавад. «Мавҷи танқид ба миён омад, вале пуфаки санҷишӣ нишон дод, ки ҷомеа ба ин назари безътиноӣ ё ҳаҷвӣ дорад ва воқуниши бад ба амал наомад», - гуфт ӯ.

Вале ҳатто нақшаҳои аз ҳама хуб фикр карда баромада шуда дар амал дигар гуна рух медиҳанд. Аксари таҳлилгарони пурсишшуда бо он нукта розӣ ҳастанд, ки ҳама бояд аз воқеаҳои охири Қирғизистон дарс бардоранд. Боқиев аз дахлнопазирӣ худ пас аз сарнагуншавӣ маҳрум карда шуд, яъне агар речаи нав ӯро сарнагун сохтан хоҳад, ягон қонун ҳокимро ҷимоя карда наметавонад.

Ба фикри Казначеев, кафолати ягонаи дахлнопазирии президент ва оилаи ӯ танҳо дар сари ҳокимият будани ӯ мебошад.

Директори Маркази тадқиқотҳои актуалӣ «Алтернатива» Андрей Чеботарев огоҳ мекунанд: «Агар тағирёбии ҳокимият

дар Қазоқистон бидуни хости ҳешовандони президент гузарад, ягон қонун онҳоро ҳифз карда наметавонад. Тавре ба мо инро ҳодисаҳо дар Қирғизистон нишон доданд, ҳама қонунҳоро, ҳатто бе кӯмаки парлумон манъ кардан мумкин аст».

ҚИРҒИЗИСТОН:

Ўмедҳои собиқ ангиштканон барои гирифтани чубронпулӣ торафт камтар мешаванд

Ангиштканони зиёда аз даҳ сол пеш дар истеҳсолот осебгирифта, то гирифтани пардохти пурраи чубронпулӣ барои онҳо муайянкардашуда, мемиранд.

Мира Туураева – тахаллуси рӯзноманигор дар вилояти Баткен.

Даҳ сол пас аз маҳкамшавии кони ангишт дар ҷануби ғарби Қирғизистон 100 нафар собиқ ангиштканоне, ки маъюб шудаанд ё саломатиашон зиён дидааст, меғоянд, ки худро фаромӯшшуда ҳис мекунанд. Пас аз солҳои тӯлони талаш бурдан барои гирифтани чубронпулӣ ба онҳо тааллуқдошта, танҳо ними онҳо зинда мондаанд.

Кони ба номи Комсомоли Ленини дар вилояти Баткен соли 1995 дар доираи барномаи PESAK оид ба азнавсозӣ ва хусусигардонии корхонаҳои қобили ҳаёти давлатӣ ва бастании корхонаҳои зиёновар, ки аз ҷониби Бонки ҷаҳонӣ маблағгузорӣ мешавад, маҳкам карда шуда буд. Он замон чараёни мазкурро нахуствазир Апас Ҷумагулов роҳбарӣ мекард, ки барои нақши худ дар басташавии корхонаҳо тахаллуси «барҳамдиҳандаи асосии» кишварро соҳиб шуда буд.

Кон чуқурии 700 метр дошта дар олам аз рӯи чуқуриаш шабоҳат надошт. Солҳои шӯравӣ шаҳри дар ҳамсоғӣ ҷойгиршудаи Кизил-Кия барои сатҳи баланди истеҳсолот ҳамчун «оташхонаи Осиёи Марказӣ» машҳур буд.

Вале худ коргарон онро «фронти дуҷум» меномиданд, зеро бемориҳои таҳассусӣ ва осебҳои тез-тез рӯи мекунанд.

Вақте кон маҳкам карда шуд, идораи кон бояд аз давлат маблағи сармояви-ашро, ки он замон ба арзиши тамоми активҳои он баробар буд мегирефт, то ин ки корхона аз рӯи тамоми ўҳдадорихояш пардохт карда тавонад, аз ҷумла пардохтҳо ба Хазинаи иҷтимоӣ.

Тавре маълум гашт, барои пардохти нафақапулӣ, кӯмакпулӣ ва чубронҳо барои гирифтани осеб маблағҳои нокифоя ҷудо карда шуда буданд. Ба гуфтаи Турдуқан Солтонова, сармутахассиси Хазинаи иҷтимоии шаҳри Кизил-Кия, мувофиқи қонунгузорӣ дар бораи муфлисшавии корхонаҳо, пардохтҳои мазкур бояд дар навбати аввал иҷро мешуданд.

Солтонова меғояд, ки ширкат ба миқдори 21 миллион сом (зиёда аз 130 ҳазор доллари ИМА) арзиш карда шуд, вале аз рӯи ҳуҷҷатҳо ба идораи кон танҳо 4 миллион сом ворид гашт. Ин маблағ ба муассиса барои пардохти кӯмакпулӣ гузаронида нашуда, барои пӯшонидани пардохтҳои иҷтимоӣ истифода бурда мешуд.

Роҳбарияти идораи кон ба ангиштканони чубронпулӣ талабмекарда хабар дод, ки онҳо бояд ки аз маблағҳои барномаи PESAK пардохт карда мешуданд.

Соли 1996 як қисми чубронпулӣ ба ангиштканони бо сабаби саломатӣ ба

нафақа баромада, пардохт карда шуд. Вале ин пардохтҳо танҳо барои соли охирини кор дар кон ба амал оварда шуд ва дар асоси нафақаи минималӣ ҳисоб карда шуда буд, ҳарчанд аз рӯи қонун он бояд аз ҳисоби музди меҳнати миёна ҳисоб карда мешуд.

11 сол пас аз он, ки ангиштканон дар гурӯҳи ташаббусӣ муттаҳид шуданд, то ҳуқуқҳои худро ҳифз намоёнд ва аллакай пас аз он, ки онҳо бар зидди шӯъбаи муниципалии Хазинаи иҷтимоӣ даъво бурданд ва соли 2006 дар ин баҳс мағлуб гаштанд, ҳукумати Қирғизистон ўҳдадорӣ пардохти чубронпулӣ, ки то ҳол дар асоси андозаи нафақапулӣ, вале бо ислоҳи бекурбшавии давраи гузашта ба ҳисоб гирифта шуда буд, ба зиммаи худ гирифт.

Мамат Тешебоев, ки ҳоло 80-сола шудааст, Хазинаи ҷамъиятии «Регресс»-ро сарварӣ менамояд ва ба сафи он ангиштканони осебҳои таҳассусӣ гирифта

ва «регрессник» номидамешуда дохил мешаванд, бо ин даъво баромад кард. Тешебоев аз он дар ғазаб аст, ки андозаи чубронпулӣ ба сатҳи нафақаҳо баробар карда шудааст.

Зиёда аз он, дар давраи аз солҳои 1995 то 2010 дар асл танҳо нима маблағи умумии чубронпулӣ пардохт карда шуда буд.

«Чубронпулии мо, нисбати нафақапулии техникҳо, ки қариб ду ҳазор сом мегиранд (45 доллари ИМА) камтар аст. Чубронпулии мо ба ҳисоби миёна 800 сомро бо назардошти воситаҳо барои табобат ташкил медиҳад, - мегӯяд Тешебоев. – Дар қатори мо беморони бистарӣ ҳастанд, ҳар ҳафта ягон каси мо табобат дар беморхона мегирад».

Аъзои ҳазинаи «Регресс» Бакит Ҷороев мегӯяд, ки маълум нест, оё аксари «регрессникони» солҳурда то пардохти маблағҳои ба онҳо тааллуқдошта зинда мемонанд ё не.

Рӯйхати мо нима шудааст. Мо аз ҷониби баъзе хадамотҳо фишоровариро ҳис мекунем. Давлат аввал қонунҳо, низомномаҳоро

мебарорад, сипас худ онҳоро поймол месозад», - мегӯяд Ҷороев. Тешебоев дар навбати худ қайд мекунад, ки дар шаҳр 100 нафар «регрессникон» мондаанд.

Ҷороеви 45-сола яке аз аъзоёни ҷавонтарини ҳазина мебошад. Вақте халта бо вазни 120 кг канда шуда ба сараш зад, духтун гуфтанд, ки Бакит зинда намононад. Пас аз сиҳатшавӣ ба ӯ лозим омад ба беморхона барои ҳуҷҷатҳояш равад, ки онҳо ба бойгонӣ ирсол шуда буданд, зеро расман ӯ ҳамчун мурда ба қайд гирифта шуда буд.

Ангиштканон аз он норозӣ ҳастанд, ки ҳарчанде масъалаи онҳо ҳалли худро наёфтааст, вале пардохти дигар ёрдампулиҳо аллакай қатъ гардидааст.

Моҳи январ ҳукумати Қирғизистон имтиёзҳоро барои истифодабарии нерӯи барқ, нақлиёти мусофиркашонӣ ҷамъиятӣ ва дигарҳоро манъ кард, ки барои чунин гурӯҳҳои камбизоатон, ба монанди ангиштканони маъюб зарбаи сахт шуд. Муддате маъмурияти маҳаллии вилояти Баткен ба ангиштканон дар харидорӣ ангишт барои гармкунӣ маблағ ҷудо мекард, вале ҳоло ин ҳам нест. Соли гузашта, онҳо бастаҳои озуқаворӣ нагирифтанд, ки онро одатан дар Рӯзи маъюб ё Рӯзи пиронсолон мегирифтанд.

Ҳамчун таҳқири нав соли қорӣ онҳо ҳатто табрикоти расмиро нагирифтанд, ки одатан дар Рӯзи маъюб ё Рӯзи пиронсолон мегирифтанд.

«Аламовар аст, ки мо ба касе лозим нестем, на ба ҳукумати шаҳр, на ба дигарҳо, - шикоят мекунад собиқ ангишткан. – Ҳама моро фаромӯш кардаанд».

(Мақолаи мазкур дар асоси мусоҳибае омода карда шудааст, ки то ба сари ҳокимият омадани ҳукумати кунунии Қирғизистон ҷамъ оварда шуда буд).

Бесарусомонӣ дар Ош

Муҳаррири IWPR дар бораи чор рӯзи бетартибӣ дар бесарусомонӣ дар шаҳри ҷанубии Қирғизистон нақл мекунад

Инга Сикорская, муҳаррири IWPR

Мо шаби панҷшанбе ба ҷумъа (10-11 июн) соати 1.30-и аз тирпарронии даҳшатовар дар ноҳияи марказии Ош бедор шудем. Манзили мо дар наздикии меҳмонхонаи «Алай» ва «Кристалл», ҷое ки ин ҷама оғоз ёфт, ҷойгир буд. Садои додзани, тирпарронӣ, ғалоғулаи мошинҳои сӯхторхомӯшкунӣ шунида мешуданд. Вақте мо ҳанӯз нав ба шаҳр омадем, одамони оддӣ дар кӯчаву бозорҳо моро пурсон мешуданд, ки чаро дар чунин вақти нотинҷ омадем, зеро ба наздикӣ чизе сар мешавад.

Акнун фаҳмидем, он чизе, ки моро бисёриҳо огоҳ мекарданд, сар шуд. Аз рӯи миқёси рӯйдодистода ва гулдурроси силоҳҳо зуд фаҳмо шуд, ки ин аз ҳодисаҳои моҳи апрел дар Бишкек рӯйдод (вақте дар натиҷаи эътирозҳои оммавии одамони бесилоҳ табаддулоти ҳокимият ба амал омад), фарқ мекунад. Ин

рӯйдоди комилан дигар буд — тирпарронии даҳшатовар ва додзаниҳои ҷонхарошона.

Тирпарронӣ то саҳар идома ёфт. Хоб рафтани дигар имконпазир набуд, би-

нобар ба ҳар ҷо занг зада, маълумот ҷамъ овардан гирифтём. Тирпарронӣ қатъ намегашт ва баръакс торафт зиёдтар мешуд. Хонаи мо дар чорроҳа ҷойгир буд ва барои мушоҳида кардани он ки чӣ рух дода истодааст,

хуб буд. Рӯзи дигар одамони ниқобпӯш пайдо шуданд ва дар даст яке чӯбу дигаре силоҳ доштанд. Ин ҷавонон рӯйҳояшонро бо рӯймолҳо чунон баста буданд, ки танҳо чашмонашон намоён буданд, баъзеҳо дар сар рӯймолҳо ба тарзи ҷарбӣ басташуда доштанд. Ягона чизе, ки дида мешуд — ин чашмон ва ниқобҳои сиёҳ буданд.

Ғоратгариҳо дертар сар шуданд, аввал танҳо тирпарронӣ буд. Дар нимарӯзи ҷумъа (11 июн) шаҳр дар оташ месӯхт.

Ҳокистар, чангу сиёҳӣ ба балкони мо таҳшин мешуд. Маълум буд, ки ин ҳама ҳоло дер давом меёбад.

Бегоҳи шанбе амалиётҳои ҷарбӣ бо истифодабарии артиллерияи вазнин оғоз ёфтанд. Девоҳҳои хона меларзиданд. Кӯҳи Сулаймон-Тоғ дар оташ месӯхт.

Оё ин ҳодисаҳо пешакӣ банақша гирифта шуда буданд?

Вақте дертар мо аз дохили шаҳр бо мошин мегузаштем, он баъд аз бомбардони Ҷанги дуҷуми ҷаҳониरो мемонд, пурра дар ҳокистару харобазор буд. Агар ин ҳодиса тасодуфан рӯй меод, дар се рӯз ба чунин ҳолат намеовард, бинобар ин, аниқ ки ин пешакӣ банақша гирифта шуда буд.

Одамоне ба он чизе, ки бояд руҳ диҳад тайёрӣ дида буданд — ин дар шиддатнокии муҳит ҳис карда мешуд. Як рӯз пеш аз ҳодисаҳо мо ба Ҷалолобод рафта будем ва дар роҳ бо ронандагон ва дигар одамоне сӯҳбат мекардем. Ташадуди умумӣ кушоду равшан ҳис карда мешуд, ин интизории ниҳонӣ байниэтниқӣ буд.

Яке аз ронандагони мо қирғиз буд, бори дигар ўзбек ва ҳардуяшон дар ин бора мегуфтанд. Вақте мо аз Ҷалолобод рӯзи панҷшанбе бармегаштем, мо фаҳмидем, ки байни ҷавонони миллатҳояшон қирғиз ва ўзбек дар назди масҷиди марказии шаҳри Ош задухўрд ба амал омад. Пеш аз ин задухўрд байни ронандаи таксӣ - ўзбек ва мизоҷи ў — қирғиз кашмакаш ба амал омада буд.

Боз чанде пеш ҳамсояам ба бозор рафта буд, ва ба ў гуфтанд, ки озуқаворӣ захира кардан лозим аст, зеро ана мана байни қирғизону ўзбекон ҷанг сар мезанад.

Аз ин бармеояд, ки ҳама инро медонистанд, интизор буданд, вале касе аз афташ инро пешгирӣ кардан нахост.

Амалиётҳо хеле хуб ташкил карда шуда буданд. Дам дар як қисми шаҳр, дам дар дигараш дасисаҳои нуқта ба нуқтаи ташкилшуда аланга мезаданд.

Онҳо медонистанд, қучо мераванд. Боло бо кўчаи Араван, ки аз кўчаи Марказӣ мегузарад, мошинҳо бо одамоне силоҳбадаст ба он ноҳияҳо ҳаракат мекарданд, ки

маҳаллаҳои ўзбекон ҷойгир шудаанд. Мошинҳо бо одамоне силоҳдор пуркардашуда дар он самт ҳаракат карда, сипас бармегаштанд.

Пас он мошине омада, ба гурўҳҳои одамоне силоҳбадаст дар кўчаҳо шишаҳо бо об ва нон тақсим мекарданд. Ба блокпостҳои худсохташуда дар роҳҳо бастаҳо оварда меоданд — дар онҳо шояд силоҳ, шояд озуқаворӣ буданд. Ҳамааш хеле хуб ташкил шуда буд ва ин аён буд.

Норасоии хўрок ва қатъшавиҳои нерўи барқ

Дар наздиқӣ бо мо сўхторхомўшукунаконе шикоят доштанд, ки ба онҳо обро маҳкам мекарданд. Рӯзи дигар дар ноҳияи марказии мо якбора ҳам нерўи барқ ва ҳам газро куштанд. Қариб тамоми ноҳия, аз қучо ки ин ҳама сар шуд, марказ, бурида шуда буд.

Трансформаторҳо месўхтанд ва одамоне мегуфтанд, ки нерўи барқро бо сабаби эмин доштан аз таркишҳои эҳтимолдошта қатъ кардаанд.

Одамоне бе нерўи барқ, газ ва хўрок монданд. Овозае паҳн шуд, ки оби нўшокиро заҳролуд кардаанд. Оби минералӣ низ набуд ва одамоне дар кўчаҳо обро дар деғҳо дар болои оташ меҷўшониданд.

Аз ҳама мудҳиш барои одамоне дар хонаҳои гирди мо буда ин воҳима буд. Масалан, одамоне буданд, нафақахўрон, ки захираҳои хўрок надоштанд ва онҳо фаҳмиданд, ки шояд ба гуруснагӣ маҳкум шудаанд. Аксари одамоне оғош шуда буданд, вале ҳодисаи рўйдодаистода хеле миқёси калон дошт.

Хўроқворӣ набуд, зеро мағозаҳои калонтарин ғорат шуданд. Одамоне чизеро метавонистанд, мекашониданд. Мо аз дигар шаҳр омада будем ва намедонистем қучо равои шавем. Эҳтимол, сокинони маҳаллӣ инро медонистанд.

Ба кўча баромадан мумкин набуд, ва агар барои ҳам — ҳамаи мағозаҳо маҳкам буданд. Ягон озуқаворӣ набуд, ғоратгарон бошанд, дар канори роҳ нишаста, ҳасибчаҳо меҳўрданд.

Одамоне ҳама чизе дошташонро хўрда тамои мекарданд. Рӯзи сеюм захираҳои мо низ тамои шуданд. Танҳо ба ша-

рофати он, ки намояндагии Интернетс дар Ош мадади хурди башардўстона расонид, мо каме хўроқа гирифта тавонистем.

Муноқишаҳои этниқӣ

Агар шаҳрро аз рӯи нишоиҳои этниқӣ тақсим кунем, он гоҳ маркази шаҳр — ин асосан ноҳияи қирғизӣ аст. Ман асо-

сан қирғизонро медидам, ҳарчанд мегӯянд, ки ин низоъи байниэтники аст. Ман медидам, ки ўзбекон дар ҳавлиҳо бо нўги пойҳояшон дар даст борхалтаҳо мегаштанд; онҳо ё пинҳон мешуданд, ё кўшиш мекарданд бароянд.

Мегӯянд, ки ин муноқишаи миллатгарой аст, ки ҷавонон, иштирокчиёни бевоситаи задухўрдҳо, аз ноҳияҳои наздики деҳот омадаанд. Вале дар паси онҳо албатта, ягон нерўҳо истодаанд.

Одамони оддӣ, ки солҳои зиёд дар ҳамсоғӣ зиндагӣ до-ранд, аз ҳамаи ин дур буданд. Дар ноҳияи қирғизӣ, қирғизон ва русҳо ўзбеконро пинҳон мекарданд.

Дар маҳаллаҳои ўзбекӣ намояндагони дигар миллатҳо хеле кам зиндагӣ мекунад. Дар ноҳияи Черемушки, ки асосан ўзбекони этники зиндагӣ доранд, ҳамаи хонаҳо сўхта шуданд.

Маълум аст, ки одамони силоҳбадаст — ин нафаронеанд, ки онҳоро касе киро кардааст. Гуфта намешавад, ки онҳо ягон баҳонаи дигар доштанд, вале аз афташ онҳо аниқ

медонишанд, ки бар зидди дигар миллат ҷанг мекунад. Ҳамааш ҳамин.

Ман гўрўҳҳои калони одамонро дидам, ки ҳамаашон силоҳ доштанд. Вақте ба мо лозим омад аз Ош бароем, дар шаҳр бо ҳимоятгарони силоҳбадасти кирокардашуда ҳаракат мекардем. Бе ҳимоятгарон онҳо истодан имконнопазир буд. Моро мепурсиданд, ки оё силоҳ ба мо лозим аст ва пешниҳод мекарданд, ки онро харидорӣ намоем.

Фирор дар БТР

Ман соддалавҳона гумон доштам, ки бетартибиҳо ба монанди Бишкек мегузаранд — ду рўз ва ҳамааш ором мешавад. Вале дар асл ин тавр нашуд.

Ба шарофати он, ки ман рўзноманигор ва бо мансабдорони олимпиақом алоқа дорам, маҷбур шудам, ба шахсони аввалини кишвар занг занам. Ба ман Омурбек Суваналиев, сардори ШҚД-и шаҳри Ош кўмак кард; ў фаъолона барои баровардани рўзноманигорон кўмак мерасонид. Корманди полис ваъда кард, ки аз паси мо мошинро бо муҳофизони силоҳбадаст фиристода, моро аввал ба ШҚД-и ноҳия мебарорад. Сипас бо силоҳпўш моро ба фурудгоҳ бурданд, зеро роҳи он аз деҳаҳои ўзбекнишин мегузарад ва дар нақлиёти оддӣ гузаштан бо сабаби тирпарронии доимӣ ғайриимкон буд.

Ҳамин тариқ, бо бронетранспортер моро ба фурудгоҳ оварданд. Онҳо ба мо лозим омад боз 10 соати тўлониро гузаронем, то ба тайёра савор шуда тавонем. Пештар эълон карданд, ки шаҳрвандон метавонанд дар тайёраҳо, ки кўмаки башардўстонаро ба Оши муҳосирашуда меоварданд, бароварда шаванд. Бинобар ин, ҳар касе метавонист ба фурудгоҳ пиёда, бо саҳрову дигар роҳҳо равон мешуданд.

Қаҳрамонони ноҳондае, ки аз ўҳдаи тўдаи одамон дар Қирғизистон баромаданд

Барои барқарорсозии эътимоднокӣ байни қирғизон ва ўзбекон даҳлати «сулҳоварон» аз қатори мардуми оддӣ лозим аст.

Инга Сикорская, муҳаррири IWPR

Дар рафти задухўрдҳои хунин байни қирғизон ва ўзбекон ҳафтаи гузашта ақидаи васеъ паҳншудае ҷой дошт, ки даҳлати нерўҳои беруна барои барқарорсозии сулҳ дар ҷануби Қирғизистон кўмак мерасонад. Аксари сокинони зарардида, ки дар ин бесарусомонӣ аъзоёни оилаҳояшонро бой доданд, умед доштанд, ки агар ба минтақа сулҳоварон ворид гарданд, ширкати онҳо таҷовузи эътилоиро бозмедорад.

12 июн президенти давраи гузариш Роза Отунбоева ба Москва бо хоҳиши ворид кардани қўшунҳои ҳарбӣ муроҷиат намуд, вале ба ў ҷавоби рад доданд ва сулҳоварон ба кишвар фиристода нашуданд. Пас аз се рўз кишварҳо — аъзоёни Ташкilotи созишномаи амнияти коллективӣ — блоки ҳарбӣ-сиёсӣ, ки онро Москва идора мекунад, қарори расонидани дастгирии моддӣ-техники ба нерўҳои амнияти қирғиз бароварданд, дар он асос, ки вазъият дар кишвар хеле душвор буда, хатари бадтаршавии он ҷой дорад.

Ин дастгирӣ метавонад ақаллан ягон гуна осоиштагиро ба наздикӣ таъмин наояд. Вале, агар суҳан дар бораи мўҳлати бештар равад, гуфтушуниди ба роҳмондашуда байни қирғизон ва ўзбекон лозим аст.

Ин чараён бояд аз ҷониби сарварони нав ва сохторҳои нави харду ҷамоатҳо амалӣ гардонидани шавад. Ҳукумати маҳаллӣ

наметавонад ин вазифаро иҷро наояд, зеро дар баъзе ҷамоатҳо ба он тамоман эътимод надоранд. Кифоя аст, ки қўштори бераҳмонаи сардори ШҚД-и Карасуй ва ронандаи ўро, ки ба деҳаи Нариман бесилоҳ, бо нияти гузаронидани гуфтушунид оид ба бастании сулҳи муваққатӣ омаданд, ба хотир оварем. Ҳамчунин хеле зиёд умедвор будан аз пиронсолон — оқсақолон, - ки аз замони қадим баҳсҳо ҳал мекарданд, мумкин нест. Бе кам кардани моҳияти онҳо бояд қайд кард, ки дар чунин вазъияти муташанниҷ миёнаравии дигар лозим аст. Тўдаи мардони мусаллаҳ — синну соли асосан аз 17 то 35 дошта, - ки дар ҳолати назоратнашаванда дар кўчаҳои Ош буданд, пиронсолонро гўш намекарданд.

«Мо ягон коре карда наметавонем, - мегўяд Ҷалолидин Салоҳидинов, президенти Маркази миллии ўзбекон дар Ош. - Онҳо моро гўш намекунад, мо барояшон шахсони обрўманд нестем».

Як қатор коршиносон таъкид доранд, ки чунин итоатнопазирӣ натиҷаи бавоситаи он, ки Қирғизистон тавонист озодӣ ва демократияи бештарро нисбати кишварҳои ҳамсоғ ба даст оварад. Насли ҷавон дар дигар шароит нисбати калонсолон ба воя расид ва акнун омода нест, ки ба маслиҳатҳо гўш диҳад ва ба овозаҳо дода мешавад.

Ба гуфтаи дигар коршиносон, оқсақолон бо он сабаб ба тӯдаи одамон таъсир расонида натавонистанд, ки он аз оммаи эътирозии люмпенҳо иборат буд ва дар онҳо аллакай бо тартиботи таърихан муқарраршуда ягон иртиботе намондааст.

Ба ҳар ҳол, байни бесарусомони он рӯзҳо рӯйдодистода ман қиёфаи потенциалии сарваронро ҷудо кардам — ин шахсони обрӯманди ҷамоати худ ва соҳиби мардонагӣ буданд, ки барои оштикунии ҷамоатҳо зарур буданд. Аксари онҳо — одамоне, ки дар ҷамоаташон барои меҳнатдӯстӣ ва матонати худ барои ба мақсад ноил шудан соҳибэҳтиром ҳастанд, шахсоне, ки бе кӯшиши бартарӣ доштани худро нишон додан, бо халқ баробар суҳан карда метавонанд.

Онҳо барои нигоҳдории арзишҳои мутамалдин ва нигоҳдории издиҳом дар рафти задухӯрдҳои байниэтниқӣ қобилияти худро намоиш доданд.

Яке аз чунин қаҳрамонони эътирофнашуда Одил, марди қирғизи миёнасол, ки бизнеси хурд дорад ва 20 сол боз дар Черемушки, маҳаллаи ўзбекон дар шаҳри Ош умр ба сар мебарад, мебошад. Вақте ба ноҳияи онҳо одамони мусаллаҳ омаданд ва хонаҳои ўзбеконро оташ задан гирифтанд, ў баромада хонаҳои ҳамсоягонашро бо воситаҳои тағи даст буда хомӯш мекард.

Ба назди издиҳом баромада, Одил ба одамон ба фаҳмонидан даромад, ки молиқияти шахсӣ — дахлнопазир аст ва бо меҳнати ҳалол ҷамъ оварда шудааст, новобаста аз миллати соҳибон. Баъзе оташзанон ҳатто кӯшиш карданд ба суҳанони ин одам гӯш диҳанд.

«Ман ба чашмони ҳамсоягонам нигоҳ карда наметавонам, охир онҳо бармегарданд, то дар замини умумии мо зиндагӣ ва кор кунанд», - мегуфт Одил. Пас аз чанд рӯз Одил ҳамсоязанеро ба

хонаи қисман харобгаштааш барои баргаштан розӣ кунонид. Ў бо панҷ наберааш дар тағхонаи хона воқеъ дар кӯчаи ҳамсоя пинҳон мешуд.

«Ман барои кори кардаи ин ғоратгарон ҷавобгариро ба гардани худ мегирам ва агар онҳо баргарданд, ба онҳо таъкид мекунам, ки ин бесарусомониро бас кунанд», - гуфт Одил.

Чунин ҷасуриро зани миёнасале дар Ош низ намоиш дод, ки барои торумор кардани маркази хурди компютерӣ имкон надод. Он дар қатори дигар мағозаву қаҳвахонаҳо дар худӣ ҳамон кӯчаи марказӣ, ки вайрону сӯхташуда буданд, норасида монд.

Дар давоми се рӯз ў бо одамони мусаллаҳе, ки кӯшиши ҳамла овардан ва ғорат кардани маркази компютери доштанд, гуфтушунди дурудароз мебуд. Онҳо, ки бо ў ба баҳс мебаромад, мегуфтанд, ки онҳо камбағал ҳастанд, дигарон бошанд, беҳтар зиндагӣ доранд.

Ба ҳар ҳол, зан боварӣ кунони онҳоро дар нарасидани марказ давом мебуд.

«Онҳо маро барои он гӯш карданд, ки дар симои ман модарашонро мегуфтанд», - гуфт ў.

Дар шаҳри Ҷалолобод, ҷое, ки задухӯрдҳои хунин аз Ош дида дертар сар заданд, «сулҳоварони халқӣ» дигар тактикаро кор бурданд. Онҳо нақши асосиро ассотиатсияи ғайриҳукумати «Занон-сарварони Ҷалолобод» бозиданд.

«Ба мо муяссар гашт гурӯҳи ҷавонро ба шаҳр даромадан намонем, - нақл мекунад яке аз иштирокчиён Нургул Жолоева. - Аввал мо онҳоро боздоштем бо баҳонаи он, ки ҳоло инҳо кӯшунҳои ҳарбӣ омада истодаанд ва ҳамаашонро парронда мекушанд, аз ҷӣ бошад, ки ин таъсир кард».

Вақте тӯдаи ҷавонмардон дар ипподроми назди шаҳр ҷамъ шудан гирифтанд, фаъолзанон ба онҳо равон шуда бо онҳо, ки ба назарашон бештар «гапгӯшкун» буданд, сӯҳбат мекарданд. Тавассути ин одамон фаъолзанон рақамҳои телефонҳои мобилии дигаронро мефаҳмиданд ва сипас кӯшиш мекарданд гуфтугӯи фаҳмондадиҳӣ бо телефон баранд.

«Чаро шумо силоҳ дар даст меравед?» - мепурсид яке аз фаъолзанон. «Барои он ки онҳо (ўзбекон) низ мераванд», - ҷавоб мебуданд ба ў.

Вақте мардро мепурсиданд, ки ту он ўзбеконро дидаӣ, ў мегуфт, ки дар бораи онҳо танҳо шунидааст.

«Ман фаҳмидам, ки инҳо ҳама аз рӯи иғвогарӣ ташкил шудааст, ва мо кӯшиш мекардем ба онҳо маълумоти дуруст дода, фаҳмонем, ки чаро ин тавр қардан лозим нест. Моро эҳтимол бо он сабаб гӯш мекарданд, ки мо зан будем, ва ба эҳсосот камтар дода мешудем», - мегӯяд Жолоева.

Ҳоло пешвоёни маҳаллӣ мегӯянд, ки ҷонибҳои муҳолифин ҳарчанд дар ғазаб бошанд ҳам, омода ҳастанд сулҳсозӣ намоянд. Ҳамин тариқ, гуфтугӯи минбаъда имконпазир ва зарур аст.

Ба гуфтаи корманди дигари ТҶҲ-и Чалолобод, онҳо «тариқи телефон бо пешвои Таш-Булоки (деҳаи ўзбекон дар ноҳияи Сузак) гуфтушунид бурда истодаанд, ки 97%-и он сўхта, хароб гаштааст. Онҳо мардум барои барқароркунӣ чамъ шуда истодааст».

Дигар гурӯҳи одамон, ки дар созишкунӣ муносибатҳои байни ўзбекон ва қирғизон

метавонад кўмак расонад, - ин одамони миллатҳояшон омехта мебошанд. Никоҳҳо байни қирғизон ва ўзбекон — падидаи маъмул буда, одамон бо гузаштаи умумимиллӣ метавонанд дар ҷараёни оштисозии ду ҷониб миёнарав бошанд.

Аксари сулҳоварони потенциалӣ аллакай омода ҳастанд хизмати худро пеш-

каш намоянд. Амалкарди онҳо бояд ҳамоҳангӣ карда шавад, то ки ташаннуҷи эҳтимолии муноқиша пешгири карда шавад. Чунин барномаҳои ҳамоҳангсоз метавонанд заминаи созиши байнимиллалӣ шаванд ва ба сифати модели сиёсати давлатӣ дар соҳаи муносибатҳои байниқавмӣ қабул гарданд.

ТОҶИКИСТОН:

Тоҷикистон пас аз офати табиӣ кўмак мепурсад

Сокиноне, ки маҷбур шуданд ҷои зисташонро иваз кунанд, мегўянд, ки кўмаки ба онҳо мерасида саривактӣ нест.

Билоли Шамс, рўзноманигор дар ҷануби Тоҷикистон, ки аз тренинги IWPR гузаштааст.

Дар ҳоле ки ҳукумати Тоҷикистон аз ҷомеаи ҷаҳонӣ хостори кўмакҳои моли баҳри бартарафсозии оқибатҳои обхезиву ярҷҳое шудааст, ки дар ҷануби кишвар ба вуқӯъ омадаанд, сокинони аз онҳо зарардида мегўянд, ки кўмак номуруттаб ва дер мерасад.

Гурӯҳи баҳодиҳии фаврӣ ва ҳамоҳангсозӣ дар ҳолатҳои фавқуллода — иттиҳоди агентҳои ҳукуматӣ ва ташкилотҳои байналхалқӣ оид ба расонидани кўмак — аз 16 фавтида дар натиҷаи боронгарӣ, ки боиси обхезӣ ва омадани сел дар маҷрои

дарёи Тебалай, дар шаҳри Кўлоб ва атрофи он рӯзи 7 май гаштааст, хабар дод.

Маълумотҳои Гурӯҳи баҳодиҳии фаврӣ ва ҳамоҳангсозӣ, ки 10 май дар ҳисоботи онҳо доир ба вазъият нашр шуданд, аз теъдоди бештари фавтидагон нисбат ба 13 ҳодисае, ки Сухробшоҳи Фаррухоҳ, намояндаи маъмурияти мири Кўлоб тасдиқ кард, хабар дода буд.

Маркази амалиёти фаврӣ дар Кўлоб хабар дод, ки 600 хона пурра хароб гаштаанд. Тибқи дигар нишондодҳо, хонаҳои

бештар вайрон гаштанд ва ҳазорҳо нафар аз деҳоти наздик чорво ва ҳосили таги қабати лой мондари аз даст додаанд.

Намояндаи доими Тоҷикистон дар СММ Сироҷиддин Аслов, 14 май барои расонидани кўмак ба кишвар дархости расмӣ кард, ду рӯз пас аз он ки ҳукумати кишвар оиди расонидани кўмак ба миқдори 5,3 миллион доллар муроҷиатнома паҳн кард.

Дар гузориши худ аз натоиҷи обхезӣ 19 май Гурӯҳи баҳодиҳии фаврӣ ва

ҳамоҳангсозӣ аз ду шаҳраки хаймагӣ хабар доданд, ки дар Кӯлоб дар давоми як ҳафта пас аз рӯйдод ташкил карда шуданд. Ҳамчунин лавозимоти аввалиндараҷа дар байни онҳое, ки маҷбур шуданд дар ин шаҳрак ҷойгир шаванд тақсим карда мешаванд.

Вале сокиноне, ки дар натиҷаи офат зарар диданд, аз сари вақт тақсим нашудани кӯмакҳои башардӯстона шикоят мекунаманд. Онҳо ба IWPR иброз доштанд, ки тақсими кӯмак ба таври лозима мураттаб нашуда буд.

Се нафар аз панҷ фарзанди Бозоргул Қурбонова аз сел ба ҳалокат расиданд — писарбачагони синни ҳафт, панҷсола ва кӯдаки ҳафтмоҳа.

Акнун, мегӯяд ӯ, «мушкилии мо — ин бесарусомонӣ дар тақсимои озуқаворӣ ва хаймаҳост. Баъзе аз он оилаҳое, ки бештар зарар диданд, то имрӯз хайма надоранд ва ҳатто то ҳол ба бархе аз онҳо на орд, на озуқаворӣ намодаанд, ғайр аз ду-се болишту болопӯш».

Аксари оилаҳо дар ин қисмати Тоҷикистон то 30 нафарро дар як хона ташкил медиҳанд. Вале ба онҳо танҳо як хаймагӣ доданд, ки барои 10 нафар пешбинӣ шудаанд.

«Ваъда медиҳанд, ки хайма медиҳанд. Мо интизор ҳастем; тавре мебинед, борон борида истодааст. Ду фарзанди ман таб доранд ва он паст нашуда истодааст», - гуфт ӯ.

Рӯзноманигор Раҷаби Мирзо, ки вилояти зарардидаро дар рӯзҳои нахустин пас аз офат дидан карда буд, тасдиқ мекунад, ки тақсимои кӯмак суст ба роҳ монда шудааст.

«Мегӯянд, ки рӯйхатҳои зарардидагон омода нестанд. Вале одамон чӣ гуноҳ доранд. Онҳо маҳз айни замон ниёз ба кӯмак доранд», - гуфт ӯ.

Халил Насруллоевии 80-сола, ки хонааш пурра хароб гаштааст, мегӯяд, ки то ҳол кӯмак нагирифтааст.

«Назди мо танҳо як бор комиссия омад, вале ғайр аз ду болин дигар ягон кӯмак нарасонидаанд. Ҳаррӯз кӯмак меоранд, озуқаворӣ, орд тақсим мекунанд, ба мо бошад, намедиҳанд», - мегӯяд ӯ.

Насруллоев мегӯяд, ба ӯ фаҳмониданд, ки роҳи хонае, ки ҳоло ӯ зиндагӣ дорад, ҳанӯз барқарор нашудааст.

Сухробшоҳи Фаррухшоҳ аз маъмурияти шаҳр ҷой доштани мушкилиҳоро ҳангоми тақсими кӯмак раво мебинад, бо сабаби он ки роҳҳо хароб гашта буданд. Вале ӯ ба IWPR гуфт: «Аз 13 май мо танзими кӯмакро, ки ба ҳамаи зарардидагон медиҳем, оғоз намудем, то ин ки хаймаҳо ва дигар намуди дастгириҳо ба ҳамаи ниёзмандон расонида шаванд».

Баъзе сокинон мегӯянд, ки агар онҳо пешакӣ огоҳӣ меёфтанд, аз ин қадар қурбонӣ эмин мешуданд. Яке аз сокинон гуфт, ки намоёндагони намоёндагии Вазорати ҳолатҳои фавқулоддаи Кӯлоб бо ҳамкорони худ дар ноҳияҳои ҳамсояи Шӯробод ва Мӯминобод, ки яқум шуда зери сел монда буданд, бояд тамос мекарданд, то чӣ дараҷа ҷиддӣ будани вазъиятро баҳо диҳанд.

Сардори агентии ҳукумати оид ба зудамалкунӣ ба ҳолатҳои фавқулодда дар вилояти Хатлон Абдусаттор Хушвахтов гуфт, ки пешакӣ огоҳӣ кардан дар бораи офати наздик шуда истода ғайриимкон буд, зеро шӯъбаҳои маҳаллии ташкилоти ӯ аз рӯи штат пур нашудаанд ва норасоии таҷҳизотро ҳис мекунанд. Онҳо танҳо як кормандӣ дар Шӯробод ва Мӯминобод доранд, ки имконияти хабар додан дар бораи офат надоштанд.

«Кумитаи миллӣ оид ба вазъияти фавқулодда то ҳол телефонҳо ё ратсияҳоро барои кормандони мо харидорӣ нанамудааст, - гуфт Хуш-

дарёи Тебалай аллакай солҳои зиёд тоза карда намешуд, махсусан дар он қисмате, ки аз Кӯлоб мегузашт.

Марди пиронсол, ки худро Саъдулло номид, гуфт, ки аз замоне, ки Тоҷикистон соли 1991 соҳибистиқлол гаштааст, барои тоза кардани маҷро аз лоу чирке, ки аз селҳои гузашта боқӣ монда буданд, ягон коре ба анҷом расонида нашудааст.

Раҳматулло Каримов, директори маркази барқароркунии системаи обёрикунандаи Вазорати мелиоратсия, бо он розӣ аст, ки дарёе, ки ба намуди канал аз ҳудуди Кӯлоб мегузарад, сари вақт тоза карда нашудааст, вале таъкид дорад, ки сабаби ин — норасоии маблағгузорӣ мебошад.

«Пас аз пошхӯрии Иттифоқи Шӯравӣ, қариб 19 сол аст, ки маблағ ҷудо карда намешавад, - мегӯяд ӯ. - Фаҳмост, ки агар дар ин давра, ақаллан як бор ин иншоот (маҷро дарёи Тебалай)-ро тоза мекарданд, аҳолии ин кӯчаҳо ин қадар саҳт зарар намедиданд. Сабаби дигар — набудани техникаи замонавӣ мебошад. Техника ҳаст, вале он хеле кам аст ва қариб ҳамааш аз замони Шӯравӣ корношоям шудааст».

Сафармад Валиев, сардори ширкати хусусии сохтмонӣ бо он розӣ аст, ки тозакунии маҷро сари вақт иҷро карда нашудааст. Вале ӯ таъкид дорад, ки агар саривақт тоза карда мешуд, он миқёси

Дар сурат: Шаҳраки хаймагии зарардидагони обхезӣ дар Кӯлоб (сурати «АП»)

вахтов. - Ин сабаби асосии он гашт, ки чаро кормандони мо дар Мӯминобод ва Шӯробод ба ҳамкорони худ дар Кӯлоб занг зада натавонистанд ва хабарро нарасониданд».

Дигарон мешуморанд, ки фалокатро интизор шудан лозим буд, зеро маҷрои

харобиҳоро, ки офат расонидааст, кам намекард.

Тебалай дар он намуде, ки ҳоло аз шаҳр мегузарад, барои он ки аз ўҳдаи чунин ҷараёни бузурги об барояд, хеле танг аст, барои ин ўро васеъ кардан лозим аст, гуфт ӯ.

ИХТИЛОФОТ АТРОФИИ ИСТИФОДАБАРИИ ТЕЛЕФОНҲОИ МОБИЛӢ ДАР ТОҶИКИСТОН

Чаро президент бар зидди алоқаи мобилӣ, ки ҳамагон истифода мебаранд, баромад кард?

Ҷаҳонгир Бобоев – таҳаллуסי рӯзноманигор аз Тоҷикистон

Ба сатҳи баланди камбизоатӣ нигоҳ накарда, Тоҷикистон солҳои охир инкишофи чашмаси алоқаи мобилиро аз сар гузаронид. Дар натиҷаи рақобат байни провайдерон арзиши алоқа якбора паст шуд; ғайр аз ин, алоқаи мобилӣ аз мушкилоти дар алоқаи телефони рӯизаминӣ буда озод мегардонад.

Бинобар ин, изҳороти президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон охири апрел ғайричашмдошт буд. Ӯ изҳор дошт, ки телефонҳои мобилӣ ба саломатӣ зарар мерасонанд ва истифодабарии барзиёди онро кам кардан лозим.

30 апрел дар ҷаласаи девони вазирон президент ба Вазорати тандурустӣ дастур дод, ки ҷамъият – махсусан ҷавононро – дар бораи хатаре, ки истифодабарии телефонҳои бесим ба саломатӣ доранд, маълумотнок гардонанд.

Як ҳафта пештар президент ҷиҳати дигари манфии истифодабарии телефонҳои мобилиро қайд намуд. Ба гуфтаи ӯ, дар Тоҷикистон зиёда аз миллион соҳибони телефонҳои мобилӣ ҳаст, ки ҳар яке аз онҳо барои гуфтугӯ бо телефон дар як моҳ 50-600 сомонӣ (аз 11 то 135 доллари ИМА)-ро харҷ мекунад. Харҷи чунин миқдори пул, гуфт ӯ, «ба устувории молиявии ҳар як оилаи тоҷик зарар мерасонад».

Пас аз шарҳдиҳии президент як қатор барномаҳо дар телевизиони давлатӣ доир ба оқибатҳои истифодабарии барзиёди телефонҳои мобилӣ намоиш дода шуд. Қадами навбатиро ҳукумати шаҳри Душанбе ва дигар шаҳрҳо гузоштанд, рекламаи берунии ширкатҳои мобилӣ маҳдуд карда шуд. Дар давоми якчанд рӯз пас аз ин, аксари тахтаҳои рекламавӣ тоза карда шуданд.

Ин амалҳо натавонанд ширкатҳои мобилӣ ва маркетингиро ба даҳшат оварданд.

Иқтисодшинос Хоҷимуҳаммад Умаров манъкунии ҳукуматдоронро «бемаънӣ» мешуморад. «Ин амал ба қонунҳои иқтисодии бозоргонӣ мухолифат менамояд ва ҳамчунин принципи асосии он – принципи рақобати озод поймол карда мешавад», - гуфт ӯ.

«Хабари манъшавии рекламаи ширкатҳои мобилӣ моро ба ҳайрат овард, - гуфт Қаҳҳор Аминов, иқтисодчии Намояндагии доимии Бонки Осиёи Рушд дар Тоҷикистон. – Ин қарор хилофи меъёрҳои байналхалқӣ ва принципҳои иқтисоди бозоргонӣ мебошад».

Шодӣ Шабдолов, сарвари Ҷизби коммунист ва аъзои парламент ба он ишора кард, ки президент ба ягон гуна манъкунии даъват нанамудааст, ӯ танҳо дар бораи истифодабарии бамеъёри телефонҳои ҳамроҳ ҳарф мезанад.

«Агар ширкат рекламаи худро дар асоси қонун ба амал оварад, касе ҳуқуқи манъкунии ӯ ҳатто маҳдудкунии онро надорад», - илова намуд ӯ.

Бозори озоди телефонҳои мобилии Тоҷикистон айни ҳол аз шаш провайдерон иборат аст, ки қисми зиёдашон бо дастгирии сармоягузориҳои хориҷӣ асос гузошта шудаанд. Ширкатҳои мобилии русӣ соҳиби аксияҳои бештар дар дутои онҳо дошта, Хитой дар яке аз онҳо – пакети назоратӣ дорад.

Рақобат ба пастшавии нархҳо дар алоқа оварда расонид ва рушди техниро имконпазир намуд – Тоҷикистон якум шуда дар байни кишварҳои осиемиёнагӣ хизматрасониҳоро дар формати 3G ҷорӣ намуд.

Манъкунии реклама, агар онро ба таври расмӣ ҷорӣ созанд, ба ширкатҳои маркетингӣ мисли ширкатҳои мобилӣ зарбаи сахт мезанад.

«Ҳиссаи рекламаи ин ширкатҳо дар буҷаи нашриҳои мо хеле бузург аст, - гуфт Марат Мамадшоев, муҳаррири ҳафтаномаи «Азия плюс». – Ва мо аз рекламаи онҳо даст кашиданӣ нестем. Ақаллан, то қарори суд, ки нашри онро ба мо манъ карда менамояд».

Ин нахустин бор нест, ки ҳукуматдорон кӯшиши кам кардани истифодабарии телефонҳои ҳамроҳро ба харҷ медиҳанд. Соли 2008 бо тавсияи президент Раҳмон парламент қарордоде баровард, ки ба мактаббачагон ва донишҷӯён ба дарсҳо ҳозир шудан бо телефонҳои мобилӣ манъ карда шуд.

Шокирҷон Ҳакимов, сиёсатшинос аз оппозиция ва ҳуқуқшинос, гумон дорад, ки ҳукуматдорон нақшаи пинҳоние доранд – яъне маҳдуд кардани ҷамъият аз васоити озоди алоқа.

«Пӯшида нест, ки ҳукуматдорон аз инкишофи ин сектор (алоқаи мобилӣ) ҳарос доранд, - гуфт ӯ. – Кофист, ки ҳодисаҳои дар Қирғизистон (эътирозҳои моҳи апрели соли 2010) ё Эрон (эътирозҳои соли 2009), руҳдодаро ба хотир орем, аз онҳо олам ба шарофати алоқаи ҳамроҳ ва телефонҳои мобилӣ огоҳӣ ёфт». Нисбати дигар пурсишшудагон, онҳо фикр доранд, ки чунин фармоишҳо даҳлати ғайриқонунӣ ба ҳаёти шахсӣ мебошанд. Чунин фармоишҳо бо қарордодҳои манъкунии хароҷотҳои барзиёд барои гузаронидани тӯй ё маросими дафн, инчунин манъ кардани дандонҳои тиллоӣ дар муаллимон монанд ҳастанд.

«Мутаассифона, таҷрибаи солҳои охир нишон медиҳад, ки ҳамин ки президент нисбати ягон масъала изҳори ақидаи танқидона намояд, парламент ё муассисаҳои дахлдор ба зудӣ, бо роҳи даровардани тағйротҳо дар қонун ё дигар санадҳои ҳуқуқӣ кӯшиши маҳдуд кардани ҳуқуқ ва озоди шахрвандонро, ки дар Сарқонуни кишвар кафолат дода шудаанд, ба харҷ медиҳанд, - гуфт Файзиниссо Воҳидова, ҳомии ҳуқуқ аз шаҳри Хучанд дар шимоли кишвар. – Дар Тоҷикистон, ба монанди масали кӯҳна, вақте гуфтанд салларо биёр, ба ҷояш калларо аз тан ҷудо мекунад. Ҳамин гуна, президент танҳо изҳор намуд, ки телефонҳои мобилӣ бамеъёр истифода карда шаванд, ҳукуматдорон бошанд, зуд ба манъкунии даромаданд».

ТУРКМАНИСТОН:

Ваколатҳои ҳокимияти маҳаллӣ васеъ гардиданд.

Барои нишон додани мустақилияти худ, мансабдорони маҳаллиро ҷасурӣ мебоянд.

Охири моҳи май, дар васоити ахбори омма қонуни нави Туркманистон «Оид ба ҳокимияти иҷроия», ки ваколатҳои роҳбаронро дар ҷойҳои васеъ мегардонад, нашр гардид.

Акнун ҳокимон (сардорон)-и вилоятҳо, этрапҳои шаҳрҳо, ки аз ҷониби президент тайин ё сабуқдӯш карда мешаванд, ҳуқуқи «баррасӣ намудан ва ба девони вазирон барои дидабароӣ даровардани барномаи рушди иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва бучаи ҳудуди мувофиқро доранд ва инчунин дар муҳокимаи онҳо иштирок карданро соҳиб шуданд».

То ин дам барномаҳои ба ин монанд танҳо аз ҷониби мақомоти марказии ҳукумат таҳия шуда, барои иҷроӣ пешниҳод мешуданд.

Ғайр аз ин, сохтори ҳокимияти маҳаллӣ бо роҳи бекоркунии ӯҳдадорҳои назорати ҳокимҳо суғурта карда шуд, ки амалан арҷинҳо, сардорони ҳукуматҳои шаҳрӣ ва деҳотро, ки аз шумо-

ри вакилони маҳаллӣ интиҳоб мешаванд, ба худ тобеъ мекарданд. Тибқи моддаи 17 қонуни нав даҳлати ҳокимҳо ба масъалаи салоҳияти мақомоти намояндагии ҳокимияти маҳаллӣ «руҳсат дода намешавад».

Ислоҳоти идоракунии давлатро президент Гурбонгули Берdimухамедов тирамоҳи соли 2007 оғоз кард: аввалан ӯ мақомоти Халқ Маслиҳати роҳбаронро пароканда кард, ки ҳамтои худкомаи ӯ онро барои тавозунии фаъолияти тамоми шохаҳои ҳокимият, таъсис дода буд; диққатро ба ислоҳоти бозорӣ, таҳлил ва банақшагирии стратегӣ ҷалб намуд. Сарвари туркманӣ барои обрӯнок кардани хизмати давлатӣ, даъват намуд, то сатҳи тахассусии мансабдорон беҳтар гардонидани шавад ва барои ин Академияи махсус таъсис дода шуд.

Вале мунаққидон то ҳол Берdimухамедовро таъна мекунанд, ки ислоҳот натиҷаҳои назаррасро наовард ва қабули қонуни нав вазъиятро батадриҷ хубтар намегардонад.

Якумаш, мегӯянд онҳо, тарзи маъмури-фармондиҳии идоракуни боқӣ мемонад, мансабдорон ҳангоми қабули қарорҳо номустақил ҳастанд ва тамоми сохторҳо дар асл мисли пеш ба президент тобеъ ҳастанд.

Дуомаш, таҷрибаи тез-тез ҷойивазкунии кадрҳо боқӣ мемонад, ки он ба сифати пасти оморасозии роҳбарон вобаста аст.

«Аксари кадрҳои идоракунанда дар шароитҳои қавии системаи марказонидашудаи идоракунӣ таҷрибаи корбарӣ дошта, барои гирифтани тайнот аз боло нигаронида шудаанд ва ба онҳо ба шаклҳо ва усулҳои нав мутобиқ шудан душвор аст», - қайд мекунад таҳлилгари иқтисодии News Briefing Central Asia, ки таҷрибаи калони корбарӣ дар ҳукумати туркманӣ дорад.

Коршиносони NBCA фармонҳои президентро оид ба ҷойивазкунии кадрӣ, ки дар рӯзномаи «Нейтральный Туркменистан» моҳи январи 2010 нашр шуда буд, таҳлил намуда, қайд карданд, ки дар понздаҳтои онҳо сабаби аз мансаб ҳолӣ шудани ҳокимон ва ҷонишинони онҳо «барои камбудии дар кор роҳ додашуда»-ро дарбар мегирифтанд».

Ба гуфтаи хабарнигор аз шимоли кишвар, ин ҳамчунин натиҷаи бесалоҳияти интихобкунии кадрҳо бар сохторҳои идоракунанда мебошад, ки тибқи он дар навбати аввал, манфиатҳои ва ошнобозӣ дар назар гирифта мешавад.

«Ин одамон, назорати бисёрзинаро дар хайрҳои, тозагии ҳешутаборӣ гузаштаанд, - нақл мекунад ҳамсӯҳбати NBCA, ки бо асосҳои интихоби мансабдорон шинос аст. — Дар замони Ниёзов (эзоҳ – собиқ президенти туркман, ки соли 2006 вафот кардааст) номзади дилхоҳ барои ишғоли мансаб вазифадор буд дар бораи ҳафт пушти худ маълумот пешкаш намояд. Дар ҳукмронии Бердимухаммедов ин системаи тафтишкунӣ боқӣ монд, вале акнун маълумотҳо дар бораи се пушти худ ва ҳамчунин маълумотҳо дар бораи ҳешовандон талаб карда мешавад».

Мансабдорон бо насабномаи тоза – онҳоеанд, ки дар авлодашон маҳбасшудагон, оппозитсионерон, рӯзноманигорони мустақил ва одамоне, ки дар бораи сиёсати ҳукуमत кушоду равшан сухан мегуфтанд надоранд, мебошанд, шарҳ медиҳад ӯ. Вақте чунин одам дар муҳити идоракунанда ҷойгир мешавад, ӯ ҳатто фикр намекунад, ки бо ягон гуна ташаббус баромад намояд.

«Намояндагони ҳокимияти маҳаллии иҷроия беташаббус ҳастанд, - мегӯяд ҳамсӯҳбати мо, - ва агар онҳо ягон фикр пайдо кунанд, метарсанд онро ифода кунанд. Зеро мансабашонро аз даст дода метавонанд».

Вале як ҳодиса маълум аст, вақте ҳокими ноҳия чанд моҳ пеш лоиҳаи рушди ояндадори минтақаи худро омода сохт, ки он ҳалли мушкилиҳои бекорӣ, таъмини аҳолӣ бо оби нӯшокии бо-сифат, сохтмони канализатсияро дарбар дошт ва ҷасорат карда онро ба роҳбарони болоистода барои дидабарой пешниҳод кард.

«Муддати тӯлонӣ ба пешниҳод ҷавоб наомад, - ба хотир меорад ӯ дар сӯҳбат бо NBCA. — Ва вақте ман тақдирӣ меҳнати чандинрӯзаи худро пурсон шудам, ба ман фаҳмониданд, ки: хомӯш шин, ту чӣ аз ҷама доно ҳастӣ? Мо худ медонем, ки кай ва чӣ гуна масоили этрапи шуморо ҳал намоем».

Рӯзноманигори мустақил, ки барои ин мақола пурсишҳо гузаронид, қайд кард, ки мансабдорони маҳаллӣ ҳоло омода нестанд ташаббускорӣ намуда бар дӯши худ масъулиятнокӣ дар ҳалли мушкилиҳои манотиқи худ гиранд, ҳатто агар қонунгузорӣ ба онҳо чунин ҳуқуқро иҷозат додаст.

«Онҳо аз рӯи принципи: ба ҳар як фармон аз боло бояд ҷавоби мусбӣ дода шавад, вале аз худ ягон хел худкорӣ набояд бошад», - мегӯяд ӯ.

Медиахабарнигор аз Дашогуз, дар шимоли кишвар, қайд мекунад, ки кӯшишҳои сусти ғайримарказоникунӣ ба «симои дағали» вертикали саҳти ҳукуमत ва хоҳиши либреликунони ҳақиқӣ на-доштан шикаст меҳӯранд.

Масалан, тибқи қонуни амалкунанда «Дар бораи Генгеш», сардори идороти шаҳрӣ ва деҳотӣ, ки аз қатори вакилони маҳаллӣ интихоб карда мешавад ва мардум онҳоро ваколатдор кардааст, дар назди роҳбарони вилоятӣ аз шоҳаи иҷроияи ҳукуमत ва президент ҷавобгӯ ҳаст.

«Ҳокимияти маҳаллӣ – ин иҷрокунандаи нобинои иродаи мақомоти болоистодаи ҳукуमत буда, қачравии хурдтарин аз хати маши самт бераҳмона ҷазо дода мешавад, - мегӯяд хабарнигор. — Борҳо ҷазодиҳӣ ба таври оммавӣ амалӣ гардонидани мешавад ва айбдоршударо тавассути телевизион нишон дода, дар назди ҷама аз толоре, ки дар он ҷаласаи Девони вазирон ё Шӯрои амният мегузарад, хорич мекунанд».

Чидду ҷаҳди намоишкорона дар Туркманистон

Дар паси муборақбодихо эътирозҳои пасти шаҳрвандони туркман ниҳон аст, ки онҳоро ба иштирок дар ҷорабиниҳои ҷамъиятию сиёсӣ ва кафкӯбиҳо ба мансабдорони ҳукумати маҷбур месозанд.

Штати IWPR – Сиёи Марказӣ

Ба гуфтаи шаҳрвандони туркман, онҳо аз маҷбурсозии ҳукуматдорон дар намоиши ҳамраъӣи ҷамъиятӣ ва вафодорӣ ба речаи ҳукмрон, хаста шудаанд.

Ҳар замоне, ки барои ҷашни ягон иди миллӣ, боздиди шахсо-ни олимақоми хоричӣ, ё ҳангоми боздидҳои кории президент Гурбангули Бердимухаммедов дар дохили кишвар ҷамъовариҳои оммавӣ лозим мешавад, «ихтиёронро» пеш-пеш карда ҷамъ меоваранд.

Ҳамин гуна амал дар ҳолатҳои рӯй медиҳад, вақте қувваи ило-вагии корӣ барои гузаронидани чунин корҳои ҷамъиятӣ ба мо-

нанди тоза кардани кӯчаҳо, шинонидани дарахтҳо ё парвариши чунин зироати муҳим барои кишвар ба монанди пахта, рӯй медиҳад. Онҳо одамонро ба саҳроҳо барои хишова ё ҷамъоварӣ мефиристанд.

Ба сифати як мисоли намунавӣ боздиди Бердимухаммедовро ба вилояти шимолии Дашогуз мобайни моҳи май овардан мумкин аст.

Ба сокинони маҳаллӣ дастур доданд, ки оммаи вохӯрандаро ташкил диҳанд, ки аз якҷанд ҳазор одам иборат бошад. Барои он ки лаҳзаи фуруд омадани тайёраи президентӣ соати 9 саҳар

ҳамааш омода бошад, ба одамон лозим омад то дамидани субҳ аз хоб хезанд.

«Кӯдакон ва дигар вохӯрандагон ўро дар қади роҳ аз соати 4 саҳар интизор буданд, - накл кард муаллимаи яке аз мактабҳои маҳаллӣ, ки ба ў лозим омад мактаббачагонро ба ин чорабинӣ қариб тамоми шаб ҷамъ оварад. - Қувваи рӯҳӣ ва ҷисмонии мо, сарфи вақти шахсиамон тамоман фоида надорад».

Ниҳояти қор, ин дар фасли тобистон буд, вале моҳи феврал дар хунокии 20 градуса, одамон маҷбур шуданд омадани Бердимухаммедовро барои кушодани корхонаи ресмонресӣ интизор шаванд.

«Вақте ниҳоят аз дурӣ мошини ҳукумати намоён шуд, одамони қариб қарахтшуда ба ҷои нидохони шодиёна ва дурудгӯӣ омода буданд президентро бо ҳақорату дашном пешвоз бигиранд»,

- ба хотир меоварад корманди давлатӣ, ки ўро низ барои иштирок дар ин чорабини «бодабдаба» маҷбур сохтанд.

Соли 2007, вақте Бердимухаммедов ба сари ҳокимият, пас аз вафоти ҳамтои пешинаи худ Сафармурод Ниёзов омад, ў як қатор ислоҳотро эълон намуд. Баъзе қонунҳои бадтаринро, ки дар речаи пештара дар чунин соҳаҳо ба монанди маориф, тандурустӣ амал мекарданд, бекор кард. Вале сарвари нав ба ҳар ҳол барои таъсис додани иқлими либералии сиёсӣ иҷтимоӣ қорҳои камро ба анҷом расонид.

Анъанаи ҷамъ овардани оммаи калони одамон барои намоиши фаъолнокии онҳо ва дастгирии сиёсати давлатии речаи ҳукмрон, аз давраҳои Ниёзов боқӣ мондааст. Ғайр аз ҷиҳати ғоявӣ инчо зермазмунӣ иқтисодӣ низ мушоҳида карда мешавад. Истифодабарии меҳнати ҷамъиятӣ барои тозакунии кӯчаҳо ва парвариши пахта ба ҳукумат имкон медиҳад, ки маблағҳои аҳамиятнокро сарфакорӣ намояд, ки дар дигар сурат онҳо ба музди меҳнати шахсонӣ қорҳои мазкурро иҷро мекарда, равон мешуданд.

Ғайр аз ин, дар кишвар шумораи калони идҳои давлатӣ вучуд дорад, ки дар онҳо низ одамон маҷбур мешаванд иштирок на-

моянд, - масалан, Рӯзи об ва ҳосил, Иди харбузаи туркманӣ, Рӯзи қилини туркманӣ.

«Ҳар рӯз барои мо ягон чиз фикр карда мебароянд, - меғӯяд донишҷӯи донишгоҳи омӯзиши забонҳо дар Ашқобод. - Гоҳе лозим меояд бо либосҳои варзишӣ барои баромади оммавӣ қардан ба Пайраҳаи саломатӣ, гоҳе бо либосҳои ороштаи миллии тантанавии ягон объект бо иштироки президент, ҳозир шавем». Дар натиҷаи ҳамаи ин чорабиниҳои ҷамъиятӣ ба донишҷӯён барои ҳуди хониш муддати кам мемунад, илова мекунад донишҷӯдухтар.

Саркашӣ қардан аз иштирок дар чунин чорабиниҳо — ин қизи тасаввурнопазир, махсусан барои қорғарони соҳаи буҷети, ки аз тарси бекор мондан дар шароити душвори қорёбӣ мебошад. Вазъияти ҳар фарде, ки ҷасорат карда эътирози ху-

дро бар зидди чунин иштирок изҳор менамояд, метавонад қиддан душвор гардад, зеро ҳадамотҳои махсус метавонанд ўро ба бозпурсӣ даъват намоянд ё ба «рӯйхати сиёҳ»-и безътимодӣ дохил кунанд, ки ин низ барои ў ҳангоми баромадан аз кишвар барои ҷустуҷӯи қор душвориҳои иловагӣ зам мекунад.

Бинобар ин, ба одамон дигар илоҷе намунадад, ки итоат кунанд. Ба гуфтаи роҳбарони муассисаҳои давлатӣ ва тиббӣ, донишгоҳҳо ва китобхонаҳо, онҳо тез-тез маҷбур мешаванд дарсҳо ё рӯзи қориро қатъ карда, қормандонро ба чорабиниҳои бисёр вақт бо фаъолияти бевоситаи онҳо алоқаманд набуда, фиристонанд.

Китобхоначӣ аз Ашқобод шикоят кард, ки ҳамаи ин чорабиниҳои маҷбури ва қорҳои бемузди ҷамъиятӣ вақти шахсӣ ва қориро меҳӯранд. Ба наздикӣ ба ў ва ҳамқоронаш лозим омад, китобхонаро баста, барои дарахтшинонӣ равон шаванд.

Дигар қормандони соҳаи буҷетӣ аз ҷамъовариҳои маҷбурии пулӣ ба ғазаб омадаанд, масалан, барои ниҳолҳои дарахтоне, ки сипас боз худашон маҷбур мешаванд, шинонанд.

«Ба пулгириҳо ва чорабиниҳои гуногун хотима нест. То кай ҳамаи инро тоқат бояд кард?», - мепурсад омӯзгори донишкадаи омӯзгорӣ.

Ба гуфтаи Тоҷигул Бегмедова, сардори Хазинаи Туркмении Хелсинки оид ба ҳуқуқҳои инсон аз Булғория, ягона чизе, ки ҳукуматдоронро метавонад боздорад ва ба анде-

ша дарорад, - ин саркашии одамон барои итоат кардан ё кӯшиши мувоҳиба кардани қонунӣ будани усулҳои маҷбури тавассути қонун мебошад. Вале ягонтои ин роҳҳо осон нестанд.

(Номҳои баъзе пурсишшудагон бо сабаби бехатарӣ оварда нашуданд).

ЎЗБЕКИСТОН:

Оё мамлакати раисикунандаи САҲА ба садои ҳомиёниҳуқуқ гӯш медиҳад?

Ҳомиёниҳуқуқ ҳукуматдорони Қазоқистонро даъват доранд, ки нисбати гурезагон бодикқат муносибат карда, аризаҳои онҳоро оид ба пешкаш кардани гурезагон дар раванди ҳуқуқӣ ва башардӯстона баррасӣ намоянд.

21 июн оиди дастгиршавии боз як дархосткунандаи паногоҳ аз Ўзбекистон аз ҷониби мақомоти ҳифзи ҳуқуқи Қазоқистон маълум гашт. Марди ҷавон, зодаи Қашқадарё, ки сертификати шахси паноҳкобандаро дорад ва он аз РУГ СММ (УВКБ ООН) дода шудааст, бо тавсияи мақомот ба хадамоти муҳоҷирати Алмато фиристода шуд, ки онҳо ӯро дастгир карда ба изолятори тафтишотии Департаменти корҳои дохилаи шаҳр оварданд.

Пештар Додситонии генералии Қазоқистон аз дастгиршавии бисту нӯҳ шаҳ-

рвандони хориҷӣ, ки барои пурсидани паногоҳ омадаанд, хабар дод. Иттилоъ дода мешавад, ки ин нафарон аз ҷониби ҳукумати ўзбек бо гунаҳорсозӣ дар терроризм, экстремизм ва дигар ҷиноятҳо дар ҷустуҷӯ қарор доранд.

«Дар рафти иҷрои чорабиниҳои яқояи амалиётӣ-ҷустуҷӯии мақомоти корҳои дохила ва амнияти миллӣ дар давраи аз 9 то 11 июн бисту нӯҳ шаҳрванди хориҷӣ дастгир ва муқаррар карда шудаанд, ки аксари онҳо шаҳрвандони Ўзбекистон ҳастанд. Ҳамаи онҳо ба ҷустуҷӯи байнидавлатӣ барои дар ҳудуди Ўзбекистон

содир кардани ҷиноятҳои вазнин ва маҳсусан вазнин эълон карда шудаанд», - гуфта мешавад дар варақаи матбуотии додситонӣ. <http://www.procuror.kz/rus/novosti2/?cid=0&rid=1523>

Суд нисбати хориҷиён қарори боздоштан барои таҳвилро қабул кард. Ҳамаи бист гуреза ҳангоми навиштани ин мақола дар изолятори тафтишотии полиси Алмаато дар интизории суди навбатӣ, ки бояд қарори тардиди онҳоро қабул намояд, нишастаанд.

Дар сӯҳбат бо News Briefing Central Asia ўзбекистониёне, ки барои кӯмакпурсӣ ба Қазоқистон омада, дар ҳудуди қазоқ интизори гирифтани мақоми гурезаро дар кишварҳои сеюм интизор нишастаанд, мегӯянд, ки бо бераҳмӣ ва худсарӣ дучор шудаанд.

Тавре гуреза аз Андиҷон, Алишер иқрои мешавад, одамони либоси шаҳрвандидошта, ба хонаҳои гурезагони ўзбек ворид гашта, бо онҳо мисли «чорво» муносибат карданд.

«Саҳарӣ барвақт дарҳоро шикаста, ба як хона бистнафарӣ зада медаромаданд, - нақл мекунад ӯ. - Занҳову кӯдаконро тарсонида, хонаҳоро чаппагардон мекарданд. Мегуфтанд, ки инҳо террористон буда метавонанд. Мардонро бозӯрӣ ба кӯча бароварда, бо мошинҳо гирифта мебурданд».

Ба гуфтаи намояндаи гурӯҳи ташаббусии дастгирии гурезагон дар Алмаато,

дастгиршудагон, дахлдории худро ба экстремистон инкор мекунад ва инро гунаҳкорсозии сабабдошта мешуморанд. Ҳомиёниҳуқуқ аз он нигаронанд, ки дар сурати баргардонидани паноҳандагон ба Тошканд, дар ватан онҳоро зиндон ва шиканҷаҳои бераҳмона интизор аст.

Дар сатҳи байналмиллалӣ як қатор маълумоти исботшуда мавҷуданд, ки шиканҷа дар системаи Ёзбекии тафтишоти пешакӣ ва ҷойҳои маҳбасшавӣ васеъ истифода бурда мешаванд. Нишондодҳо дар ин бора дар маърузаҳои СММ алайҳи шиканҷаоварӣ ва дар ҳисоботҳои алтернативии марти соли ҷорӣ пешкашшудаи ҳомиёни ҳуқуқи Ёзбек оварда мешаванд.

Вале мушоҳидон қайд мекунад, ба ин омилҳо мансабдорон кам диққат медиҳанд.

«Вақте як гурезаи Ёзбек дар бораи шиканҷа сухан кард, кормандони департаменти Кумитаи муҳоҷиратӣ гуфтанд: дар бораи дар ҳақиқат ҷой доштани шиканҷа бо ишораи насабҳои онҳое, ки шиканҷа доданд, маълумотнома биёред, - нақл мекунад, Денис Чиваго, корманди Бюрои байналмиллалӣ оид ба ҳуқуқи инсон дар Қазоқистон. - Доимо луқмаҳо шунида мешаванд, ки ҳамаи ин гурезагон — ҷинояткоранд, барои Қазоқистон онҳо ҷӣ лозиманд?».

Надежда Атаева, роҳбари Ассотсиатсияи «Ҳуқуқҳои инсон дар Осиёи Марказӣ», ки дар Фаронса мавқеъ дорад, чунин мешуморад, ба кормандони ҳадамоти муҳоҷирати қазоқ, ки он ҷо баъзан гурезагони Ёзбек меафтанд, ба тақдирҳои онҳо инсондӯстона ва бодикқаттар муносибат кардан лозим.

«Аз афташ, дар ҳадамоти муҳоҷирати (Қазоқистон) хоҳиши фаҳмидани сабабҳое, ки одамон кишвари худро тарк мекунад, нест», - бо ғазаб мегӯяд ҳомии ҳуқуқ.

Онҳо (мансабдорон) бояд дарк кунанд, ки риояи ўҳдадорихи байналмиллалии кишвар, алалхусус Конвенсияи СММ оид ба гурезагон, ки ба он Қазоқистон ҳамроҳ шудааст, элементи ҳатмии соҳаи ҳифзи ҳуқуқҳои инсон аст.

Дигар ҳомиёниҳуқуқ, ки барои ин мақола пурсиш шудаанд, ҳамчунин тасдиқ карданд, ки мансабдорони қазоқ барои ба таври объективӣ дида баромадани дархостҳо оиди додани паноҳгоҳ омода нестанд.

Боздоди онҳо (талабгорони паноҳгоҳи Ёзбек) қомилан имқонпазир аст, - тахмин

дорад Елена Рябинина, роҳбари барномаи москвасии «Ҳуқуқ ба паноҳгоҳ» - қўмаки ҳуқуқи ба гурезагон аз Осиёи Марказӣ. - Ҳамчун мисол, Қазоқистон аъзои Конвенсияи Аврупо нест, ки мувофиқи механизми дар он буда, боздоди гурезагони Ёзбек ба ватан бо сабаби ҷой доштани шиканҷа номумкин аст».

Вале Виктория Тюленева, корманди Идораи байналмиллалии ҳуқуқи инсон дар Қазоқистон изҳори норизоӣ дорад.

«Он ҷиҳат, ки кишвар иштирокчи Конвенсия нест, маънӣ надорад, ки мамлакат дигар ўҳдадорихи байналмиллалӣ доир ба кафолатҳои принципҳои гашта надодани гурезагонро берун аз ҳудуди Қазоқистон надорад, - қайд мекунад ҳомии ҳуқуқ. - Мо мусоидат менамоем, ки ин гурезагон дар ягон сурат аз кишвар берун карда нашаванд».

Ҳомиёни ҳуқуқи Ёзбекистон барои озодшавии рўзноманигори варзишӣ мубориза мебаранд

Ташкилкунандагони маърака умедвор ҳастанд, ки машҳурии рўзноманигори маҳкумшуда фишорро ба ҳукуматдорон зиёдтар мекунад то парвандаи ӯ аз сар дида шавад.

Штати IWPR – Осиёи Марказӣ

Маҳкумкунии хабарнигори машҳури футбол бо айбдоршавӣ дар экстремизми исломӣ ғазаби ҳомиихуқуқони Ёзбекистонро ба миён овард, ки ваъда карданд тамоми кўшишҳоро ба харҷ диҳанд, то ўро озод кунанд.

Хайрулло Ҳомидови 35-сола, рўзноманигори варзишӣ ва хабарнигорӣ телевизионӣ, 27 май бо ҳамроҳии 19 нафар гунаҳкоршудагон дар аъзогӣ дар гурӯҳи радикалӣ бо номи «Ҷиходчилар» шаш соли маҳрумшавӣ аз озодиро гирифтанд.

Ҳомидови моҳи январ дастгиршуда аз рӯи ду модаи Кодекси ҷиной дар тааллуқ доштан ба ташкилоти экстремистӣ ва нашр кардани адабиёти барои бехатарии ҷамъиятӣ таҳдидкунанда гунаҳкор доништа шуд.

Ҳомидов ҳамаи гунаҳкорсозихоро инкор мекунад. Ҳимоятгарони ӯ мегӯянд, далелҳое, ки тафтишот ба онҳо таъя доранд, асос надоранд.

Тибқи нишондодҳои мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, ҳангоми кофтукоб дар хонаи Ҳомидов, моҳи январ, онҳо сабти баромадҳои

таблицоти ду шахси машҳури рӯҳонӣ – Абдувалӣ Мирзоев, имоми соҳибэҳтиром аз шаҳри Андиҷон дар шарқи кишвар, ки ибтидои солҳои 1990 ғайб зада буд ва рабудашуда ба ҳисоб меравад ва Обидхон-қорӣ Назаровро, имоми обрӯманд аз пойтахти Ўзбекистон Тошканд, ки кишварро барои эмин шудан аз таъқиботи ҳукуматдорон тарк кардааст, пайдо карданд.

«Айбдоркунӣ танҳо ба ҳамин асос сохта мешуд», - гуфт ҳимоятгар, ки нияти додани даъвои дархосткунандаро дорад. Ба гуфтаи ҳомеаниҳуқуқ, ҳукуматдорон гуноҳи рӯзноманигорро исбот карда натавонианд, вале ба ҳар сурат ҳукмномаи айбдориро бароварданд.

Сурат Икромов, сарвари Гурӯҳи ташаббусии ҳомеаниҳуқуқӣ мустақили Ўзбекистон, ташкилоти ғайриҳукуматӣ, ки бо мониторинги муҳофизати судӣ машғул аст, мегӯяд, ки суд бо қонуншиканӣ гузашт ва «ягон гуна исбот»-и он, ки Ҳомидов ва ҳамроҳи ӯ одамони маҳкумшуда аъзоёни ташкилоти бо номи «Ҷиҳодчилар» буданд, надоштанд.

Аксарият фикр доранд, ки Ҳомидов бо сабаби самти дуҷониби худ зарар дидааст – ҳамчун рӯзноманигоре, ки дар мавзӯи динӣ ва этникӣ менавишт. Ғайр аз кор дар рӯзномаҳои варзишии «Interfootball» ва «Champion» ва фаъолияти хабарнигорӣ дар телевизион, Ҳомидов муаллиф ва барандаи барномаи «Дар роҳи маърифат» буд, ки дар радиостансияи хусусии «Наврӯз» мебаромад ва чунон машҳур буд, ки ҳатто дар CD нухабардорӣ шуда, дар бозорҳои Ўзбекистон ва Тоҷикистони ҳамсоя фурӯхта мешуданд.

Ба гуфтаи дӯстон ва ҳамкоронаш, Ҳомидов дар барномаҳои худ одамоне барои риояи шакли анъанавии исломи сунӣ даъват мекард, ки он дар Ўзбекистон маъмул аст ва аз равияҳои экстремистӣ ва фундаменталистӣ дуртар истоданро тавсия менамуд.

Ҳарчанд Ҳомидов мавқеи ҳукумати Ўзбекистонро нисбати фундаментализм ҷонибдорӣ мекард, мегӯяд Икромов, «то дастгиршавӣ ӯро ду бор ба Хадамоти амнияти миллӣ (ХАМ) даъват ва огоҳ кардаанд. Онҳо ӯро ба маҳбас шинонидан мехостанд, зеро ӯ сӯҳбатҳои динӣ-маърифатӣ мебард ва ин чиз ба ҳукуматдорон писанд нест».

Дигар омиле, ки метавонист боиси таъқиботи рӯзноманигор гардад, ин шеърҳои ӯ, ки дар Интернет интишор ёфтанд ва нигарониро аз ояндаи халқӣ ўзбек ифода мекарданд.

Дар яке аз шеърҳои бо номи «Ба ўзбекон чӣ рух додаст?» дар бораи душворӣҳои гуфта мешавад, ки бо он аксари сокинони кишвар дучор мешаванд, аз ҷумла муҳоҷирати меҳнатӣ ва сатҳи афзудаистодаи танфуруши ва камбағалии.

Дар ҳоле ки ҳаби диссидентҳо дар Ўзбекистон кори маъмулӣ аст, парвандаи Ҳомидов ногаҳон норозигии саҳтро ба миён овард, зеро рӯзноманигор дар ҷомеа хеле хуб машҳур аст.

Дилором Исҳоқова, намоёндаи Гурӯҳи кории коршиносон аз Тошканд, ташкилоти мустақил, ки бо мониторинги тамоюлҳои иҷтимоӣ ва сиёсӣ машғул аст, маъракаи васеъро барои дастгирии рӯзноманигори маҳкумшуда пешбинӣ менамояд, ҳарчанд он на дар кӯчаҳо, бо назардошти хатари калони дастгир шудан, балки асосан дар Интернет мегузарад.

«Ҳама Хайруллоро муҳофизат карда, адолатро талаб мекунанд, зеро медонанд: бо он чизе, ки ӯро гунаҳкор сохтаанд, - ғайриимкон аст, - гуфт ӯ. - Осиёби сардодашударо боздоштан лозим, ки дар акси ҳол чунин қисмат ҳамаи моро интизор аст».

Чунин маъракаи метавонад самарабахш бошад, меҳисобанд рӯзноманигороне, ки ба парвандаи Умида Аҳмедова, суратгирӣ машҳур ишора мекунанд. Суратҳои ӯ бо тасвири ҳаёти деҳот «тӯҳмат» ба тамоми халқӣ ўзбек номида шуда буданд. Аҳмедова феввали соли қорӣ гунаҳкор доништа шуд, вале дертар ӯро бо авф озод карданд ва бисёриҳо дар ин кӯшиши ҳукуматдоронро дар пешгирии норозигии халқ ва нигоҳдории обрӯи худро دیدанд.

«Маъракаи... ба мақсад расид, ҳарчанд дар он шакле, ки лозим буд, не», - гуфт рӯзноманигори маҳаллӣ.

Рӯзноманигори дигар гуфт, ки парвандаи Ҳомидов метавонист лаҳзае тақдирсоз гардад, агар диққати бештари ҷомеаи Ўзбекистонро ба парвандаҳои таъқиботӣ ва судҳои беадолатона ҷалб менамуд.

«Одамоне метавонанд обрӯю эътибори ӯро доништа, ба эътирозҳо бароянд, аз эҳтимол дур аст, ки онҳо мисли пештара хомӯш меистанд», - гуфт ӯ.

Боз як рӯзноманигори дигар гуфт, ки гунаҳкорсозии Ҳомидов боз як исботи дигари он гашт, ки вазъият ба дуртар шуда истодааст.

Ташкилотҳои ҳифзи ҳуқуқ хабар медиҳанд, ки дар зиндонҳои Ўзбекистон камаш даҳ рӯзноманигор, аз ҷумла Дилмурод Саидов, Солиҷон Абдраҳмонов, Ҷамшид Каримов, Муҳаммад Бекжан, Рашид Бекжан, Ғайрат Мехлибоев ва Мамадалӣ Маҳмудов нигоҳ дошта мешаванд.

Дар рейтингҳои ҳарсола оид ба вазъии озодии ВАО дар кишварҳои гуногун, ки моҳи апрел ташкилоти Фридом Хауз аз ИМА интишор намудааст, Ўзбекистон аз 193 кишвар дар сатри 189 бо ҳамроҳии Туркманистон ва Беларус қарор гирифтааст.

Institute for war & peace reporting

48 Gray's Inn Road
London, WC1X 8LT, UK
Tel: (44 20) 7831 1030
Fax: (44 20) 7831 1050
Web: www.iwpr.net
E-mail: info@iwpr.net

Намояндагии IWPR дар Ҷумҳурии Қирғизистон

Ҷумҳурии Қирғизистон
ш. Бишкек, 720017
к. Тоголок Молдо, 18-2
Тел.: + 996 312 66 44 53, 61 38 70
Факс: + 996 312 61 38 70
E-mail: iwpr.kyrgyz@iwpr.net

Намояндагии IWPR дар Ҷумҳурии Қазоқистон

Ҷумҳурии Қазоқистон
ш. Алмато, 050000
к. Казыбекби, 50
2 ошёна, офис 84
Тел.: +7 727 272 59 03, 272 64 21, 272 68 90
E-mail: iwpr.kazakhstan@iwpr.net

Намояндагии IWPR дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ҷумҳурии Тоҷикистон
ш. Душанбе, 734003
х. Рӯдакӣ, 137, «Тоҷикматлубот», 6 ошёна
Тел.: + 992 372 24 70 26
Тел./Факс: + 992 372 24 70 51
E-mail: iwpr.tajikistan@iwpr.net

IWPR ба мундариҷаи мақолаи мазкур масъул аст ва он дар ягон ҳолат нуқтаи назари кишварҳои Шӯрои Аврупо инъикос наменамояд.